



**ALTINYAYLA İLÇE MERKEZİNİN BEŞERİ  
VE İKTİSADİ COĞRAFYASI**

**Gölsüm KOTAN DURSUN**

**Yüksek Lisans Tezi  
Coğrafya Anabilim Dalı  
Prof. Dr. Hasbi SOYLU  
2020**

**Her Hakkı Saklıdır**

**T. C.**  
**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**Gölsüm KOTAN DURSUN**

**ALTINYAYLA İLÇE MERKEZİNİN BEŞERİ VE İKTİSADİ**  
**COĞRAFYASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ YÖNETİCİSİ**  
**Prof. Dr. Hasbi SOYLU**

**ERZURUM-2020**



## SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**Altınyayla İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası** “ adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

**Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının** yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.<sup>1</sup>

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

Aslı Islak İmzalıdır.

26/06/2020

Gülsüm KOTAN DURSUN

**<sup>1</sup> LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### Çeşitli ve Son Hükümler

**Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6-(1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verilebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. Şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7-(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konularına ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarda yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler yükseköğretim kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.



# SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

## Graduate School of Social Sciences

### TEZ KABUL TUTANAĞI

### SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hasbi SOYLU danışmanlığında, Gülsüm KOTAN DURSUN tarafından hazırlanan bu çalışma 26 / 06 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

▲ **Başkan** : Prof. Dr. Faruk KAYA İmza: Aslı Islak İmzalıdır.

**Jüri Üyesi** : Prof. Dr. Hasbi SOYLU İmza: Aslı Islak İmzalıdır.

**Jüri Üyesi** : Doç. Dr. Günay KAYA İmza: Aslı Islak İmzalıdır.

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü

Müdürü

**İÇİNDEKİLER**

<b>ÖZET</b> .....	<b>VIII</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>IX</b>
<b>KISALTMALAR DİZİNİ</b> .....	<b>X</b>
<b>TABLolar DİZİNİ</b> .....	<b>XI</b>
<b>ŞEKİLLER DİZİNİ</b> .....	<b>XII</b>
<b>HARİTALAR DİZİNİ</b> .....	<b>XIII</b>
<b>FOTOĞRAFLAR DİZİNİ</b> .....	<b>XIV</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>XVI</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>I. KONUMU, SINIRLARI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>1</b>
<b>II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU</b> .....	<b>5</b>

**BİRİNCİ BÖLÜM****DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ**

<b>1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>6</b>
<b>1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>15</b>
1.2.1. Güneşlenme Süresi ve Sıcaklık Şartları .....	<b>16</b>
1.2.2. Basınç ve Rüzgârlar .....	<b>21</b>
1.2.3. Nem ve Bulutluluk .....	<b>27</b>
1.2.4. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi.....	<b>29</b>
<b>1.3. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER</b> .....	<b>35</b>
<b>1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>38</b>
<b>1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>43</b>

**İKİNCİ BÖLÜM****BEŞERİ COĞRAFYA**

<b>2.1. İNCELEME ALANININ TARİHİ COĞRAFYASI</b> .....	<b>46</b>
<b>2.2. NÜFUS</b> .....	<b>48</b>
2.2.1. Nüfusun Gelişimi.....	<b>49</b>
2.2.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı.....	<b>55</b>

2.2.3. Nüfus Hareketleri .....	59
2.2.3.1. Doğumlar Ve Ölümler .....	59
2.2.3.2. Göçler .....	60
2.2.3.2.1. Dış Göçler .....	61
2.2.3.2.2. İç Göçler .....	63
2.2.4. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri .....	65
2.2.4.1. Aile büyüklüğü .....	65
2.2.4.2. Bağımlılık Durumu ve Bağımlı Nüfus .....	67
2.2.4.2.1. İktisaden Faal Olan Nüfus .....	67
2.2.4.2.2. İktisaden Faal Olmayan Nüfus .....	68
2.2.4.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu .....	69
2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı .....	71
<b>2.3. YERLEŞME .....</b>	<b>72</b>
2.3.1. Yerleşmenin Fizyonomisi .....	72
2.3.1.1. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi .....	75
2.3.1.2. Mesken ve Mesken Tipleri .....	77
2.3.1.2.1. Eski Tip Meskenler .....	78
2.3.1.2.2. Yeni Tip Meskenler .....	79
2.3.1.3. Arazi Kullanışı ve Fonksiyon Alanlarına Genel Bir Bakış .....	80
<b>2.4. HİZMET FONKSİYONLARI .....</b>	<b>87</b>
2.4.1. Yönetim Fonksiyonu .....	87
2.4.2. Ticaret Fonksiyonu .....	89
2.4.3. Eğitim ve Kültür Fonksiyonu .....	89
2.4.4. Sağlık Fonksiyonu .....	93
2.4.5. Ulaşım Fonksiyonu .....	93
2.4.6. Turizm Fonksiyonu .....	97
2.4.7. Yeşil Alanlar .....	101
2.4.8. Sanayi Fonksiyonu .....	103
2.4.8.1. Ev Tipi Sanayi Faaliyetleri .....	103
2.4.8.2. Atölye Tipi Sanayi .....	104

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ALTINYAYLA İLÇE MERKEZİNİN EKONOMİK COĞRAFYASI

<b>3.1. GENEL ÖZELLİKLER.....</b>	<b>105</b>
<b>3.1.ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ VE ARAZİDEN FAYDALANMA YÖNTEMLERİ....</b>	<b>106</b>
3.1.1.Tarım Alanları .....	107
3.1.2.Otlak Alanları .....	108
<b>3.2. TARIMSAL FAALİYETLER VE HAYVANCILIK .....</b>	<b>109</b>
3.2.1.Yetiştirilen Tarım Ürünleri.....	109
3.2.1.1. Buğday .....	110
3.2.1.2. Arpa .....	110
3.2.2. Yem Bitikleri .....	111
3.2.2.1. Fiğ .....	111
3.2.2.2. Korunga .....	112
3.2.2.3.Yonca.....	112
3.2.3.Endüstri Bitkileri .....	112
3.2.4. Sebze Tarımı.....	112
<b>3.3. HAYVANCILIK .....</b>	<b>113</b>
3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	115
3.3.2. Kümes Hayvancılığı .....	116
3.3.3. Arıcılık.....	117
3.3.4. Diğer Hayvancılık Türleri .....	118

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA SAHASININ TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

<b>4.1 DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR .....</b>	<b>120</b>
<b>4.2. EKONOMİK YAPIDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....</b>	<b>121</b>
<b>4.3. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR .....</b>	<b>122</b>
<b>SONUÇ.....</b>	<b>123</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>125</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>133</b>

ÖZET

**ALTINYAYLA İLÇE MERKEZİNİN BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI**

**Gülsüm KOTAN DURSUN**

**DANIŞMAN: Prof. Dr. Hasbi SOYLU**  
**2020, 133 Sayfa**

**Jüri : Prof. Dr. Hasbi SOYLU**  
**Prof. Dr. Faruk KAYA**  
**Doç. Dr. Günay KAYA**

Araştırma sahasını oluşturan Altınyayla ilçe merkezi, İç Anadolu Bölgesinin Yukarı-Kızılırmak Bölümünde Sivas ili sınırları içinde yer almaktadır. Sahanın doğusunda Kangal ilçesi, kuzeydoğusunda Ulaş ilçesi, batısında Şarkışla ilçesi, güneyinde Kayseri il sınırı bulunmaktadır.

Altınyayla ilçesinin en önemli yüzey şekilleri arasında Karatonus Dağları gelmektedir. Karatonus Dağı ile aynı ismi taşıyan Karatonus Ovası ilçenin tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerinin yürütüldüğü sahadır.

Altınyayla ilçesinde hayvancılığın sürdürüldüğü yaylalar da ekonomik açıdan önemlidir. Başta Uzunyayla olmak üzere İbecik, Mergesen yaylaları diğer önemli yaylaları arasında yer almaktadır. İlçede yayla alanları yaklaşık % 70'lik alan kaplamaktadır.

Altınyayla İlçesi 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken, 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla olarak değiştirilmiş ve Şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir.

Araştırma sahasının 2019 yılında toplam nüfusu 4572 olarak belirlenmiştir. İlçe genelinde toplam 49728 hektar tarım alanı mevcuttur. İlçenin doğal şartları göz önünde bulundurulduğunda başlıca ekonomik faaliyetleri tarım ve hayvancılıktır. Bölgedeki çayır ve meraların arazi kullanımındaki payı yüksektir.

İlçe merkezinin % 89'u okuma yazma bilmektedir. Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Altınyayla, Karatonus Ovası, Ekonomik Fonksiyonlar

## ABSTRACT

## HUMAN AND ECONOMIC GEOGRAPHY OF ALTINYAYLA DISTRICT

Gülsüm KOTAN DURSUN

Advisor: Prof. Dr. Hasbi SOYLU

2020, 133 Pages

Jury: Prof. Dr. Hasbi SOYLU

Prof. Dr. Faruk KAYA

Assoc. Dr. Günay KAYA

Altınyayla District is the area of the research and is located in Sivas Province in the Upper-Kızılırmak Section of the Central Anatolia Region. Kangal District is located in the east of the area, Ulaş District is located in the northeast, Şarkışla district is located in the west and Kayseri Province is located in the south.

Karatonus Mountains are listed among the most important surface features of Altınyayla District. After Karatonus Mountains, Kulmaç Mountain is another important surface feature in the district. Karatonus Plain, which has the same name as Karatonus Mountain, is the area where the economic activities of the district such as agriculture and animal husbandry are carried out.

Plateaus, where animal husbandry is performed in Altınyayla District, are also economically important. Uzunyayla is one of the other important plateaus along with Ibecik and Mergesen plateaus. Plateaus cover an area of approximately 70% in the district.

Altınyayla District used to be affiliated to Şarkışla district before 1972 and it was called Tonus. After 1972, with the establishment of the municipality in the area, its name was changed to Altınyayla and it was separated from Şarkışla district becoming a district of Sivas province.

The total population of the research area was determined as 4572 in 2019. There are 49728 hectares of agricultural land in the district. Considering the natural conditions of the district, its main economic activities are agriculture and animal husbandry. The meadows and pastures in the area are widely used in animal husbandry.

In the district, approximately %89 of the population is literate Turkey remains below the average.

**Keywords:** Altınyayla, Karatonus Plain, Economic Functions

**KISALTMALAR DİZİNİ**

<b>A.D.N.K.S.</b>	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
<b>°C</b>	: Santigrat Derece
<b>Da</b>	: Dekar
<b>D. M. İ. G. M.</b>	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
<b>D. S. İ.</b>	: Devlet Su İşleri
<b>Enst.</b>	: Enstitü
<b>Fak.</b>	: Fakülte
<b>Km.</b>	: Kilometre
<b>Km<sup>2</sup></b>	: Kilometre kare
<b>m</b>	: Metre
<b>m<sup>2</sup></b>	: Metre kare
<b>mm</b>	: Milimetre
<b>s</b>	: Sayfa
<b>T.C.</b>	: Türkiye Cumhuriyeti
<b>Üniv.</b>	: Üniversite
<b>Vs.</b>	: Vesaire
<b>°</b>	: Derece
<b>''</b>	: Saniye
<b>%</b>	: Yüzde

**TABLolar DİZİNİ**

<b>Tablo 1.4.</b> Altınyayla’da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı .....	21
<b>Tablo 1.5.</b> Altınyayla’da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı .....	23
<b>Tablo 1.7.</b> Altınyayla’da Rüzgâr Hareketlerinin Aylık Dağılımı.....	25
<b>Tablo 1.9.</b> Altınyayla İlçesi ortalama Bulutlu Günler ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı.....	29
<b>Tablo 1.10.</b> Altınyayla’nın Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı.....	30
<b>Tablo 1.11.</b> Altınyayla’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı .....	31
<b>Tablo 1.12.</b> Altınyayla’da Ortalama Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler sayısı ile En Yüksek Kar Kalınlığı.....	32
<b>Tablo1.13.</b> Altınyayla’ da Meteoroloji İstasyonu’nda Thorntwaite Metoduna Göre Su Bilançosu.....	33
<b>Tablo 1.15.</b> Erinç Yağış Etkinli İndeksi ve İklim Özelliği.....	35

## ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Altınyayla'da Yıllın Belli Tarihlerinde Güneş Işınlarnın Düşme Açısı .....	17
Şekil 1. 2. Altınyayla'da Sıcaklık Ortalamasının Yıl İçindeki Seyri .....	18
Şekil 1. 3. Altınyayla Sıcaklık Değerlerinin Dağılımı .....	20
Şekil 1.4. Altınyayla'da Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı .....	21
Şekil 1. 5. Altınyayla' da Basınç Değerlerini Aylara Göre Dağılımı .....	23
Şekil 1. 7. Altınyayla'da Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Frekansı.....	26
Şekil 1. 8. Altınyayla İlçesi Nisbi Nem Oranları .....	28
Şekil 1. 9. Altınyayla İlçesi Ortalama Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı.....	29
Şekil 1. 10. Altınyayla Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı .....	30
Şekil 1. 11. Altınyayla Yıllık Toplam Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı .....	31
Şekil 1.12. Altınyayla'da Ortalama Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı ...	32
Şekil 1.13. Altınyayla Meteoroloji İstasyonu'nun Verileri kullanılarak Thontwaite Yöntemiyle Hazırlanan Su Bilançosu Diyagramı .....	34
Şekil 2.1. Altınyayla İlçe Merkezi Nüfusun Gelişim ve Değişimi .....	55
Şekil 2.2. Altınyayla İlçe Merkezi Nüfus Piramidi.....	57
Şekil 2.3. Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması .....	58
Şekil 2.4. Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfus Gelişim ve Değişimi .....	59
Şekil 3.1. İlçede Bulunan Öğretmen İstihdamı .....	91
Şekil 3.1. Altınyayla İlçesi Arazi Kullanımının Türlerine Göre Dağılımı .....	108

**HARİTALAR DİZİNİ**

<b>Harita 1. 1.</b> Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası .....	1
<b>Harita 1. 2.</b> Altınyayla Çevresinin Topografya Haritası .....	4
<b>Harita 1. 3.</b> Altınyayla İlçe Merkezi'nin Jeomorfoloji Haritası.....	7
<b>Harita 1. 4.</b> Altınyayla İlçe Merkezi'nin Jeoloji Haritası .....	12
<b>Harita 1. 5.</b> Altınyayla İlçe Merkezi'nin Diri Fay Haritası.....	14
<b>Harita 1. 6.</b> Altınyayla İlçe Merkezi ve Yakın Çevresinin Hidrografya Haritası .....	39
<b>Harita 1. 7.</b> Altınyayla İlçe Merkezi ve Yakın Çevresinin Toprak Haritası .....	42
<b>Harita 2.1.</b> Altınyayla İlçesi Yurt Dışı Göç Haritası .....	63
<b>Harita 2.2.</b> Altınyayla İlçe Merkezinin Yurt İçine Yönelik Göçlerin İllere Göre Dağılımı.....	65
<b>Harita 2.3.</b> Altınyayla İlçe Merkezi'nin Fonksiyonel Arazi Kullanılış Haritası.....	82

## FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

<b>Fotoğraf 1.1.</b> Altınyayla İlçe Merkezinden Bir Görünüm. ....	2
<b>Fotoğraf 1.2.</b> Gazibey Barajı'ndan Bir Görünüm. ....	37
<b>Fotoğraf 1.3.</b> Altınyayla'da Sel Tahribatından Bir Görünüm. ....	38
<b>Fotoğraf 1.4.</b> Sahanın Bitki Örtüsünden Bir Görünüm.....	44
<b>Fotoğraf 1.5.</b> Araştırma Sahasındaki Step Türlerinden Bir Görünüm. ....	45
<b>Fotoğraf 2.1.</b> Altınyayla İlçesi Yayladan Bir Görünüm.....	75
<b>Fotoğraf 2.2.</b> Altınyayla İlçe Merkezinin Kaleden Bir Görünümü. ....	76
<b>Fotoğraf 2.3.</b> Altınyayla İlçe Merkezinin Yatay ve Dikey Gelişim Değişimi .....	77
<b>Fotoğraf 2.4.</b> Altınyayla İlçe Merkezi Eski Tip Meskenden Bir Görünüm. ....	79
<b>Fotoğraf 2.5.</b> Modern Konutlardan Bir Görünümü.....	80
<b>Fotoğraf 2.6.</b> En İşlek Caddesi Akbulutlar Caddesinden Bir Görünüm. ....	84
<b>Fotoğraf 2.7.</b> Rıfat Öçten Mahallesinde Tarım Ürünlerinin satıldığı Bir Yerden Görünüm.....	85
<b>Fotoğraf 2.8.</b> Rıfat Öçten mahallesinde Yer Alan Belediye Hizmet Binası. ....	85
<b>Fotoğraf 2.9.</b> Devlet Hastanesinden Bir Görünüm. ....	86
<b>Fotoğraf 2.10.</b> İlçe merkezinden Sivas Şehir Merkezi'ne Yolcu Taşıyan Minibüsler...	87
<b>Fotoğraf 2.11.</b> Hükümet Konağından Bir Görünüm. ....	88
<b>Fotoğraf 2.12.</b> Altınyayla İmam Hatip Ortaokulundan Bir Görünüm. ....	90
<b>Fotoğraf 2.13.</b> Atatürk İlkokulu'ndan Okulundan Görünüm.....	91
<b>Fotoğraf 2.14.</b> Altınyayla İlçe Merkezi Erkek Öğrenci Yurdundan Bir Görünüm.....	92
<b>Fotoğraf 2.15.</b> Altınyayla İlçe Merkezi PTT Binası. ....	95
<b>Fotoğraf 2.16.</b> Sivas- Altınyayla Karayolu. ....	95
<b>Fotoğraf 2.17.</b> Altınyayla İlçe Merkezi Tarihi Sarissa Kalıntılarından Bir Görünüm ...	98
<b>Fotoğraf 2.18.</b> Hitit Barajı ve Açık hava Tapınma Alanı.....	99
<b>Fotoğraf 2.19.</b> Tonus Kalesi ve Deve Oyunundan Bir Görünüm. ....	99
<b>Fotoğraf 2.20.</b> Altınyayla Merkez Camii ve İç Yapısından Bir Görünüm. ....	100
<b>Fotoğraf 2.21.</b> Altınyayla İlçe Merkezi'ndeki Yeşil Alanlardan Bir Görünüm.....	102
<b>Fotoğraf 2.22.</b> Zeki Tunç Spor ve Çocuk Parkından Bir Görünüm.....	102
<b>Fotoğraf 2.23.</b> Halkı Eğitim Kursunda Yapılan Süslemeler .....	103
<b>Fotoğraf 2.24.</b> Oto Lastik Tamircisinden Bir Görünüm. ....	104
<b>Fotoğraf 3.1.</b> Altınyayla'daki Arpa, Buğday Tohumluk Siloları.....	111

<b>Fotoğraf 3.2.</b> Altınyayla İlçesinde Meraları ve Islah Çalışmalarından Bir Görünüm..	114
<b>Fotoğraf 3.3.</b> Altınyayla İlçesinde Hayvancılıktan Bir Görünüm.....	116
<b>Fotoğraf 3.4.</b> Altınyayla İlçe Merkezi Kaz Yetiştiriciliği.....	117
<b>Fotoğraf 3.5.</b> Altınyayla İlçesi Hindi Yetiştirme Alanından Bir Görünüm. ....	117
<b>Fotoğraf 3.6.</b> Altınyayla İlçesinde Arıcılıktan Bir Görünüm.....	118
<b>Fotoğraf 3.7.</b> Kangal Köpeği Çiftliğinden Bir Görünüm.....	119



**ÖNSÖZ**

“Altınyayla İlçe Merkezinin Beşerî ve İktisadi Coğrafyası” adlı bu araştırma, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Altınyayla İlçesi 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken, 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla olarak değiştirilmiş ve Şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı olan bir ilçe durumuna gelmiştir.

Bugüne kadar fazlaca bir gelişme kaydetmeyen Altınyayla İlçesi, özellikle son yıllarda kısmi bir gelişme sağlamıştır. Bu doğrultuda araştırmada sahası ile ilgili öncelikle fiziki konular ele alınmış beşerî ve iktisadi özellikler detay şekilde irdelenerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu tezin hazırlanmasında bilgi ve tecrübesinden istifade ettiğim ve çalışmamın hemen her aşamasında benden desteğini esirgemeyen danışman Hocam Prof. Dr. Hasbi SOYLU’ya sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Düşünce ve destekleri ile her zaman yanımda olan değerli aileme ve eşime teşekkür ederim.

Araştırma sahası ile ilgili veri temininde yardımlarını esirgemeyen İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürüne, Altınyayla Belediyesi çalışanlarına, Metin Çakır’a ve Altınyayla halkına teşekkürü bir borç bilirim.



Araştırma sahası yeryüzü şekilleri bakımından fazla engebeli olmayıp İç Anadolu Bölgesi yüzey şekilleri ile benzerlik göstermektedir. Yüksek dağ sıraları ilçe merkezinden uzakta yer almaktadır. (Fotoğraf 1.1).



**Fotoğraf 1.1.** Altınyayla İlçe Merkezinden Bir Görünüm.

İlçenin tamamında ve ilçe merkezinde çakıltaş, kumtaş, çamurtaş malzemeleri mevcuttur. Sahada alüvyon malzemelerde görülmektedir. Özellikle Akarın, Çamurca, Yarkırağı, Akkaya derelerinin yatakları alüvyal malzemelerin taşınmasına imkân sağlamıştır.

Altınyayla ilçesinde hayvancılığın yapıldığı yaylalar, ekonomik açıdan önemlidir. Başta Uzunyayla olmak üzere İbecik, Mergesen yaylaları diğer önemli yaylaları arasında yer almaktadır. İlçede yayla alanları yaklaşık % 70'lik alan kaplamaktadır.

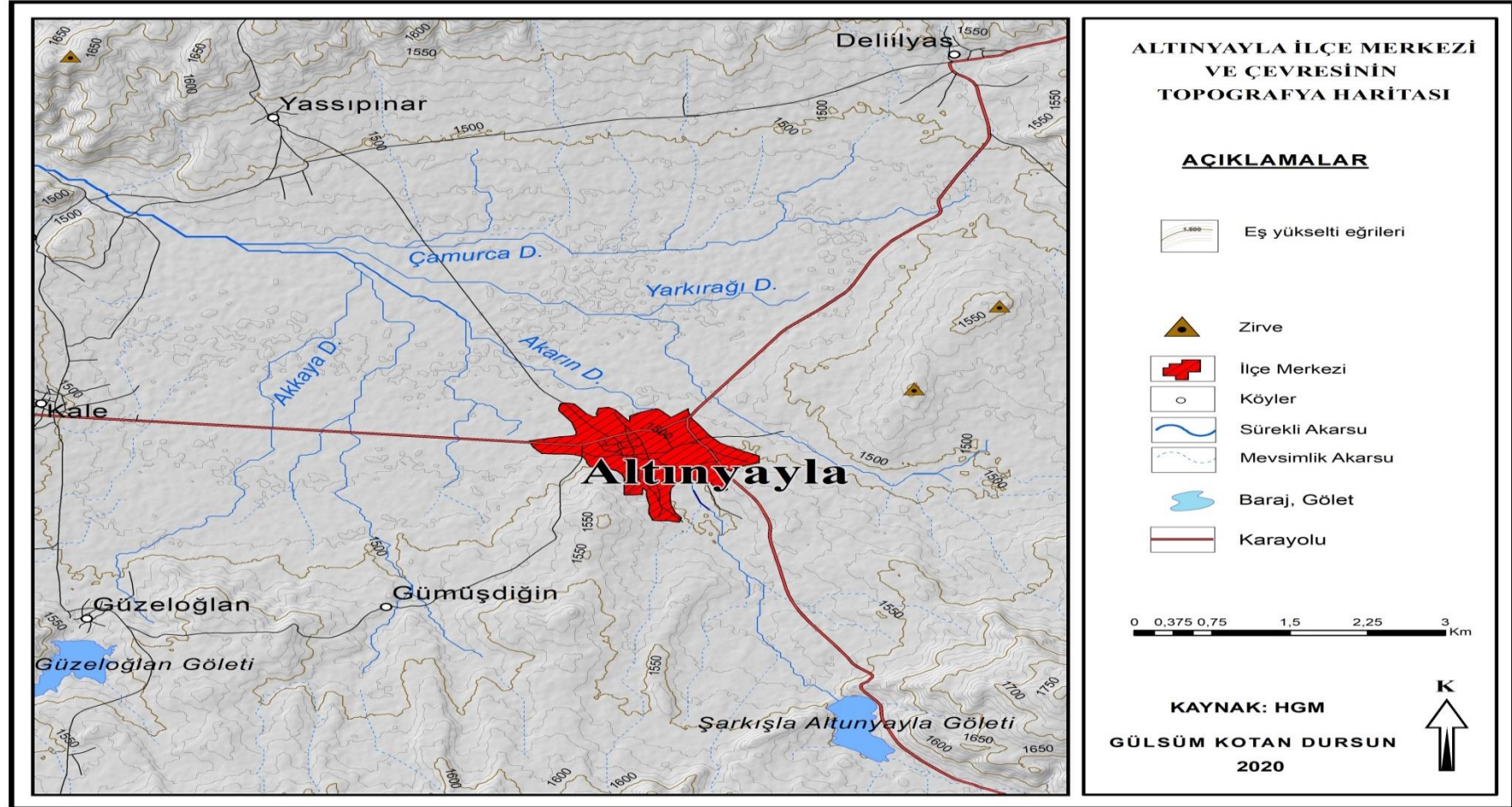
Araştırma sahası 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken, 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla olarak değiştirilmiş ve Şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı olan bir ilçe

statüsüne kavuşmuştur. Araştırma sahasının Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre 2019 yılında toplam nüfusu 4572'dir. İlçe genelinde toplam 49728 hektar tarım alanı mevcuttur.

Araştırma sahasının yıllık ortalama sıcaklığı 8,8 °C'dir. En düşük sıcaklık değerleri -22,8°C Ocak ayında ölçülmüştür. Toplam 115,5 gün donlu gün sayısı belirlenmiştir. İlçe merkezi en fazla yağışı ilkbahar mevsiminde almaktadır.

Araştırma sahasında görülen yıllık ortalama sıcaklık koşullarından da anlaşıldığı üzere, sahada karasal iklim koşulları hüküm sürmektedir. Çalışma sahasının bitki örtüsü bozkırdır. Bitki türleri arasında yavşan otu, kekik geven türleri hâkimdir.

İlçenin doğal şartları göz önünde bulundurulduğunda başlıca ekonomik faaliyetleri tarım ve hayvancılıktır. İlçe merkezinde daha çok ticaret sektörüne dayalı geçim hâkimdir. Tarım arazileri içerisinde en fazla ekim alanına buğday sahiptir. Hayvancılık ise daha çok ihtiyacı karşılayacak düzeydedir.



**Harita 1.2.** Altinyayla ve Çevresinin Topografya Haritası (Kaynak: HGM 1/25000 Ölçekli HGK Paftalarından Faydalanılarak Hazırlanmıştır)

## II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU

“Altınyayla İlçe Merkezinin Beşerî ve İktisadi Coğrafyası” adlı bu çalışma bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Çalışmanın temel amacı, Altınyayla ilçe merkezinin beşerî ve ekonomik özelliklerini incelemek, sahanın gelişimini engelleyen sorunları belirlemek ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Tez çalışması dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde doğal çevre özellikleri, ikinci bölümde beşerî, üçüncü bölümde ekonomik özellikler ve son bölümde ise sahada görülen sorunlar ve çözüm önerileri ele alınarak incelenmiştir.

Araştırma sahasında izlenen yöntem gezi, gözlem ve mülakat yöntemidir. Bu amaca yönelik bir plan hazırlanmıştır. Bu plana göre önce saha ve yakın çevresiyle ilgili geniş literatür çalışması ile kitaplar, tezler, makaleler, dergiler incelenerek veri tabanları oluşturulmuştur. Daha sonra araştırma sahasına gidilerek kullanılacak veriler MTA, AFAD, TÜİK, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü gibi kamu kurum ve kuruluşlarından temin edilmiştir.

Araştırmada yerinde gözlem ve veri toplama işlemleri yapılmıştır. Bu amaçla aralıklı olarak 2018 ve 2019 yıllarında bölgede çeşitli geziler, mülakatlar ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarından araştırma sahası ile ilgili çeşitli dokümanlar elde edilmeye çalışılmıştır. Toplanan bütün veriler grafik ve tablolar ile desteklenmiştir. Teze ait haritaların çiziminde ArcGis 10.5.1 ve Corel Draw X6 programları kullanılmıştır. Harita Genel Komutanlığı tarafından hazırlanan 1/25000 ölçeğindeki topoğrafya haritalarından ve MTA'nın hazırladığı 1/25000 ölçeğindeki jeoloji haritalarından önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Bölge ile ilgili veriler derlendikten sonra, araştırmanın son aşaması olan tez metninin yazıya dökülmesi aşamasına geçilmiştir. Elde edilen veriler coğrafyanın temel ilkeleri olan dağılım, bağlantı ve nedensellik ilkelerine bağlı kalınarak sentez edilmiş, sorunlar tespit edilerek çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

#### 1.1. JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

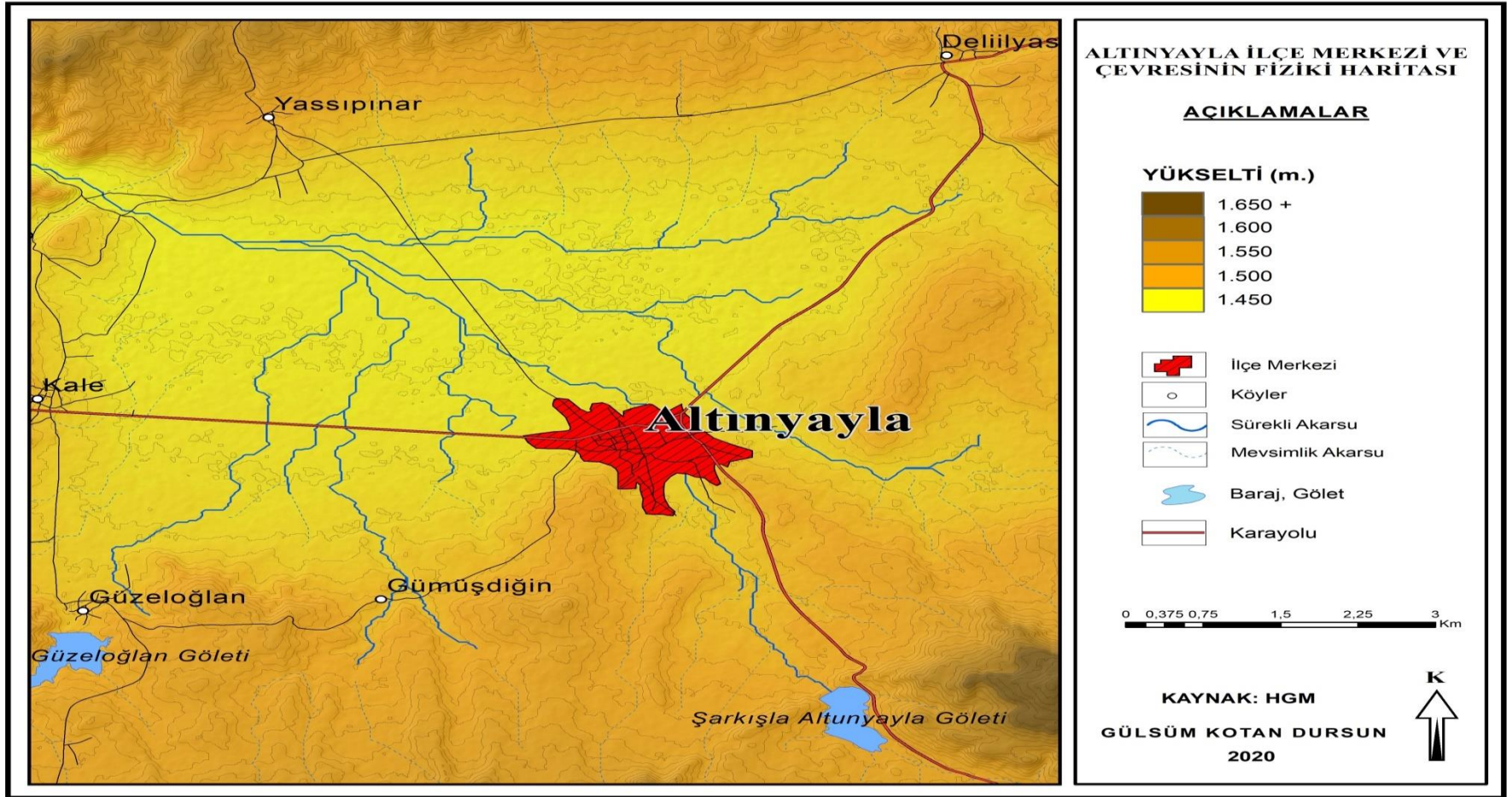
Araştırma sahasının jeomorfolojik özelliklerini aktarmadan önce jeomorfolojik özellikleri yansıtan fiziki coğrafyanın ne olduğunu açıklamak gerekir. Fiziki coğrafya, insan etkisi olmadan kendiliğinden oluşan durumları coğrafya ilkelerinden olan dağılıp, nedensellik, bağlantı ilkesine bağlı olarak ele alan bilim dalıdır. Fiziki coğrafyanın içerisinde de yer alan anabilim dalları bulunmaktadır. Bu bilim dalları paleocoğrafya, kayaçlar coğrafyası, jeomorfoloji, toprak coğrafyası, klimatoloji, hidroğrafya, biyocoğrafya ve doğal afetler coğrafyasıdır.<sup>2</sup>

İnsan-doğa ilişki içerisinde yer almaktadır. İnsanoğlu yaşamaya başladığı zamandan itibaren doğadan yararlanmaya başlamıştır. Ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler, doğadan daha fazla yararlanmışlardır. Ülkelerin ekonomik yaşam seviyeleri ne kadar iyi olursa o ölçüde doğayı değiştirebilirler. Örneğin Kaliforniya’da yapılan Central Valley Projesi<sup>3</sup> ile çöl sahaya su götürülerek narenciye tarımı yapılmıştır. Bu durum ülkenin ekonomik koşullarının iyi olduğunu ve insanın doğa ile mücadele ettiğinin gösteren örneklerdendir. Bu örnekte görüldüğü gibi insan doğal ortamın sunduğu etkileri değiştirebilir ancak doğal koşulların insan üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak tamamen mümkün değildir.

Coğrafî çalışmaların temelini ortam oluşturun. Ortamı ise sahanın yer şekilleri, bitki örtüsü, toprak yapısı, hidroğrafyası oluşturmaktadır. Ortamı oluşturan bu öğeler birbirine bağlı olup sahanın gelişimini ve yapısını etkilemektedir. Örneğin sahadaki iklim koşullarına bağlı olarak bitki örtüsü çeşitlilik göstermekte, yağış durumuna bağlı olarak hidrografik özellikleri şekillenmektedir. Araştırma sahasının bir bütün olarak incelenebilmesi ortamı oluşturan bu öğeler tek tek incelemeye alınacaktır.

<sup>2</sup> Ali Özçağlar, *Coğrafyaya Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2009, 26.

<sup>3</sup> Central Valley Projesi, Central Bölgesi bir çöl sahasıdır. Çöl sahasına su kanalları ile sular taşınarak verimli bir tarım alanına dönüşümünü ele alan projedir.



**Harita 1.3.** Altinyayla İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeomorfoloji Haritası

(Kaynak: HGM 1/25000 Ölçekli HGK Paftalarından Faydalanılarak Hazırlanmıştır)

Ortamı oluşturan özelliklerden biri yerçekilleridir. Araştırma sahasının yer şekillerinin incelemeden önce Türkiye'nin genel jeolojik yapısı hakkında bir hatırlatma yapmak gerekir. Jeolojik oluşumlar içerisindeki en eski dönem paleozoik dönemi ifade etmektedir. Paleozoik dönemin Türkiye'ye etkisine baktığımız zaman bu dönemde masif arazilerin yani sert kütlelerin oluştuğunu görmekteyiz. Mezozoik dönemde ise ülkemizin dağ oluşumunu etkileyen Alp Orojenezi sisteminin hazırlık aşamasında olduğu dönemdir.<sup>4</sup> Tersiyer dönemi ile beraber Alp Himalaya kıvrım sistemi oluşmuştur. Tersiyer döneminde linyit, petrol, doğalgaz, tuz yataklarının oluştuğu dönem olması bakımından önemlidir. Kuvaterner döneminde ise buzul çağlarının bitmesi ile birlikte iklim insan yaşamı için uygun bir ortam haline gelmiştir.<sup>5</sup> Yerçekillerinin oluşumunu etkileyen bu jeolojik evrimin araştırma sahasına olan etkiler bu kısımda ele alınacaktır.

Sivas 1843 yılından itibaren jeologlar tarafından incelemelerde bulunulan sahalarda arasında yer almaktadır. Çalışmalar sonrasında Sivas'ın jeolojik yapısı hakkında bir takım bulgular elde edilmiştir.<sup>6</sup>

Araştırma sahasının oluşumunda 3. Jeolojik zamanın etkisi fazladır. Bu durum sahadaki fay hatlarının oluşumunu da etkilemiştir. Sivas ve çevresinde üç esas fay hattı bulunmaktadır. Bu fay hatlarının en kuzeyde olanı Pontid Tektonik Kuşağı'dır. Güneye doğru ise Kuzey Anadolu Ofiyolitik Kuşağı ile Toros Tektonik Kuşağı yer alır. Sahada yer alan eski araziler daha çok Toros Tektonik kuşağı boyunca görülmektedir. (Harita 1.5). Sahayı oluşturan kayalar formasyonları yaşlı kayalar birimlerinden genç birimlere doğru sıralanmaktadır. Yani en altta Paleozoik ve Mesozoik yapılar onun üzerinde Tersiyer ve Kuvaterner yapılar yer almaktadır.<sup>7</sup>

**Altınyayla Formasyonu:** taban kısmında daha çok granitik kayalar, ofiyolitik kayalar ve kireçtaşı blokları yer almaktadır. Üste doğru çıkıldıkça kumtaşı, çakıltası, çamurtaşları görülmektedir. Sahada derelerin varlığı alüvyal malzemelerin var olmasına

<sup>4</sup> Cahit Erentöz, "Türkiye Jeolojisi Üzerine Genel Bir Bakış", *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 48, 1956, 37.

<sup>5</sup> İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım Matbaa, İstanbul, 2011, 10.

<sup>6</sup> Fikret Kurtman, "Sivas-Hafik-Zara ve İmranlı Bölgesinin Jeolojik ve Tektonik Yapısı", *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 80, 1973, 1.

<sup>7</sup> Erkan Karaman, Yaşar Kibici, *Temel jeoloji Prensipleri*, Belen Yayıncılık Matbaacılık, Ankara, 2008, 46.

imkân sağlamıştır. Bu durum aynı zamanda sahada taşkın çökellerinin de var olduğunu göstermektedir.<sup>8</sup>

Araştırma sahasının jeomorfoloji haritası incelendiğinde sahanın kuzeyinde volkanik sahaları görmekteyiz, sahanın büyük bir bölümünü kumtaşı ve çakıltaşı oluşturmaktadır. Altınyayla ilçe merkezinde ise alüvyon arazileri yer almaktadır(Harita1.4).

Araştırma sahası ve yakın çevresindeki dağlık sahalara Karatonus Dağı ve Kulmaç Dağı'dır. (Fotoğraf 1.6.). Çevrede yer alan dağların yükseltisi 1400 m civarındadır. (Harita 1.3.). Sahada yer alan bir diğer yüzey şekli ise Karatonus Ovasıdır ve tarım açısından oldukça önemlidir.



**Fotoğraf 1.6.** Karatonus Dağından Bir Görünüm

Başta Uzunyayla olmak üzere İbecik, Mergesen yaylaları diğer önemli yaylaları arasında yer almaktadır. Dere kollarının geçtiği Uzunyayla Havza'sı ile çevresi arasında

<sup>8</sup> Hüseyin Yılmaz, Ali Yılmaz, "Divriği (Sivas) Yöresinin Jeolojisi ve Yapısal Evrimi", *Türkiye jeoloji Bülteni*, 47, 2004, 29.

yükselti farklılıkları yer almaktadır. Altınyayla ilçesini de içerisine alan havzanın güneybatısında özellikle havzanın oluşmasında akarsuların taşıdığı malzemeler olan çakıllar, konglomeralar geniş yer tutmaktadır. Sahaya taşınan malzemeler ile birlikte Uzunyayla Havza'sı yatay yapıda gelişmektedir.<sup>9</sup> Uzunyayla Havza'sının bulunduğu yer özellikle bataklık ve göl sahasının iklim koşullarına bağlı olarak zamanla karasallaşması sonucu oluşan sahalardandır. İklim özelliklerinden dolayı bu tür sahaları ülkemizde karasal iklimin hâkim olduğu İç Anadolu'da da görmekteyiz. Uzunyayla Havza'sının çevresi daha yaşlı birimlerden oluşurken iç sahanın daha çakıltaşı konglomera gibi malzemelerden oluşması sahayı diğer sahalardan ayıran özellikleri arasındadır.<sup>10</sup>

Alp orojenezi sonunda Tetis Denizi'nin çekilmesi sonrasında araştırma sahası ve yakın çevresinde jips, kumtaşı-şist serileri meydana gelmiştir. Havzanın yakın çevresinde kireçtaşı, marn, kumtaşı, şeyl, volkanik katkılı kumtaşı, kireçtaşı tabakaları da mevcuttur.<sup>11</sup> Buradan da anlaşılacağı üzere sahada farklı kayaç yapılarını görebilmekteyiz.

Alp - Himalaya dağ kuşağında yer alan ülkemizde birbirine kabaca paralel olarak dağ sıraları uzanır. Nitekim ülkemizin kuzeyinde Karadeniz kıyısı boyunca birbirine paralel olarak uzanan dağ sıraları bulunmaktadır. Aynı şekilde güney de batı, orta ve doğu Toroslar yer almaktadır.<sup>12</sup> Ülkemizde yer alan dağlar kıvrım sistemi ile oluşan kırılma ile oluşan ve volkanik dağlar olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır. Araştırma sahası olan Altınyayla ilçesinin en önemli yüzey şekilleri arasında Karatonus Dağı gelmektedir. Karatonus Dağları'ndan sonra Kulmaç Dağı da ilçedeki diğer bir önemli yüzey şekillerindedir. Karatonus Dağları ve Kulmaç Dağları tortulların kıvrılması sonrası olduğu için kıvrım dağları arasında yer almaktadır. Araştırma sahası yüksek dağlık alanlar görülmemektedir. Yüksek sahalarda ilçenin güneybatısında yer alır. En yüksek sahalarda 1650m kadar iken araştırma sahasının büyük bir bölümü 1400m civarında yer almaktadır. (Harita 1. 3.)

<sup>9</sup> Murat Sunkar, "Zamantı Çayı Yukarı Havzası (Uzunyayla'nın) Jeomorfolojisi " *Yeni Dünya Bilimleri Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), 2008, 643.

<sup>10</sup> Reşat İzbirak, *Sistemik Jeomorfoloji*, Harita Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1955, 54.

<sup>11</sup> İbrahim Atalay, "Sivas Tersiyer Havzasının Paleocoğrafik Evrimi" *MTA Dergisi*, 38, 2015, 153.

<sup>12</sup> İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, 2011, 26.

Sivas Tersiyer Havza'sının da içerisinde yer aldığı İç Anadolu Havza'sı Arap – Anadolu levhalarının çarpışması ile sıkışmıştır. Çarpışma sonrası Neo- Tetis'in<sup>13</sup> kapanması ile evrim tamamlanmıştır. Bununla beraber Kuzey Anadolu Fayı ve Doğu Anadolu Fayı arasında batıya doğru bir gerileme meydana gelmiştir.<sup>14</sup> Tersiyer Havza'sının İç Anadolu'nun önemli havzalarından olan Sivas Havza'sı kuzeyini Erzincan Sütur Zonu, güneyini ise Toridler doğu ucunu oluşturan yaşlı birimler sınırlar.<sup>15</sup>

Araştırma sahasını oluşturan faylar iki farklı zamanda oluşmuştur. Eski dönem tortullaşmaları ve tortullaşma sonrasında oluşan faylardır. Faylar dönem olarak Paleosen, Oligosen ve Eosen dönemlerinden etkilenmiştir. Faylar özellik olarak ters ve doğrultu atımlı faylardır. Tortulla da meydana gelen sıkışmalar, farklı yönlü kuvvet hareketleri sahada ters ve doğrultu atımlı fayların oluşmasına neden olmuştur.<sup>16</sup>

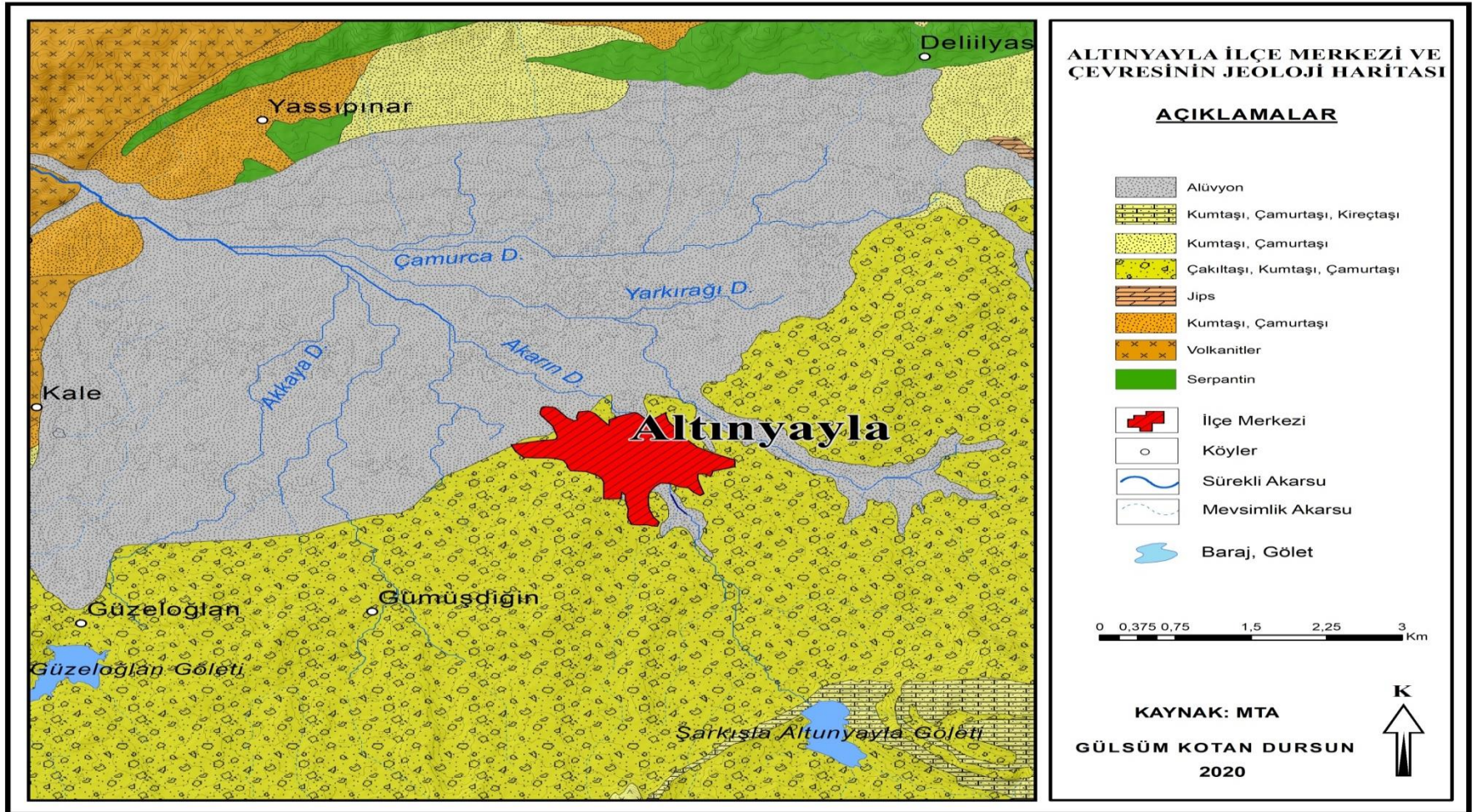
---

<sup>13</sup> Nazan, Yalçın, Burcu Bilici, “Karayün (Sivas Güneydoğusu) Civarındaki Miyosen Yaşlı Birimlerin Organik Jeokimyasal, Organik Petrografik ve Organik Fasiyes Özellikleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 2(1), 2003, 27.

<sup>14</sup>Erdal Koşun, Atilla Çiner,“ Zara Güneyi (Sivas Havzası) Karasal- Sığ Denizel Miyosen Çökellerinin Litostratigrafisi ve Fasiyes Özellikleri”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 125, 2002, 65.

<sup>15</sup> Kaan Şevki Kavak, Selim İnan, “ Sivas Havzası Batı Sınırının( Ağcakışla) Stratigrafik Özellikleri”, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 39(2), 1996, 119.

<sup>16</sup> Ergun Gökten,“ Şarkışla(Sivas) Yöresinin Tektoniği” *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 10, 1984, 9.



**Harita 1.4.** Altinyayla İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeoloji Haritası (MTA 1/500000 Ölçekli Jeoloji Haritasından Faydalanılarak Hazırlanmıştır.)

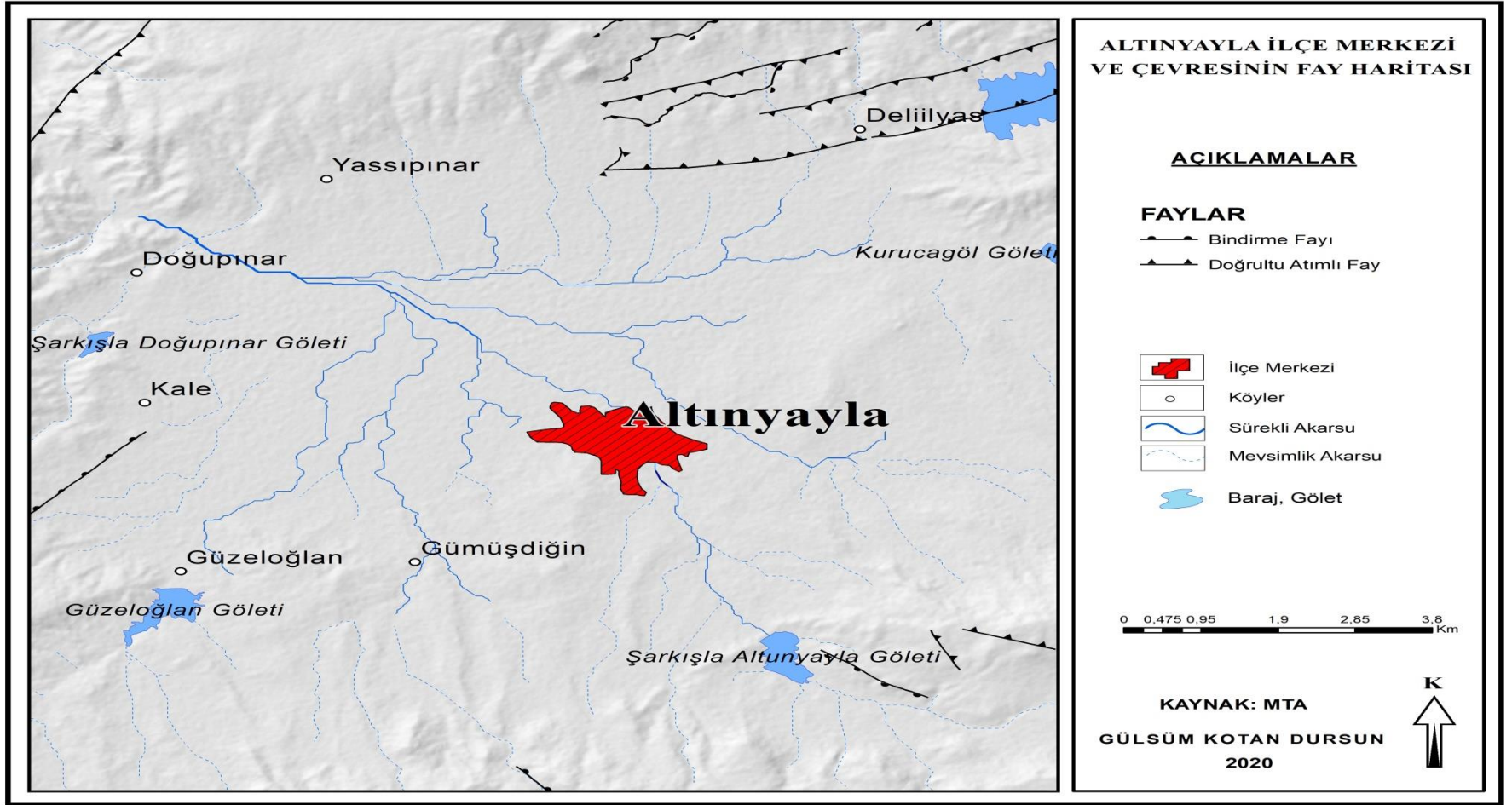
Araştırma sahasını oluşturan faylar doğu ve batıda yer alan faylardır. (Harita 1.5.) Doğuda ve batıda yer alan faylar Kuzey Anadolu fay hattına ait parçalardır. Sahanın kuzeybatısından yer alan fayın adı Deliler Fayı'dır. Araştırma sahasının yakın çevresindeki fay hatları incelendiğinde Kuzey Anadolu Fayı Koyulhisar İlçesinden geçmektedir.<sup>17</sup> Sahada bugüne kadar görülen en güçlü depremler Koyulhisar ve yakın çevresinde görülen depremler olmuştur.

Altınıayla ilçe merkezinde bugüne kadar güçlü bir deprem görülmemiş olup saha 3. ve 4. derece deprem bölgesi içerisinde yer almaktadır. İnceleme alanı, eski ve yeni tektonik dönemlerin deformasyon izlerini taşımaktadır.



---

<sup>17</sup> Mehmet Demirel, Orhan Tatar, Fikret Koçbulut, “ Kuzey Anadolu Fay Zonu Üzerinde Koyulhisar ve Yakın Çevresindeki Fayların Kinematik Özellikleri”, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 59, (3), 2016, 18.



**Harita 1.5.** Altinyayla İlçe Merkezi ve Çevresinin Diri Fay Haritası

( 1/500 000 ve 1/25 000 Ölçekli MTA Sayısal Jeoloji Haritalarından Yararlanılarak Hazırlanmıştır).

## 1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Oldukça geniş bir bölge içinde ve uzun yıllar boyunca değişmeyen ortalama hava koşullarına iklim denir. Başka bir deyimle iklim kısa süreli günlük hava durumlarının uzun zaman içindeki ortalamasıdır. İklimler tanımlanırken uzun zaman değişmeyen ortalama hava koşulları denilmiştir. Burada uzun zamandan kasıt 40 - 50 yıllık zaman ölçüleridir. Zirai jeolojik zaman içinde iklimler sürekli olarak değişmektedir. Bu uzun süreli iklim değişimleri jeolojik çağlarda belirli iklim koşulları altında oluşan kayalar içindeki fosiller yardımı ile saptanabilmektedir. Jeolojik zaman boyunca kutuplar ve ekvator çevreleri hemen hemen hiç değişmeyen iklim koşulları gösteren yerlerdir. Fakat orta enlemler bu bakımdan da zaman zaman kutupsal, zaman zaman tropikal koşulların etkin olduğu bir kuşak olarak belirtilmiştir.<sup>18</sup>

Ülkemiz orta kuşakta yer almaktadır. Buna bağlı olarak ülkemizde yıl içinde farklı mevsim özellikleri görülmektedir. Farklı hava kütleleri olan yağış, basınç, sıcaklık ve rüzgâr gibi faktörler hava sıcaklığını etkiler. Bunun yanı sıra ülkemizin kuzey yarımkürede yer almasından dolayı, kuzeyden esen rüzgâr hava sıcaklığını düşürürken, güneyden esen rüzgâr hava sıcaklığını artırır.

Bölgeyi incelemeyen önce araştırma sahasını içine alan İç Anadolu Bölgesi'nde görülen hava kütlelerine kısaca değinmek yararlı olacaktır.

İç Anadolu Bölgesi'nde karasal iklim özellikleri hâkimdir. Sahada karasal iklim özelliklerinin görülmesinde etrafının dağlarla çevrili olması etkili olmuştur. İç Anadolu Bölgesi'nin deniz etkisinden uzak olması sahada nem miktarının az olmasına neden olmuştur. Bu durum İç Anadolu Bölgesi'nde yıllık sıcaklık farkının artmasına neden olur. Sıcaklık farkının fazla olması yani gece ve gündüz arasındaki sıcaklık değişimleri sahadaki nem azlığından kaynaklanmaktadır. Bu durum sahada özellikle kışın don olayının yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durumda sahada görülen başlıca ekonomik faaliyet olan tarım ve hayvancılığı olumsuz etkilemektedir.

İç Anadolu Bölgesi'nde 10- 12 °C arasında görülen yıllık ortalama sıcaklık yazın 25 °C' ye kadar çıkar. Kışın ortalama sıcaklık -3 °C ile -1 °C arasında seyrederek. Gece ile

<sup>18</sup> Oğuz Erol, *Genel Klimatoloji*, Çantay Kitabevi, Ankara, 2014, 11.

gündüz arasındaki sıcaklık farkı da artar. Bölgenin doğusuna doğru gidildikçe yükseltinin artmasına bağlı olarak sıcaklık düşmektedir.<sup>19</sup>

### 1.2.1. Güneşlenme Süresi ve Sıcaklık Şartları

Güneşlenme süresini etkileyen temel faktörler sahaya gelen güneş enerjisi miktarı, gündüz süresinin uzunluğu güneş ışınlarının geliş açısıdır. Burada güneş enerjisi miktarı güneş ışınlarının dik geldiği yerlere göre farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye kuzey yarım kürede yer alan bir ülkedir. Kuzey yarımküreye güneş ışınları 21 Haziran tarihinde Yengeç dönencesine dik düşmektedir. Türkiye'ye en büyük açı ile bu tarihte gelen güneş ışınları güneş enerjisi miktarını arttırmaktadır. Öyleki 21 Haziran tarihinde kuzeye doğru gidildikçe gündüz süresi uzar. Bu durum da güneşlenme süresinin arttıran faktörler arasında yer almaktadır.

Sivas Bölge Meteoroloji İstasyonu'nun verilerine göre ortalama güneşlenme süresi yıllık 6,5 saat/ gün olarak ölçülmüştür. Araştırma sahasında ortalama güneşlenme süresinin en fazla olduğu ay 11,6 saat/ gün ile Temmuz iken bu sürenin en az olduğu ay ise 2,1 saat/ gün ile Ocak ayı olmuştur (Tablo 1. 1).

**Tablo 1.1.** Altınyayla' da Aylık Ortalama Güneşlenme Süresi (1980-2018 saat /gün).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Saat	2.1	3.2	4.5	6.2	7.8	9.5	11.6	12	9.2	6	3.9	2.2	6.5

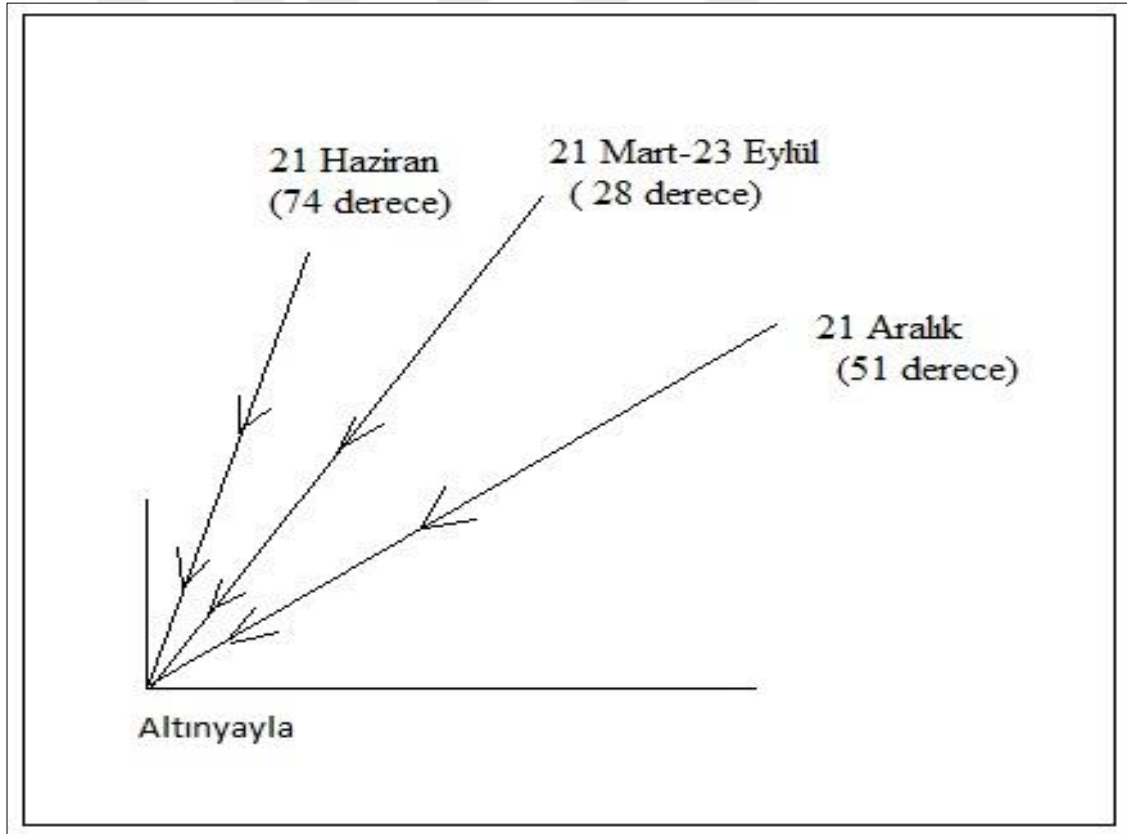
**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Belirli bir yüzeye dik ve dike yakın gelen ışınların getirdikleri enerji miktarları arasında belirgin bir fark vardır. Çünkü bir ışın demeti dik geldiğinde daha dar bir yüzeyi aydınlattığı halde, aynı ışık demeti yatık geldiği zaman daha geniş yeri aydınlattır. Dolayısıyla, ışınların geliş açısı daraldıkça aynı ışın demetinin enerjisi daha geniş alana yayıldığı için ısıtma etkisi azalır. Buna ek olarak bir yüzeye eğimli gelen ışınlar daha fazla yansıdığı için, enerjisi zaten az olan bu ışınların etkisi büsbütün zayıftır. Sonuç olarak güneş ışınlarının dik vurulduğu yerler, yatık ışın alan yerlerden daha çok enerji almakta ve ısınmaktadır. Güneşten alınan enerji ışınların dik gelişi kadar, aydınlanma süresinin uzunluğu oranında fazla olur. Çünkü enerjinin alınması

<sup>19</sup> İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Seçkin Yayıncılık, (8. Baskı), 2011, 116.

zamana bağlı bir olaydır ve bir yüzey ne kadar uzun zaman gneşlenirse aldığı enerji değeri de o kadar çok olur. İŖte bu iki etmenin, yani geliş açısı ve aydınlanma süresinin etkisi ile güneş ışınlarının oldukça büyük açıyla geldiği oğlenleri hava, sabah ve akşamlardan sıcaktır. Orta enlemlerde günlerin daha uzun ve ışınların daha dikçe olduğu yaz günleri, kış günlerinden daha sıcaktır.

Güneş ışınlarının geliş açısı enlemin etkisine bağlı olarak değişmektedir. Güneş ışınları 21 Mart- 23 Eylül tarihinde Ekvator'a, 21 Aralık tarihinde Oğlak Dönencesi 'ne, 21 Haziran tarihinde Yengeç Dönencesi 'ne dik gelmektedir. Araştırma sahası  $39^{\circ}16'19''$  kuzey enlemleriyle,  $36^{\circ}47'7''$  doğu boylamları arasında yer almaktadır. 21 Haziran tarihinde güneş ışınlarını  $74^{\circ} 11'$  ile alır. 21 Aralık tarihinde  $28^{\circ} 43'$  açı ile alır. 21 Mart ve 23 Eylül tarihlerinde ise  $51^{\circ} 16'$  açı ile alır. Bu değerler göz önünde bulundurulduğunda yaz mevsiminde güneşlenme süresinin en fazladır. (Ŗekil 1.1).



**Ŗekil 1.1.** Altinyayla İlçesine Yıllın Belli Tarihlerinde Güneş Işınlarının Düşme Açısı

Sıcaklık iklimin en önemli elemanlarından biridir. İklimin diğer önemli elemanı olan basınç ve yağış sıcaklığa bağlı olarak değişir. Coğrafi koşulları ve yaşam etkinliklerini en yakından kontrol eden iklim oğesi atmosferin sıcaklığıdır. Yeryüzünün

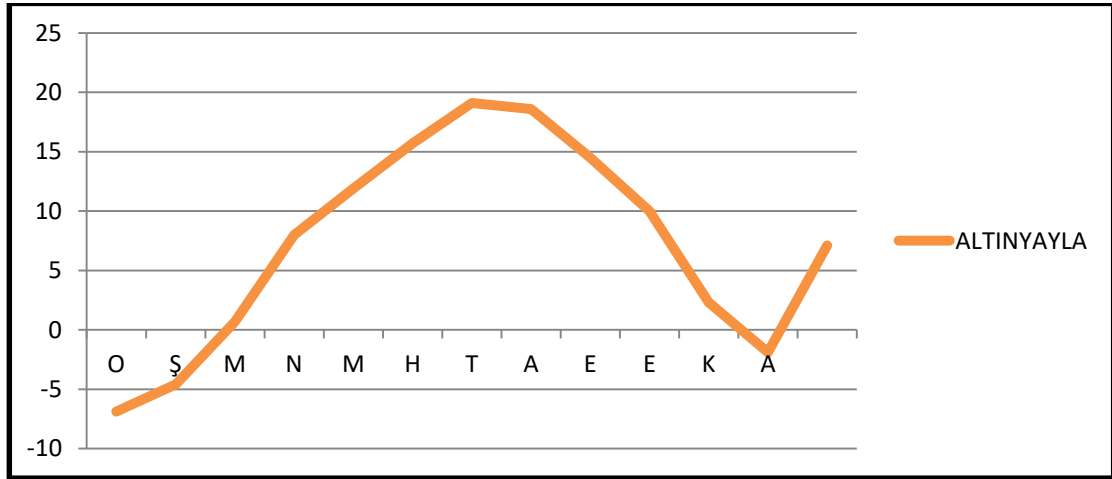
tek enerji kaynağı olan güneş atmosfer sıcaklığının da kaynağıdır. Fakat güneşten çeşitli dalga uzunluklarına sahip elektromanyetik dalgalar halinde gelen enerjinin atmosfer sıcaklığı olarak belirmesi karışık bir dizi olayın eseridir. Güneşten gelen enerjinin önemli bir bölümü atmosferi geçerek yeryüzüne ulaşır ve oradaki katı ve sıvı cisimleri ısıtarak ısı enerjisi haline döner.<sup>20</sup>

Sıcaklık iklim elemanları içerisinde yer alan ve güneş ışınlarının geliş açısı, eksen eğikliği, günlük hareket, yer şekilleri, yükselti, rüzgârlar, denizellik, karasallık bakı gibi faktörler sıcaklığı etkileyen faktörlerdir. Örneğin bakı faktörü güneşi gören yamacı ifade eder Türkiye kuzey yarımkürede yer aldığı için güney yamacı daha sıcaktır. Yerleşmeler bu yamaçta daha fazladır. Güney yamaç daha sıcak olduğu için karlar daha erken erir. Ürünler bu yamaçta daha önce olgunlaşır. Sıcaklığı etkileyen diğer faktörlere de tezin bu bölümünde yer verilecektir.

**Tablo 1.2.** Altınyayla'da Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri (1987-2017).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-6.9	-4.6	0.7	8	11.9	15.7	19.1	18.6	14.5	10	2.3	-1.9	7.1

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.



**Şekil 1.2.** Altınyayla'da Sıcaklık Ortalamasının Yıl İçindeki Seyri.

<sup>20</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 67- 68.

Araştırma sahasının aylara göre sıcaklık değerleri incelendiğinde yıllık ortalama sıcaklık 7,1 °C'dir. En düşük sıcaklık ortalaması -6,9 °C ile Ocak ayında, en yüksek sıcaklık 19,1 °C ile Temmuz ayında görülmektedir(Tablo1.3).

Mart ayında sıcaklık 0,7 °C ye ulaşmıştır. İlkbahar mevsimi ile birlikte gelen Tropikal hava kütesinin etkisiyle sıcaklıklar ilkbahar aylarıyla birlikte yükselmeye başlayıp yaz aylarında da devam etmektedir. Örneğin Mayıs ayında sıcaklıklar 11,9 °C'dir. Bölgede ortalama en yüksek sıcaklık değerleri Temmuz ve Ağustos aylarında görülmektedir. En yüksek sıcaklık Ağustos ayında 18,6 °C'dir. Sıcaklıklar bu aydan sonra yavaş yavaş düşmeye başlamıştır. Bölge de sonbahar mevsimi ile birlikte belirgin bir düşüş gözlenmiştir.(Tablo 1.4).

**Tablo 1.3.** Altınyayla Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri.

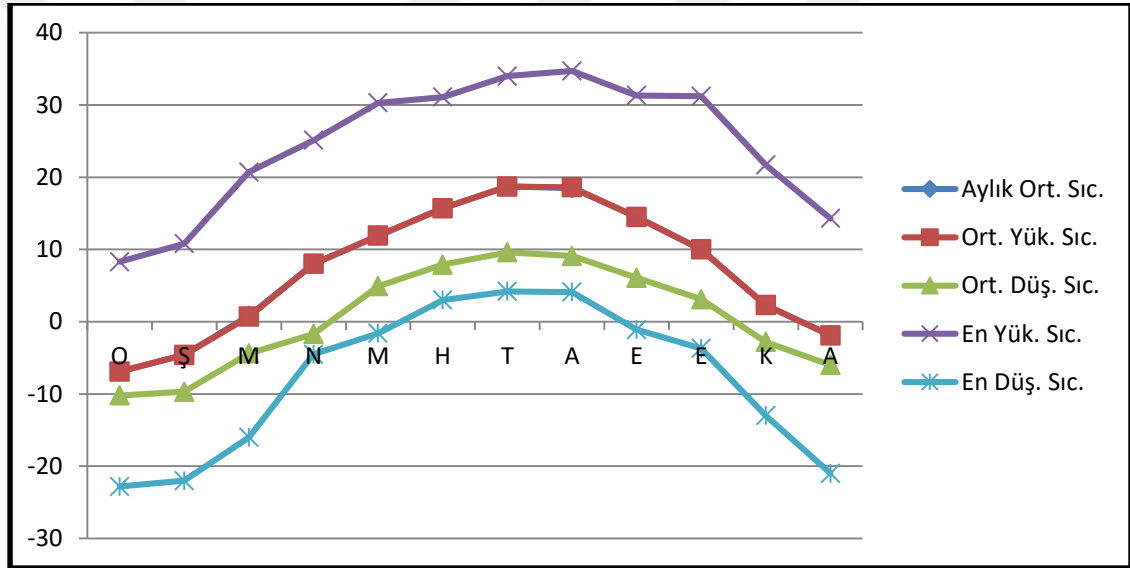
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-6.9	-4.6	0.8	8	11.9	15.7	18.7	18.5	14.5	10	2.3	-1.9	8.8
Maksimum Sıcaklıkların Ortalaması (°C)	-6.9	-4.6	0.7	8	11.9	15.7	18.7	18.6	14.5	10	2.3	-1.9	3.1
Minimum Sıcaklık (°C)	-10.2	-9.7	-4.4	-1.7	4.9	7.9	9.6	9.1	6.07	3.1	-2.8	-6	0.5
Maksimum Sıcaklık (°C)	8.3	10.8	20.7	25.1	30.3	31.1	34	34.7	31.3	31.2	21.7	14.3	24.4
Minimum Sıcaklık Ortalaması (°C)	-22.8	-22	-16	-4.5	-1.6	3	4.2	4.1	-1.1	-3.7	-13	-21	-7.8

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Yerleşmelerin olduğu sahalarda görülen çok yüksek sıcaklıklar ve düşük sıcaklıklar sahada yerleşmeleri sınırlandıran ve göç olayına neden olan faktörler arasında görülmektedir. Tarihte Türklerin Orta Asya göç etmesindeki en önemli nedenler arasında kuraklık yer almaktaydı kuraklık sahada yaşamı olumsuz bir şekilde etkilediği gibi temel geçim kaynağı hayvancılık olan insanların hayvanları için otlak bulma noktasında sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda insanlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Yüksek sıcaklık beraberinde gelen kuraklık, bir klimatolojik afettir. Bu afeti diğerlerinden farklı kılan yanı ise kuraklığın ne zaman sona ereceğinin bilinmemesidir. Kuraklık beraberinde salgın hastalıklar, tarımda verimin düşmesi, hidroelektrik potansiyelin azalmasına neden olmaktadır.

Yüksek sıcaklık gibi düşük sıcaklık da yaşamı sınırlayan faktörler arasında yer almaktadır. Düşük sıcaklığın yaşandığı Grönland gibi bölgelerde yaşam sınırlı ve zordur. Buradan da anlayacağımız üzere sıcaklık insan yaşamı için önemli faktördür. İnsan yaşamı için uygun sıcaklık koşulları yerleşmeyi elverişli kılar.

Araştırma sahasında en düşük sıcaklık  $-22^{\circ}\text{C}$  ile Ocak ayında ölçülmüştür. En yüksek sıcaklık ise  $34.7^{\circ}\text{C}$  ile Ağustos ayında ölçülmüştür. İnceleme alanının en düşük ve en yüksek sıcaklık koşulları insan yaşamı için uygundur. Bazı aylarda yaşanan karasallığa bağlı don olayı sahadaki tarım ürünlerine zarar verse de genel anlamda yerleşme için uygun şartlar taşımaktadır. (Tablo 1.3).



**Şekil 1.3.** Altınyayla Sıcaklık Değerlerinin Dağılımı

Donlu gün sayısı, günlük en düşük sıcaklığın  $0^{\circ}\text{C}$ 'nin altına indiği gün sayısıdır. Kış mevsiminde sürekli veya aralıklı olarak don görülür. Olayın şiddeti de birinci derece iklime bağlıdır. Kurak ve soğuk antisiklon bölgelerinde uzun ve şiddetli donlar olur. Nemli ve ılıman iklimlere don olayı o kadar şiddetli ve sürekli değildir. İklimle ilgili olarak beliren don olayı genellikle bütün bir ülkeyi veya bölgeyi etkisi altında bırakabilir.<sup>21</sup>

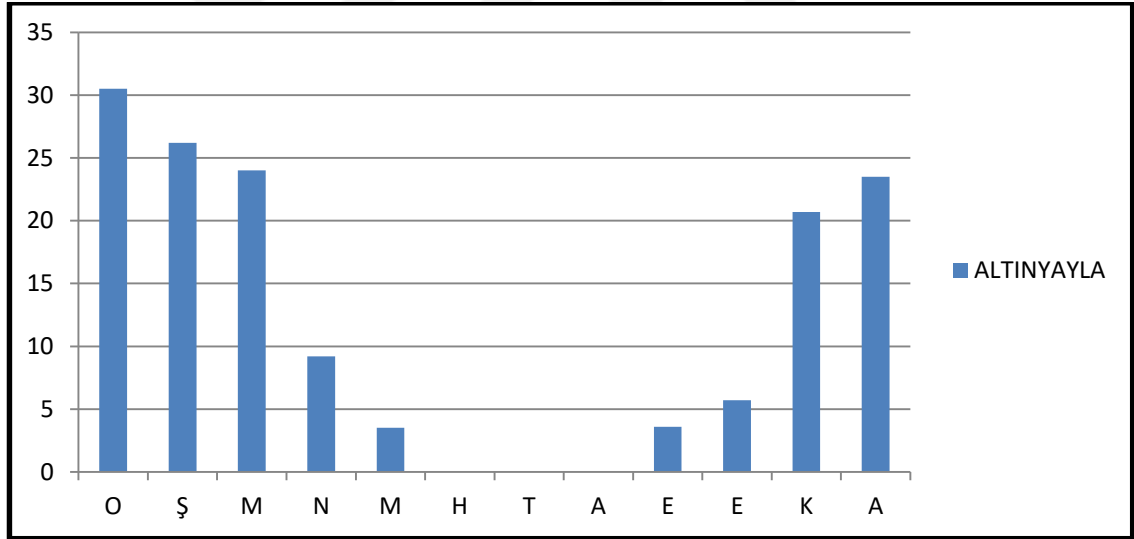
<sup>21</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 72.

**Tablo 1.4.** Altınyayla’da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Altınyayla	30.5	26.2	24	9.2	3.5	-	-	-	3.6	5.7	20.7	23.5	16.3

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahasında yıllık donlu gün sayısı ortalaması 16.3 olduğu görülmektedir(Tablo 1.4). Karasal iklim özellikleri görüldüğü için donlu gün sayısı fazladır. Don olayı Eylül ayında başlayıp Haziran ayında sona ermektedir. Bahar başlangıçlarında ani görülen don olayları çiçek açan ağaçlara zarar vermektedir. Bu duruma karşı halk, ağaç diplerinde lastik yakarak ürünün ekildiği alanda sıcaklığın 0 °C’nin altına düştüğü zamanlardaki dondan etkilenmesini önlemeye çalışmaktadır.

**Şekil 1.4.** Altınyayla’da Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı.

### 1.2.2. Basınç ve Rüzgârlar

Atmosfer olayları karışık ve çözümlenmesi gereken doğa olaylarıdır. Bunlar içerisinde basınç ve basıncın yayılması sonrasında ortaya çıkan rüzgârın nem ve yağış

oluşumuna etkisi büyüktür. Bu nedenle iklim özelliklerinin ifade edilebilmesi için basınç ve rüzgârın etkisini bilmek gerekir.<sup>22</sup>

Atmosferi oluşturan gazların (azot, oksijen, argon, CO<sub>2</sub>) bir ağırlığı vardır. Bu ağırlık hava ile temas halinde olan her şey üzerinde kendini gösterir. İşte hava kürenin bu ağırlığı atmosfer basıncı olarak tanımlanır. Adı geçen bu gazların ağır olanı, yerçekimi dolayısıyla atmosferin alt seviyelerinde, hafif olanları ise üst seviyelerde bulunurlar. Onun içindir ki atmosfer, yeryüzüne yakın kesimlerde daha yoğun olup, basıncı daha fazladır. Yeryüzünden yükseldikçe atmosferin yoğunluğu ve buna bağlı olarak basıncı azalır.<sup>23</sup>

Türkiye’yi yazın ve kışın dört ana hava tipi etkiler. Karasal polar hava kütleleri(cP), denizel polar hava kütleleri(mP), karasal tropikal hava kütleleri(cT), denizel tropikal hava kütleleri(mP)’dir. Araştırma sahasının karasal hava kütleleri hâkimi altındadır. Kuzey yarımkürede yer alan ülkemize kuzeyden gelen soğuk hava kütleleri kış ve bahar aylarında, güneyden gelen hava kütleleri ise yaz ve bahar aylarında daha çok etkilidir.

Kış mevsiminde, Anadolu termik doğuşlu antisiklonların etkisine girmektedir. Kışın kaynağını yüksek enlemlerden alan soğuk ve ağır hava kütleleri, yüksek basınç alanlarının oluşmasına neden olur. Yüksek basınç kış aylarında sahayı etkilemektedir. Yazın ise Türkiye subtropikal basınç etkisinde kalmaktadır. Yazın özellikle karalar daha çabuk ısındığı için alçak basınç alanlarını oluşturmaktadır. İlkbahar döneminde ise hava sıcaklıklarının aniden artması havada kararsızlığa neden olmaktadır. Sonbahar döneminde ise kış dönemine geçileceğinden basınç değerlerinde bir artma görülmektedir.

Araştırma sahasının yaşamış olduğu mevsimsel farklılıklara bağlı olarak basınç değerleri incelendiğinde maksimum yıllık ortalama basınç değeri 859,1 hPa’dır. En yüksek ortalama basınç değeri 868,6 hPa’dır. En düşük ortalama basınç değeri 832,3 hPa olarak tespit edilmiştir. En yüksek basınç değerleri kışın görülürken en düşük basınç değerleri ise Temmuz, Ağustos aylarında görülmüştür (Tablo 1.5, Şekil 1.5).

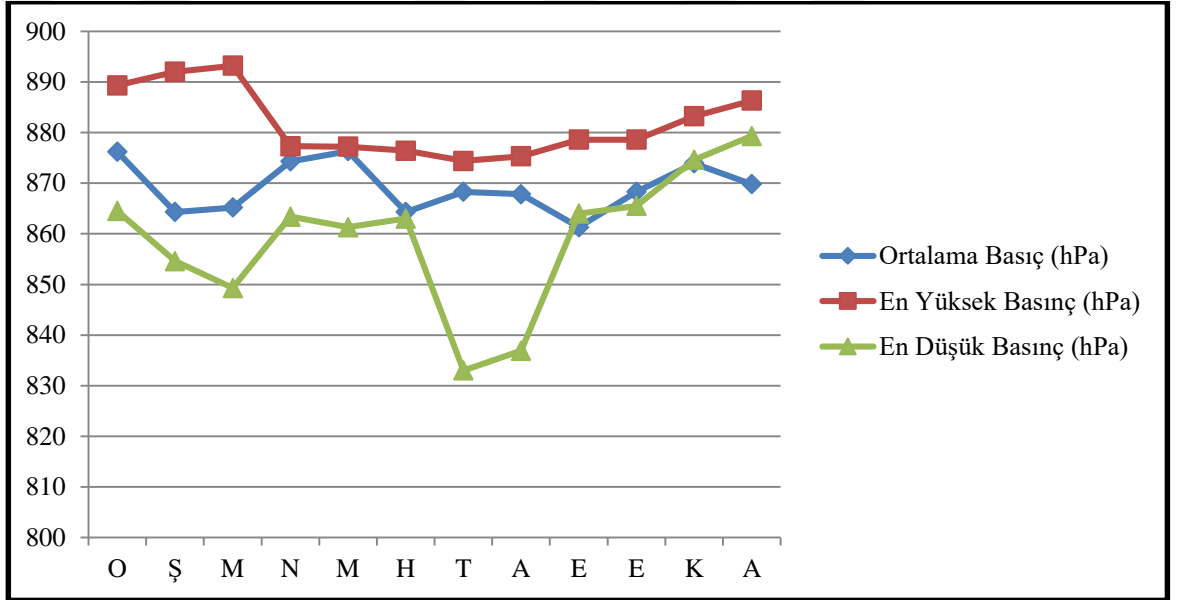
<sup>22</sup> İbrahim Hakkı Akyol, “Türkiye’de Basınç, Rüzgârlar ve Yağış Rejimi” *Türk Coğrafya Dergisi*, 5(6), 1944, 1.

<sup>23</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 82.

**Tablo 1.5.** Altınyayla’da Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1980-2018, hPa).

Aylar	0	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Basınç (hpa)	876.2	864.3	865.2	874.3	876.3	864.3	868.3	867.8	861.3	868.3	873.9	869.8	859.1
En Yüksek basınç (hpa)	889.3	892	893.2	877.3	877.2	876.4	874.4	875.3	878.6	878.6	883.2	886.3	868.6
En Düşük Basınç (hpa)	864.5	854.6	849.3	863.4	861.3	863	833	836.9	864	865.5	874.6	879.3	832.3

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

**Şekil 1.5.** Altınyayla’ da Basınç Değerlerini Aylara Göre Dağılımı.

Sahada görülen basınç farklılıklarının oluşmasında etkili olan faktörler sıcaklık, yükselti, yoğunluk, yerçekimi gibi faktörlerdir. Sıcaklık ile basınç arasında ters bir orantı vardır. Yani sıcaklık artarsa basınç azalmaktadır. Bunun dışında yükselti faktörü ile basınç arasındaki ilişkide ise yükselti arttıkça gazların yoğunluğu azalacağı için basınç azalmaktadır.

Yoğunluk ise gazların yoğunluğunu ifade eder. Gazlar sahada ne kadar yoğun ise uyguladıkları yoğunlukta o kadar artmaktadır. Yerçekimi- basınç arasındaki ilişki ise doğru orantılıdır. Yerçekimi ne kadar fazla ise basınç da o oranda artar. Bu da

gösteriyor ki basıncı etkileyen faktörlere bağlı olarak araştırma sahasında da basınç aylara göre değişiklik göstermektedir.

Rüzgârlar basınç farkına bağlı olarak oluşur. Altınyayla ilçesi yıllık ortalamalarına göre toplam esme sayısı 346701'dir. Araştırma sahasında çeşitli yönlerden esen rüzgârlar incelendiğinde en fazla frekansa sahip olan yön kuzey (N) olup yıllık esme sayısı 76050 olarak ölçülmüştür. Yılın bütün mevsimlerinde kuzeybatı yönlü rüzgârlar öne çıkmaktadır. Kuzeybatı yönlü rüzgârın ilkbaharda % 17,2 yaz mevsiminde, % 19,8 sonbahar mevsiminde, % 20,9 kış mevsiminde, % 22,7 olarak ölçülmüştür (Tablo 1.6.).

**Tablo 1.6.** Altınyayla'da Esen Rüzgârın Esme Sayıları ve % Frekansları (1980-2018).

Rüzgâr Yönleri	İLKBAHAR		YAZ		SONBAHAR		KIŞ		YILLIK	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	1656	2.6	2730	4.1	1789	3.3	14278	19.8	76050	21.9
NE	12865	17.2	13.032	19.8	11035	20.9	16371	22.7	53303	15.3
E	9432	12.6	6608	10	8213	15.9	1364	2.4	37900	10.9
SE	7752	10.4	5841	8.9	6753	12.8	10634	14.7	30980	8.9
S	9049	12.1	5799	8.8	7255	13.7	7255	10	30464	8.7
SW	9190	12.3	5367	8.6	7495	14.2	6614	9.1	28666	8.2
W	10767	14.4	8323	12.6	8813	16.7	7551	10.4	36554	10.5
NW	13779	18.4	17886	27.2	1325	2.5	7867	10.9	52784	15.2
<b>TOPLAM</b>	<b>74490</b>	<b>100</b>	<b>65586</b>	<b>100</b>	<b>52678</b>	<b>100</b>	<b>71934</b>	<b>100</b>	<b>346701</b>	<b>100</b>

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Rüzgâr geldiği yöne göre adlandırılır. Rüzgâr yönünün özellikle günlük hava koşulları bakımından önemi vardır. Çünkü rüzgârlar kendilerini oluşturan hava kütlelerinin özelliklerine göre sıcak veya soğuk karakterli etkiye sahiptirler.<sup>24</sup>

Araştırma sahasında rüzgârların esme sıklığının mevsimlere göre esme sayısına bakıldığında ilkbahar döneminde 74490, yaz döneminde 65586, sonbahar döneminde 52678, kış döneminde 71934 olduğu görülmektedir (Tablo 1.6).

Araştırma sahasında hâkim rüzgâr yönünü inceleme için "Rubinstein Formülün 'den" yararlanılmıştır. Bu formüle göre Altınyayla'da ilkbahar ve yaz mevsiminde kuzeybatı yönünden rüzgâr esmektedir. Sonbahar ve kış mevsiminde kuzeydoğu yönlü rüzgâr esmektedir (Şekil 1.7.).

<sup>24</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 124.

Rüzgârın hızı, hava kütleinin hareket hızıdır. Bir hız saniyede metre (m/sn) olarak ifade edilir. Bir yerde rüzgârın hızlı esmesi hava olaylarının güçlü geliştiğini gösteren işarettir. <sup>25</sup> Araştırma sahasında aylık ortalama rüzgâr hızı 2.9 m/ sn'dir. Bofor ölçeği'ne göre bu rüzgârlar zayıf rüzgâr özelliği taşır.

Altınyayla İlçe merkezi rüzgâr hızı verileri incelendiğinde aylık ortalama rüzgâr hızının en hızlı olduğu ayın 4.2 m/sn ile mart ayı olduğu görülmektedir. En düşük rüzgâr hızı ise temmuz ayı ile 2.1 m/ sn'dir. Aylık ortalama rüzgâr hızı en fazla mart ayında 5.6 m/ sn'dir. Aylık ortalama en düşük rüzgâr hızı ise temmuz ayında 2.3 m/sn olarak ölçülmüştür. (Tablo 1.7.).

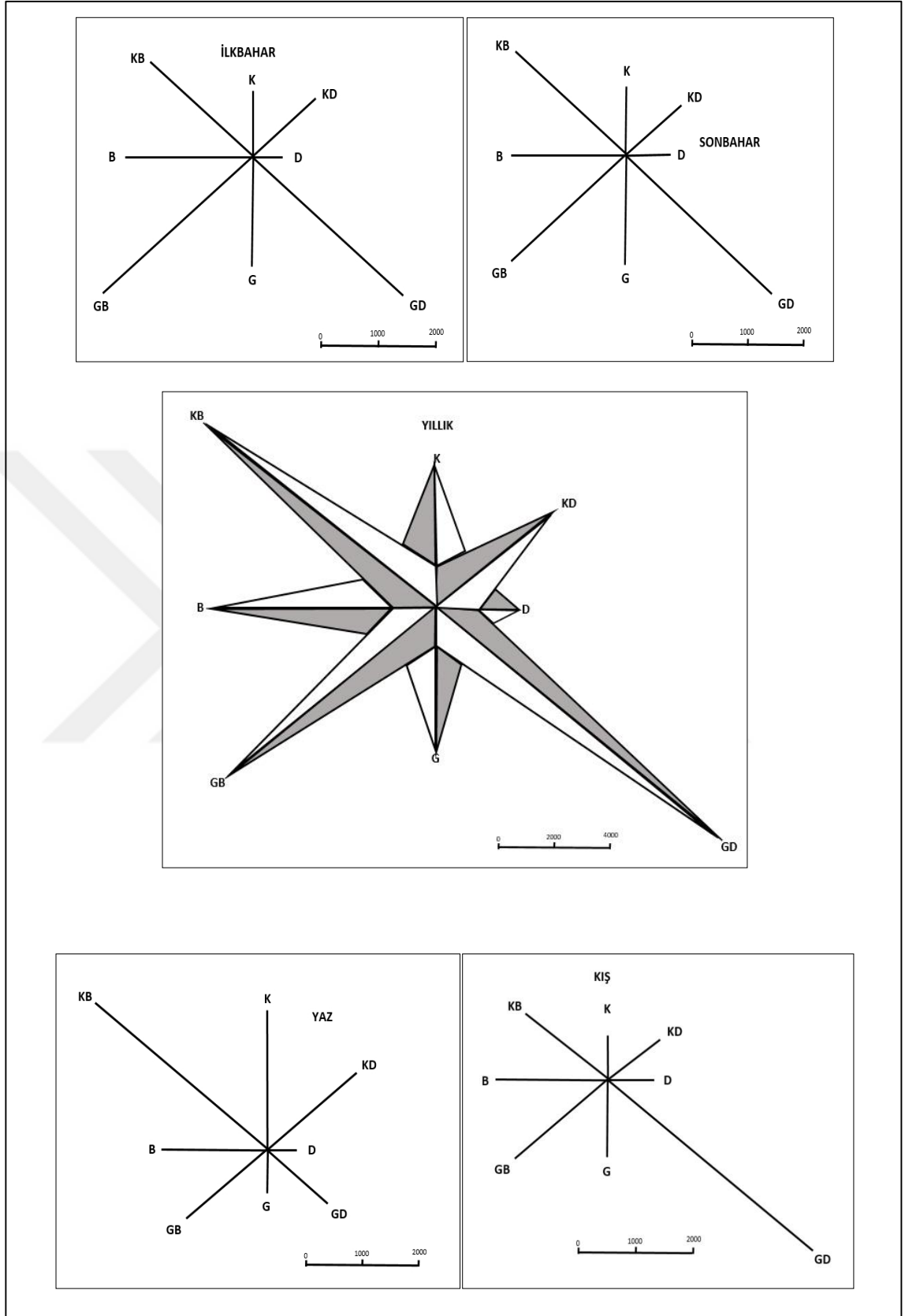
**Tablo 1.7.** Altınyayla'da Rüzgâr Hareketlerinin Aylık Dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Aylık Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	2.5	4.2	4.2	3.7	2.9	2.2	2.1	2.2	2.2	2.4	3.1	3.7	2.9
Aylık Maksimum Rüzgâr Hızı(m/sn)	3.2	4.5	5.6	3.5	3	2.5	2.3	2.7	2.4	2.4	3.3	4.2	3.3

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Rüzgârın yönü ve hızı yeryüzü şekillerinden etkilenir. Araştırma sahasında ortalama yükseltinin 1400m civarındadır ve rüzgârın hızını kesecek yerşekilleri faktörü yoktur. Ancak sahadaki basınç farklılıkları şiddetli rüzgârların esmesine de imkân sağlamaz.

<sup>25</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 124.



Şekil 1.7. Altınyayla'da Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Frekansı.

### 1.2.3. Nem ve Bulutluluk

Yeryüzünde yaşamın en önemli öğelerinden biri olan su, az bir sıcaklık değişimiyle, katı, sıvı ve buhar haline geçebilen bir cisimdir. Su buhar halindeyken hava içine karışmış gözle görülmeyen bir gazdır. Fakat hava sıcaklığı düşüncü soğuyup yoğunlaşarak küçük su tanecikleri haline geçer. Bu tanecikler sis ve bulut halinde görülebilir. Eğer soğuma çok ise su tanecikleri donup katılaşıp ve hava içinde asılı kalabilecek kadar ufak buz iğneleri halini alarak buz bulutlarını oluşturur. Bu su ve buz tanecikleri atmosferde asılı durumda kalamayacak kadar irileşirse yeryüzüne düşerek yağışları doğururlar. Yağışlar ile yeryüzüne düşen sular ise tekrar buharlaşıp atmosfere dönerek bu devreyi tamamlar. Böylece yeryüzü ile atmosferin alt katları arasında sürekli bir su dolaşımı mevcuttur. Yeryüzünden buharlaşıp atmosfere yükselen su yoğunlaşıp bulutları oluşturur, sonra yağış halinde yeryüzüne döner. Suyun bu dolaşımının ise yaşam ve iklim olayları üzerinde çok önemli etkileri vardır.<sup>26</sup>

Havadaki bağıl nem miktarı sıcaklığa bağıl olarak değişen bir durumdur. Sıcaklık ile bağıl nem arasında ters bir orantı vardır. Yani sıcaklık arttıkça buharlaşma artacağı için hava kütlesi yağıştan uzaklaşır ve havanın nem açığı artar.

Altınyayla ilçe merkezinin nisbi nem miktarları incelendiğinde en yüksek nem miktarı ocak ayında % 80 olarak ölçülmüştür. En düşük bağıl nem miktarı ise % 46.1 ile eylül ayında gerçekleşmiştir. Ortalama yıllık nem miktarı ise % 61.6 olarak ölçülmüştür. (Tablo 1.8). Araştırma sahasında karasal iklim özellikleri görüldüğü için en fazla yağışı ilkbahar döneminde alır ve buna bağıl olarak ilkbahar döneminde nisbi nem miktarı daha fazladır.

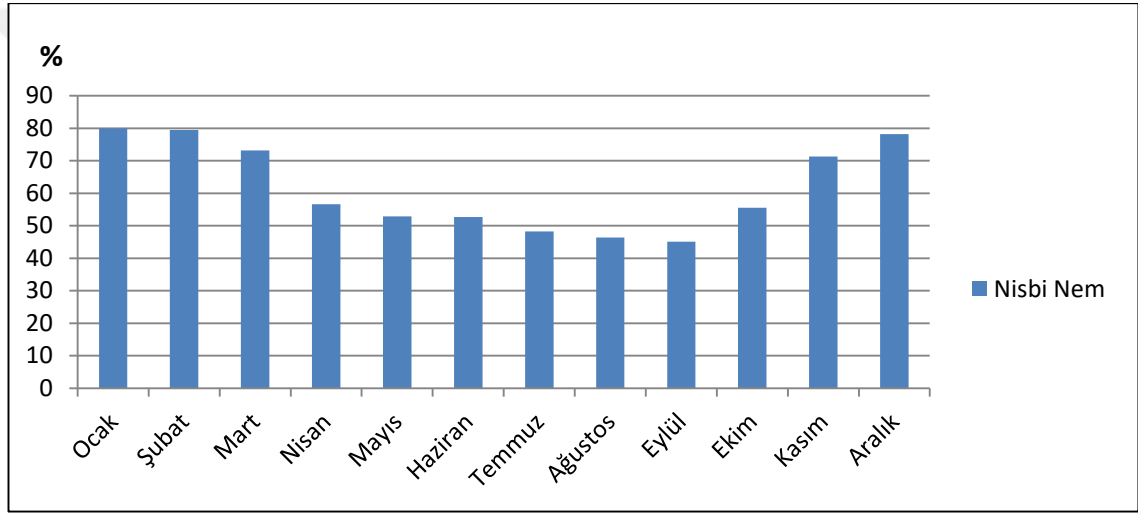
**Tablo 1.8.** Altınyayla İlçesi Ortalama Nisbi Nem Miktarı (1980-2018).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Nisbi Nem (%)	80	79.5	73.2	56.6	52.9	52.7	48.3	46.4	45.1	55.5	71.3	78.2	61.6

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

<sup>26</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 201.

Bulutlar sis, pus, yağış gibi atmosferdeki yoğunlaşma ürünlerinden biridir. Havadaki su buharının dikey hava hareketleri neticesinde adiyabatik olarak soğumasıyla oluşan yoğunlaşmanın bir ürünü de bulutlardır. Bulutluluk gökyüzünü kaplayan bulutların miktarı 10 veya 8 olarak kabul edilen gökyüzüne oranlanarak belirlenir. Bulutlar hava koşullarını ve yağış olasılığını geniş ölçüde belirttikleri gibi, güneş ışınlarına da engel olarak yeryüzünün ısınmasını denetimleri altında bulundurlar. Bu nedenle bulutların gökyüzünde oluşturduğu örtü, yani bulutluluk meteoroloji ve klimatoloji bakımından önem gösterir. Bulut örtüsünün sık ve kalın olması oranında güneş ışınlarının yere ulaşma oranı azalır. Onun için bulutluluk ile güneşlenme birbirine bağlı iki iklim ögesi ve etmeni olarak ele alınır.<sup>27</sup>



**Şekil 1.8.** Altınyayla İlçesi Nisbi Nem Oranları.

Araştırma sahasında bulunan nisbi nem miktarı yani havanın yağış ihtimali havanın bulutluluk oranını doğrudan etkileyen bir durumdur. Bulutluluk durumu güneşten yararlanmayı etkileyen bir faktördür. Örneğin Akdeniz Bölgesi'nde neredeyse her evin çatısında güneş enerji sistemi bulunurken, Karadeniz Bölgesi'nde bu durumu göremeyiz. Bulutluluk durumu insanların yaşam şartlarını ve tarımsal verim durumunu etkileyen faktörlerden olduğundan oldukça önemlidir.

Altınyayla meteoroloji istasyonu verileri dikkate alındığında bulutluluk oranı ortalama 3,6 gündür. Ortalama bulutluluk değerinin aylara göre dağılımı incelendiğinde yıl içinde değişen hava koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösterir. En az ortalama

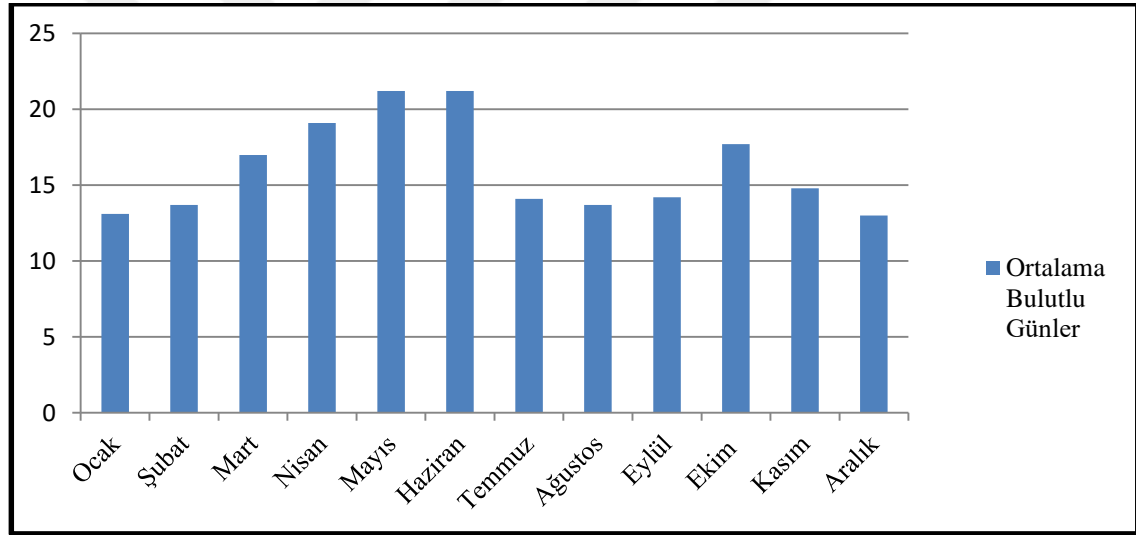
<sup>27</sup> Erol, *Genel Klimatoloji*, 228.

bulutluluk oranı ağustos ayında Altınyayla’da 1 gün olarak belirlenmiştir. Ortalama bulutluluğun en yüksek olduğu dönemler incelendiğinde ise ocak ayı olduğu görülmektedir (Tablo 1.9, Şekil 1.9). Araştırma sahasında karasal iklim özellikleri görüldüğü için en fazla bulutluluk oranının ilkbahar döneminde olduğunu görmekteyiz.

**Tablo 1.9.** Altınyayla İlçesi ortalama Bulutlu Günler ve Kapalı Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1950-2018).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
<b>Ortalama Bulutlu Günler</b>	4.5	4.5	4	3.8	3.5	3	2.4	2.2	2.7	3.2	4.1	5.8	3.6
<b>Ortalama Kapalı Günler</b>	14.8	11	7.4	6.6	5	2.6	2	1	1.7	2.7	8.2	10.7	6.1

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.



**Şekil 1.9.** Altınyayla İlçesi Ortalama Bulutluluğun Aylara Göre Dağılımı.

#### 1.2.4. Yağış Etkinliği ve İklim Tipi

Sis ve bulutları oluşturan, 0,001 ila 0,040 mm çaplı, çok küçük su tanecikleri birleşerek veya üstlerine ilave olan yeni yoğunlaşmalarla irileşerek, 0,5 mm. den daha büyük olup ağırlaşınca bulutlarda mevcut dikey hava hareketlerine üstün gelebildikleri için yere doğru düşmeye başlarlar. İşte atmosfer içinde kısa veya uzun bir yol izleyerek yere düşen bu tanelere yağış denir.

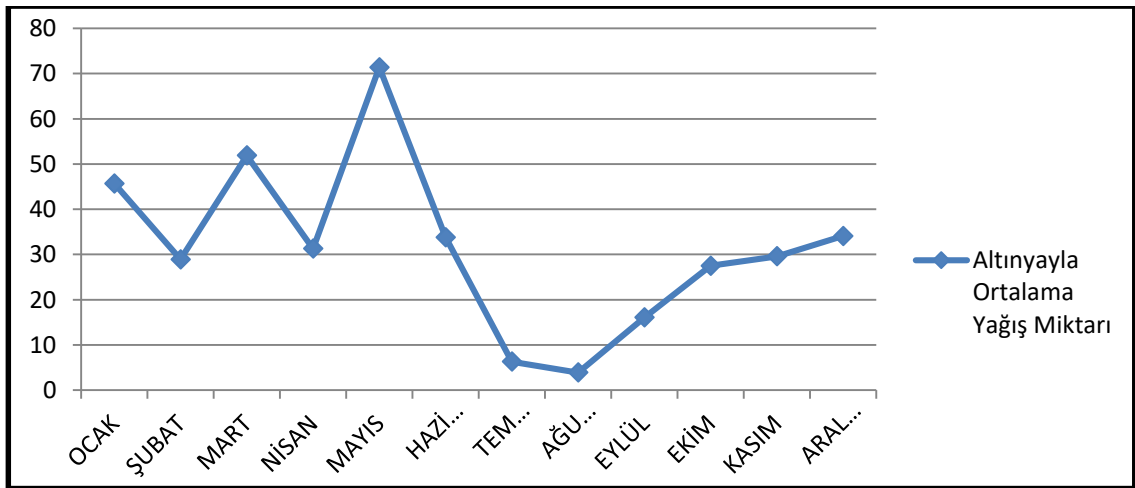
Araştırma sahamızı da içine alan İç Anadolu Bölgesi'nde karasal yağış rejimi görülmektedir. Yıllık yağış tutarları genel olarak 350- 400 mm arasında değişir. Yağış tutarları, tarım faaliyetleri için çok yetersizdir. Yağış rejiminin düzensiz oluşu bu yetersizliği büsbütün belirgin duruma getirmiştir. Nitekim kırk yıllık rasat verilerinin sonuçları yıllık yağış tutarlarının % 65 ile % 70'lik bir payının ilkbahar ve kış mevsimlerine toplandığını göstermektedir (Tablo 1.10., Şekil 1.10.).

**Tablo 1.10.** Altınyayla'nın Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (1980-2018).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Yağış mm	45.7	28.9	51.9	31.3	71.4	33.8	6.3	3.9	16.08	27.5	29.6	34.1	380.48

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır

İlkbahar dönemi ile birlikte karlar erimeye başlar ve toprakta neme doydun hale gelir. Sıcaklığın artması ile beraber toprakta bulunan su buharlaşmaya geçer. Hava neme doymaya başlar ve yağış meydana gelir. Bu durum özellikle öğleden sonra havanın ısınması ile meydana gelir bu yağışlar kırk gün boyunca devam ettiği için kırkikindi yağışları denir. Sivas çevresinde bu yağışlara ahmakıslatan yağışlar da denir. Karasal iklim özelliklerinin görüldüğü sahada bu yağışlar tarım için büyük öneme sahiptir<sup>28</sup> (Tablo 1.11., Şekil 1.11.).



**Şekil 1.10.** Altınyayla Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı.

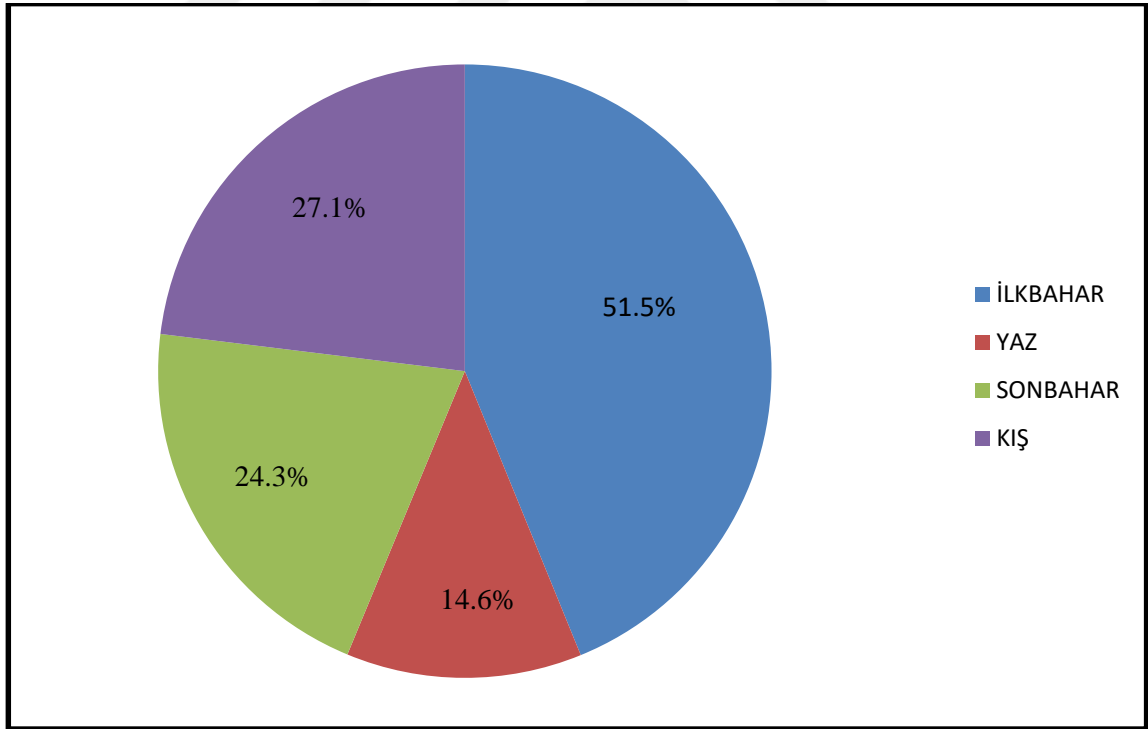
<sup>28</sup> Kenan Arınç, "Doğal, İktisadi, Sosyal ve Siyasal Yönleriyle Türkiye'nin İç Bölgeleri", Erzurum Biyosfer Araştırmaları Merkezi, Coğrafya Araştırmaları Serisi, 2013, 102, 45.

Altınyayla yağış miktarları incelendiğinde yıllık 380.48 mm olduğu görülmektedir. Yağışların yıl içindeki dağılışı içinde mayıs ayında 71.4 mm olarak görülmüştür. Yağışlar mayıs, mart, ocak, haziran ayında ortalamanın üzerindedir. Bölgede yağışların büyük bir kısmı ilkbahar mevsiminde düşmektedir (Tablo 1.11). Yıl içinde en düşük yağışlar ağustos ayında 3.9 mm olarak ölçülmüştür (Tablo 1.10). Yağışlar yıl içinde düzenli bir seyirde olmadığı için araştırma sahasında yağış rejimi düzensizdir

**Tablo 1.11.** Altınyayla'da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılımı

Mevsimler	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Kış	YILLIK
Yağış (mm.)	154.6	44	73.4	108.7	380.7
%'si	51.5	14.6	24.3	27.1	100.0

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.



**Şekil 1.11.** Altınyayla Yıllık Toplam Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı

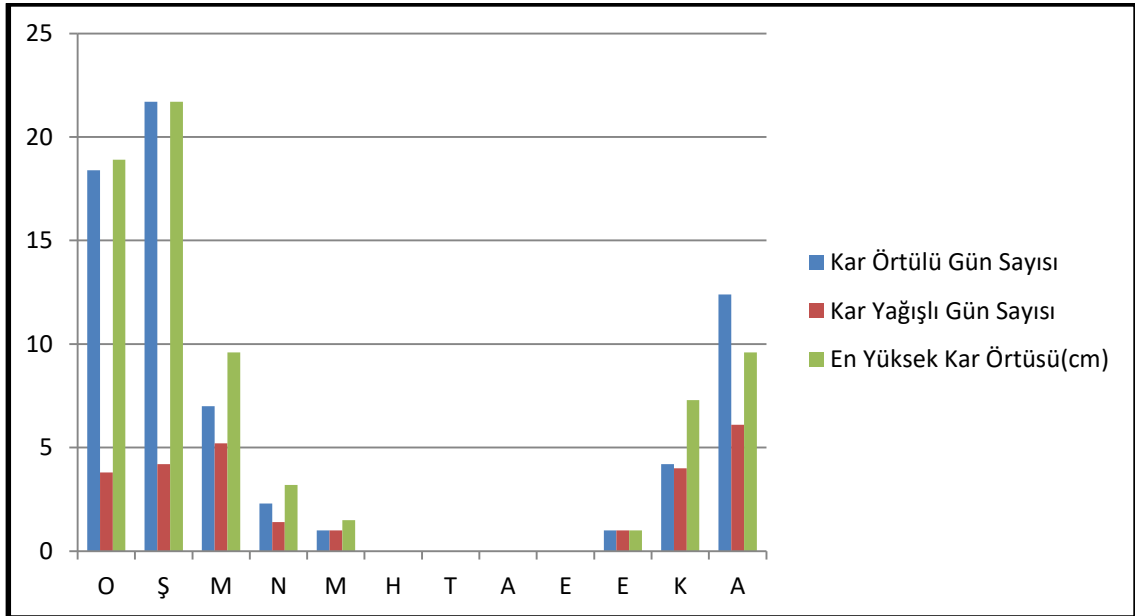
İnceleme sahasında yapılan araştırmada kar yağışlı gün sayısı ortalama 68 gün olarak tespit edilmiştir. Kar yağışları ekim ayı ile başlayıp Mayıs ayına kadar devam

etmektedir. En az kar yağışlı gün sayısı Mayıs ayında 1 gün olarak ölçülmüştür. Kar yağışlı gün sayısı Ekim ayı ile beraber artmaktadır. Şubat ayından sonra havaların ısınması ile birlikte karın yerde kalma süresi buna paralel olarak azalmaktadır. En yüksek kar örtüsü Şubat ayında 21.7 cm olarak ölçülmüştür (Tablo 1.12., Şekil 1.12.).

**Tablo 1.12.** Altınyayla’da Ortalama Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler sayısı ile En Yüksek Kar Kalınlığı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
<b>Kar Örtülü Gün Sayısı</b>	18.4	21.7	7	2.3	1	-	-	-	-	1	4.2	12.4	68
<b>Kar Yağışlı Gün Sayısı</b>	3.8	4.2	5.2	1.4	1	-	-	-	-	1	4	6.1	26.7
<b>En Yüksek Kar Örtüsü(cm)</b>	18.9	21.7	9.6	3.2	1.5	-	-	-	-	1	7.3	9.6	72.8

**Kaynak:** DMİGM Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.



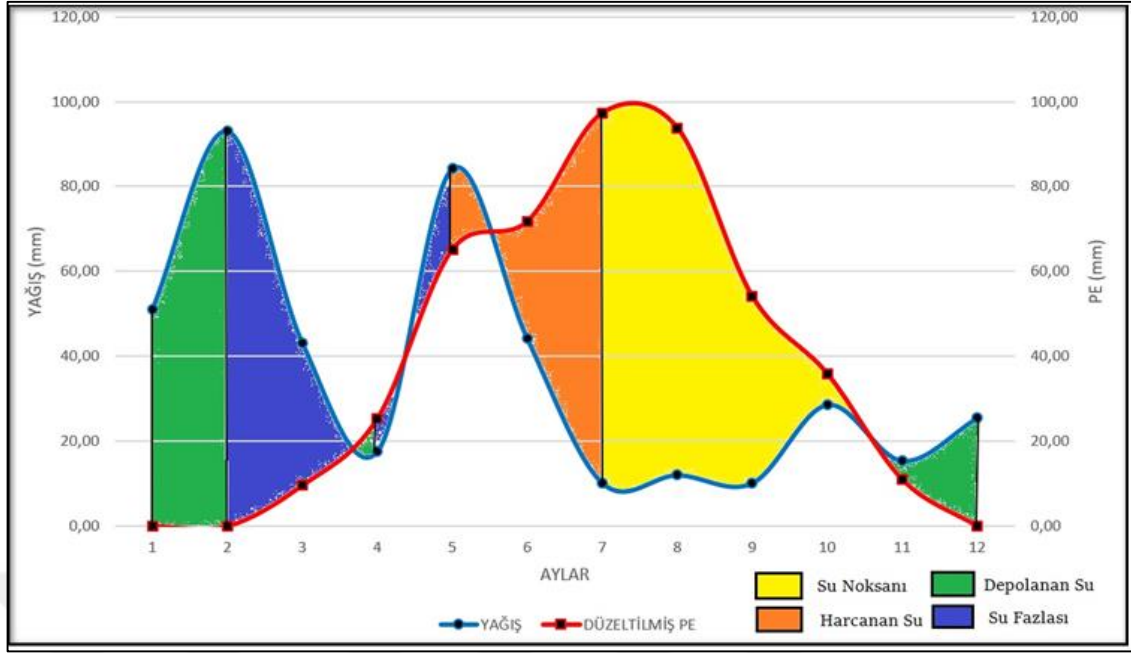
**Şekil 1.12.** Altınyayla’da Ortalama Yağışlı ve Ortalama Karla Örtülü Günler Sayısı.

Araştırma sahasının iklim özelliklerini belirlerken Thornthwaite'nin iklim tasnifi uygulanmıştır. Araştırma sahası Thornthwaite'nin sınıflandırma sistemine göre yarı-kurak az nemli mezotermal, sahadaki su fazlası en fazla kış mevsiminde yaşanmıştır. Kara tesirine yakın iklim sınıflamasına girer. Su bilançosu tablosunda elde edilen değerlere oranla yağış grafiği çizilmiştir. Ekim ayında toprakta birikmiş su yok iken ekim itibari ile toprakta su birikmeye başlamış ve şubat mart ve mayıs aylarında toprak doymuş haldedir. Temmuz, ağustos, eylül ve ekim aylarında su noksanının olduğu aylardır. Diğer aylarda su noksanlığı yoktur (Tablo 1.13., Şekil 1.13.).

**Tablo1.13.** Altınyayla' da meteoroloji İstasyonu'nda Thorntwaite Metoduna Göre Su Bilançosu.

Meteorolojik Unsurlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
Sıcaklık	- 5.5 3	- 2.27	2.34	8.22	12.0 7	15.8 3	19.0 1	19.4 1	15.0 3	9.85	2.5 8	1.4 8	7.92
Sıcaklık İndisi	0.0 0	0.00	1.42	2.11	3.81	5.65	7.55	7.79	5.28	2.81	0.3 7	0.0 0	36.7 9
Düzeltilmiş Enlem Derecesi	0.7 4	0.78	1.02	1.15	1.33	1.38	1.37	1.25	1.06	0.92	0.7 6	0.7 0	
Düzeltilmemiş Pe	0.0 0	0.00	9.60	22.0 0	49.0 0	52.0 0	71.0 0	75.0 0	51.0 0	39.0 0	11. 00	0.0 0	379. 60
Düzeltilmiş Pe	0.0 0	0.00	9.60	25.3 0	65.1 7	71.7 6	97.2 7	93.7 5	54.0 6	35.8 8	11. 00	0.0 0	
Yağış	51. 03	93.0 3	43.1 8	17.5 8	84.2 0	44.1 8	10.1 5	12.0 3	10.1 5	28.6 0	15. 37	25. 47	434. 93
Birikmiş suyun Aylık Değişimi	51. 03	19.1 4	0.00	- 17.5 8	- 17.5 8	- 44.1 8	- 10.1 5	- 12.0 3	- 10.1 5	- 23.5 0	4.3 7	25. 47	
Birikmiş Su	80. 86	100. 00	100. 00	82.4 3	100. 00	55.8 3	45.6 8	33.6 5	23.5 0	0.00	4.3 7	29. 83	
Gerçek Evapotranspirasyon	0.0 0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	55.8 3	45.6 8	33.6 5	35.8 8	0.0 0	0.0 0	171. 03
Su Noksanı	0.0 0	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	87.1 2	81.7 3	43.9 1	7.28	0.0 0	0.0 0	220. 04
Su Fazlası	0.0 0	73.8 8	33.5 8	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.0 0	0.0 0	107. 46
Akış	0.0 0	36.9 4	35.2 6	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.0 0	0.0 0	72.2 0
Nemlilik	0.0 0	0.00	3.50	0.31	0.29	0.38	0.90	0.87	0.81	0.20	0.4 0	0.0 0	0.71

**Kaynak:** DMİGM Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.



**Şekil 1.13.** Altınyayla Meteoroloji İstasyonu'nun Verileri Kullanılarak Thontwaite Yöntemiyle Hazırlanan Su Bilançosu Diyagramı.

Araştırma sahası İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak Bölümü'nde yer almaktadır. Yazları sıcak, kışları soğuktur ve soğuk Orta Anadolu'nun doğu kısmına doğru artmaktadır. Doğal bitki örtüsü, yaz kuraklığından dolayı alçak kısımlarda bozkırlardan, yüksek kesimlerde ise kuru ormanlardan oluşur. Soğuk ay olan ocak ayı ortalama sıcaklığı  $-0.7^{\circ}\text{C}$ , yıllık ortalama sıcaklık  $10.8^{\circ}\text{C}$ 'dir. Ortalama yıllık toplam yağış  $413.8\text{ mm}$ 'dir ve yağışların çoğu kış ve ilkbahar mevsimindedir. Yaz yağışlarının yıllık toplam içindeki payı % 14.7'dir. Yıllık ortalama nisbi nem % 63.7'dir.

**Tablo 1.14.** Altınyayla'da Yağış Tesirlilik İndisinin Aylık Dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ort. Yağış (mm)	45.7	28.9	51.9	31.3	71.4	33.8	6.3	3.9	16.08	27.5	29.6	34.1	380.48
Ort. Max. Sıcaklık ( $^{\circ}\text{C}$ )	8.3	10.8	20.7	25.1	30.3	31.1	34	34.7	31.3	31.2	21.7	14.3	24.4
İndis Değeri	38.8	24.3	52.6	39.30	83.3	49.5	25	22.5	30.58	37.5	31.9	36	15.5
Yağış Etkinliği	Yarı Nemli		Nemli	Yarı Nemli	Çok Nemli	Nemli	Yarı Kurak		Yarı Nemli			Yarı Nemli	

**Kaynak:** DMİGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma sahasının yağış etkinliğini ortaya koymak için Erinç yönteminde evapotranspirasyon ile su kaybının neden olduğu kuraklık ve yağış ilişkisi formülize edilerek bir indeks bulunmuştur ve bu indeks değerlerine göre yağış tesirliliği bulunmuş olur.

Bu indeks değeri şu şekilde bulunur.

$$I_m = \frac{P}{T_{om}}$$

$I_m$ =Yağış Etkinlik İndeksi

$P$ = Yıllık Toplam Yağış

$T_{om}$ = Yıllık Ortalama Maksimum Sıcaklık (°C)

Hesaplanan değerler sonucunda aşağıdaki gibi sınıflandırılarak yağış tesirlilik tablosu oluşturulmuştur (Tablo 1.15.).<sup>29</sup>

**Tablo 1.15.** Erinç Yağış Etkinlik İndeksi ve İklim Özelliği.

<b><math>I_m</math></b>	<b>İklim Özelliği</b>
< 8	Tam Kurak
Ağu.15	Kurak
15-23	Yarı Kurak
23-40	Yarı Nemli
40-55	Nemli
55 >	Çok Nemli

### 1.3. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER

Sular ilmi anlamına gelen hidrografiya yeraltı ve yerüstü sularının inceleyen bilim dalı olarak da bilinmektedir. Su kaynağının varlığı insanın yaşamsal faaliyetlerini sürdürmesi için çok önemlidir.

Akarsular yeraltı suları gibi, okyanuslar ve denizler, atmosfer ve karalar arasında var olan su dolaşımının bir unsurunu meydana getirirler. İklim özelliklerinden yağış akarsuyun oluşumunda rol oynayan en önemli etmedir. Yağmur şeklindeki yağışlar akarsular için gerekli olan su teminini sağlar.<sup>30</sup>

<sup>29</sup> Erinç, 47.

<sup>30</sup> Yıldız Hoşgören, *Hidrografiya'nın Ana Çizgileri I*, Çantay Kitapevi, 2013, 57.

İç Anadolu bölgesindeki akarsular kaynağını bol yağışlı alanlardan ve yüksek yerlerden almaktadır. Karasal iklim koşullarından dolayı ilkbahar döneminde akışı artmaktadır. Akarsular sahadaki jeomorfolojik özelliklerine göre akımı yavaş veya hızlı olabilmektedir. Havza tabanının su geçirme özelliğinin olması ve sahada alüvyal madde miktarının fazla olması sahanın su potansiyelini azalsa da çevreden gelen yan kollar akarsuyun su potansiyelini arttırmaktadır.<sup>31</sup>

Akarsuların beslenme tarzlarına ve akımlarının değişimlerine akarsu rejimi denir. İç Anadolu Bölgesi'nin kurak sahalarında akarsuların rejimleri düzensiz ve en yüksek ve en düşük akım değerleri arasındaki farklar fazladır.<sup>32</sup> Araştırma sahasında da kurak iklim koşulları hâkimdir. Bu nedenle akarsu rejimleri düzensizdir. İç Anadolu Bölgesi'ndeki akarsular kar suları ve sağanak yağmurlar ile beslenir.<sup>33</sup>

Araştırma sahasının içme ve kullanma suyu ihtiyacı yaklaşık % 39'luk yeraltı, % 61'lik kısmı da yüzeysel su kaynaklarından karşılanmaktadır. Burada yüzeysel sulardan sağlanan miktarın daha fazla olduğu görülmektedir. Günlük ihtiyaç ise mevsimsel şartlara bağlı olarak 800- 1100 lt/ sn arasında değişmektedir.<sup>34</sup>

Araştırma sahasının yakın çevresinde çok sayıda irili ufaklı su kaynağı bulunmaktadır. Bölgenin başlıca su kaynakları Deliilyas Göleti, Boğazdere Göleti, Kurucagöl Göleti, Şarkışla - Altınyayla Göleti, Gazibey Barajı, Akkaya Deresi, Yarkırağı Deresi, Çamurca Deresi, Akarın Deresi, Ustacioğlu Göleti, Taşlıhöyük, Kızılhöyük Göleti, Şekerpınar Deresi, Çiğdemli Deresi su kaynaklarıdır.

Gazibey Baraj, Üskülüp Çayı üzerinde kurulmuş bir baraj olup sulamadan faydalanma ve taşkın önleme amacı ile 1987-1992 yılında inşası yapılmıştır (Fotoğraf 1.2.).

<sup>31</sup> Hakkı Akkol, "Türkiye'de Akarsu Rejimleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, 1948, 11(12), 34.

<sup>32</sup> Sırrı Erinç, "Türkiye Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış", *Türk Coğrafya Dergisi*, 1957, 17, 93.

<sup>33</sup> İbrahim Hakkı Akyol, "Türkiye'de Akarsu Rejimleri", *Türkiye Coğrafya Dergisi*, 1944, 5(6), 8.

<sup>34</sup> Sivas İli Çevre Durum Raporu, 2016, 13.



**Fotoğraf 1.2.** Gazibey Barajı'ndan Bir Görünüm.

İç Anadolu Bölgesi'nde kurak iklim özelliklerinin görülmesi toprağın neme az doymasına ve kuru taneli yapıda olmasına neden olmuştur. Toprağın nadasa bırakılması, erken otlatma sahada erozyon ve taşkınlara neden olmaktadır. İlkbahar başında karların erimesi ve ani yağışlar sahada taşkınların görülmesine neden olan faktörler arasında yer almaktadır.

Araştırma sahasında can kaybına neden olan seller olmasa da yaşanan taşkın ve seller maddi hasara neden olmuştur. Sel dünyanın her yerinde meydana gelebilecek doğal afettir. Sel farklı sebeplerle meydana gelen su kütlelerinin vadi yamaçlarında kontrolden çıkarak akması olayıdır. Sel ve taşkını önlemek amaçlı sahada ağaçlandırma çalışmaları yapılmalı, saha bitki tahribine maruz bırakılmamalı, eski göl tabanları yerleşime açılmamalıdır.



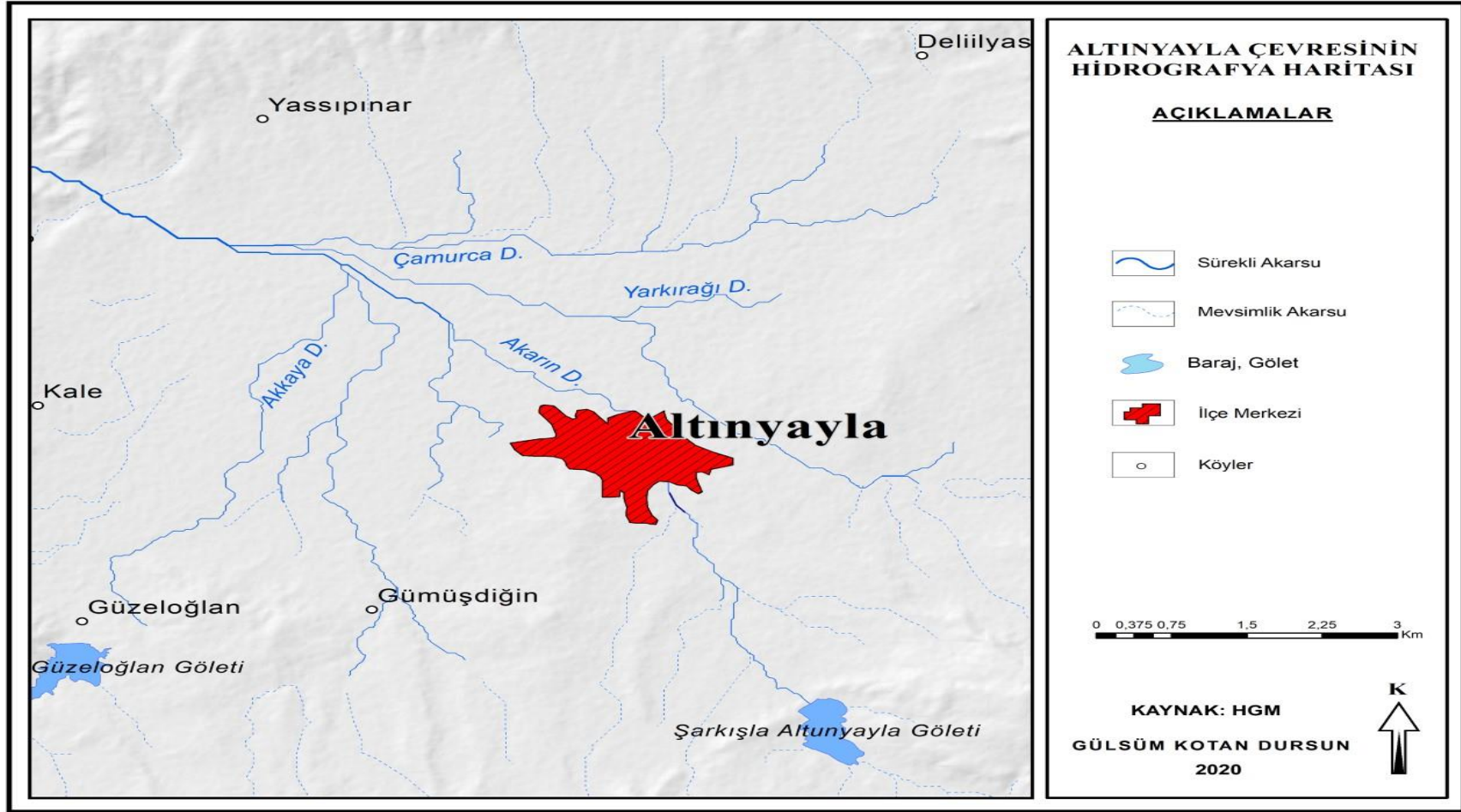
**Fotoğraf 1.3.** Altınyayla’da Sel Tahribatından Bir Görünüm.

Altınyayla Gazibey köyünde meydana gelen sağanak yağış sonrasında dereye taşkın meydana geldi sel suları çevredeki ekili alanlara zarar vermiş ve dere yatağındaki korumanın duvarı yıkılmıştır.

#### 1.4. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Dünyamızın kara alanları saran çeşitli bileşim ve renkte bulunan tortul, volkanik ve metamorfik kayalar, dış etkenlerin tesiri ile ayrışmaya çözülmeye uğrar. Kayalar ve depolar üzerinde en az birkaç mm, en fazla birkaç metreye kadar ulaşan çözülmüş-ayrışmış kat, ya dış kuvvetler tarafından devamlı olarak taşınır ya da oldukları yerde kalır. İşte alüvyon, volkanik kum ve tüf gibi gevşek malzeme veya granit, kireçtaşı gibi kaya üzerinde çözülen bu kata toprak katı veya toprak tabakası denir. Ancak toprağın oluşması, sadece ana materyal olarak bilinen kaya ve depoların fiziksel ayrışma veya ufalanması sonucunda oluşmamaktadır. İleride ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, dış faktörlerle ayrışan kat üzerine, yavaş yavaş flora ve faunanın yerleştiği yaşadığı bir ortam teşekkül eder. Şöyle ki fiziksel amillerle ufalananan kat üzerinde başta suyun etkisi ile kimyasal yoldan ayrışma olayları başlar.<sup>35</sup>

<sup>35</sup> İbrahim Atalay, *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, Meta Basım Matbaacılık, İzmir, 2011, 15.



**Harita 1.6.** Altinyayla İlçe Merkezi ve Yakın Çevresinin Hidrografi Haritası.

(Kaynak: HGM 1/25000 Ölçekli HGK Paftalarından Faydalanılarak Hazırlanmıştır)

Araştırma sahamız olan Altınyayla'nın toprak özelliklerinin tespiti için toprak özellikleri haritası incelenmiş ve sahada gözlemler yapılmıştır. Araştırma sahasının toprak haritasında çalışma sahasının sınırları içinde dört büyük toprak tipi belirlenmiştir (Harita 1.7).

### **Alüvyal Topraklar**

Çalışma sahasını oluşturan Altınyayla ilçe merkezinde Azonal toprak grubu içerisinde yer alan alüvyal toprak grubu bulunmaktadır.

Alüvyal topraklar, akarsuların biriktirdiği genellikle ince boyutlu(kum ve mil) malzemelerin üzerindeki topraklar ya da depolardır. Alüvyal topraklar, akarsuların denize döküldüğü dotalarda, nehirlerin taşkın ve birikme yaptığı alanlarda, özellikle suların durdurulduğu taşkın alanlarında ve eski akarsu yataklarında, tektonik kökenli olukların içerisindeki düzlüklerde yer alır. Bu toprakların fiziksel ve kimyasal özelliklerini, alüvyonun kaynaklandığı ana materyalin özelliği, taşıma ve birikme sırasında meydana gelen değişimler etkiler.<sup>36</sup>

Sahada yer alan irili ufaklı derelerin taşımış olduğu alüvyal malzemeyi eğimin azaldığı yerlerde birikir. Alüvyal toprakları araştırma sahasının kuzey ve doğusunda görmek mümkündür.

### **Kolüvyal Topraklar**

Araştırma sahasının diğer bir toprak türü ise azonal toprak grubu içerisinde yer alan kolüvyal topraklardır.

Dağların eteklerinde ve yamaçlarda gerek yerçekiminin gerekse yüzeysel akıma geçen suların etkisi ile taşınan çakıllı, kumlu malzemeler yamaçların eteklerinde birikir. Dağların etekleri ve yamaçlardaki köşeli çakıllı kumlu depolar kolüvyal depo veya kolüvyal toprak olarak adlandırılır. Kolüvyal depolarda sık sık hem renk hem malzeme ebadında değişimler görülür. Bu durum yamaçtaki aşınmanın etkisini açık olarak yansıtır. Kolüvyal depodaki kaba elemanlı seviyeler şiddetli erozyonu, ince elemanlı ve koyu renkli seviyeler ise aşınmanın yavaş olduğunu gösterir. Ayrıca kolüvyal depolar

<sup>36</sup> Atalay, *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, 448.

üzerinde yarı olgun toprak profillerine de rastlanır. Bu durum yamaç boyunca erozyonun durduğu ve pedojenezin başladığını açıkça gösterir.<sup>37</sup> Bu topraklar bağ, bahçe tarımı için uygundur (Harita 1.7). Kolüvyal toprakları çalışma sahasının kuzeyindeki yamaç eteklerinde görmek mümkündür. Sahada kolüvyal toprakların oluşmasında yüzeysel akıma bağlı olarak akışa geçen suların etkisi vardır nedeni ise karasal iklim koşullarının görülmesidir.

### **Kahverengi Topraklar**

Araştırma sahasında görülen diğer bir toprak türü ise zonal toprak grubu içerisinde yer alan kahverengi topraklardır. Bu topraklar ülkemizde yıllık ortalama yağış miktarının 400 mm'nin altında, yıllık ortalama sıcaklığın 8-12 °C civarında olduğu İç Anadolu Bölgesi'nde yaygın olarak bulunur. Bu alanlar genel olarak bozkır sahalara tekabül eder. Kuru tarımın yapıldığı ve otsuz bitkilerin yetiştiği kahverengi toprakların solunum katı düz ve düze yakın alanlarda 50- 100 cm arasındadır.<sup>38</sup>

Kahverengi topraklar araştırma sahasının hâkim toprak türünü oluşturur. Sahada bu topraklar üzerinde daha çok tahıl tarımı kuru tarım yöntemleri ile yapılmaktadır. Bu durum ise sahadaki toprağın her yıl veriminin düşmesine neden olur.

### **Hidromorfik Topraklar**

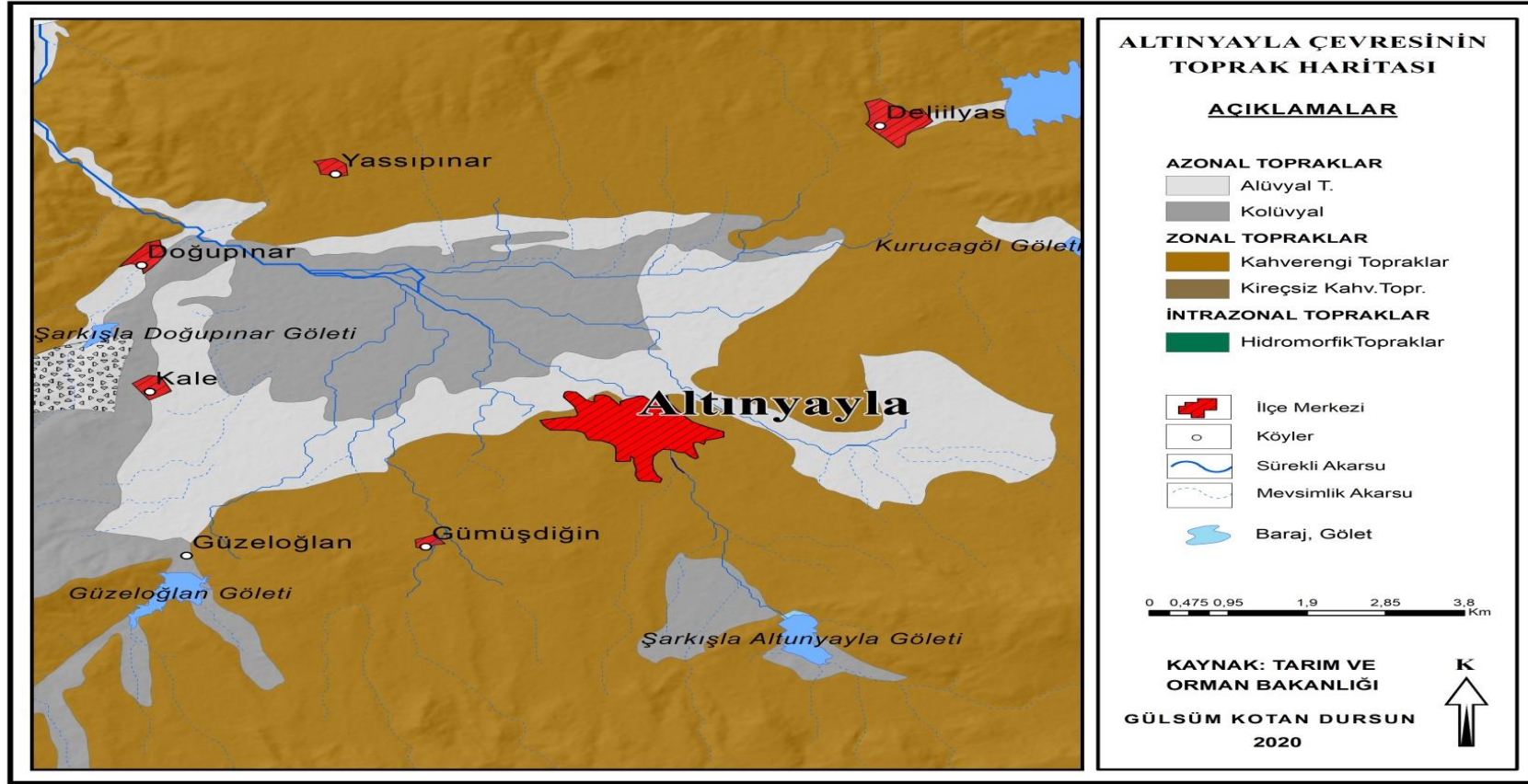
Araştırma sahasının diğer bir toprak türü ise intrazonal toprak grubu içerisinde yer alan Hidromorfik topraklardır. Bu topraklar yeraltı suyu seviyesinin yüksek olduğu havzaların alçak kesimlerinde ve delta alanlarında, ayrıca toprak suyunun sızmasını engelleyen geçirgenliği çok düşük killi ana materyallerden ibaret olan sahalarda görülür.

Araştırma sahasında Hidromorfik topraklar daha çok dere kenarlarında görülmektedir. Sınırlı alanda görülür.

Çalışma sahasında yer alan topraklar fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre belirlenip sahada yer alan çiftçi de bu konuda bilgilendirilmelidir. Bu sayede toprağın çiftçi tarafından doğru kullanımı sağlanmış olur ve topraktan elde edilen verim de bu sayede artar.

<sup>37</sup> Atalay, *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, 451.

<sup>38</sup> Atalay, *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, 460.



**Harita 1.7.** Altinyayla İlçe Merkezi ve Yakın Çevresinin Toprak Haritası.

(Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nden Elde Edilen 1/25.000 Ölçekli Ulusal Arazi Örtüsü Verilerinin Analiz Edilmesiyle Hazırlanmıştır).

## 1.5. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Bitkiler yaşamın kaynağını ve biyosferin en önemli öğelerinden birini oluşturmaktadır. Coğrafya bilimi için üç nedenden dolayı bitki örtüsü önemlidir. Bunlardan birincisi, yeryüzünde fiziki görünüm olarak bitkiler en göze çarpan öğedir. İkincisi, vejetasyon diğer çevresel öğelerin en iyi göstergesidir. Vejetasyon özellikleri sıcaklık, yağış, evaporasyon, drenaj, eğimi toprak şartları ve diğer doğal parametrelerin değişimlerini yansıtır. Bitkiler, hayvanların yaşamını ve dağılışını da etkiler. Üçüncüsü, bitki örtüsünün insan yerleşmeleri ve aktiviteleri üzerine de somut bir etkisi de vardır. Bitkiler çoğu zaman insan için önemli bir kaynak oluştururken bazen de insan faaliyetini engellemektedir.<sup>39</sup> Bu üç faktör coğrafya biliminin bitki örtüsünü incelemesini zorunlu kılmıştır.

Bitkilerin yeryüzünde dağılışını ve yetişmesini etkileyen faktörler iklim, toprak, topografya, kara ve denizlerin durumu, hidrolojik özelliklerdir. Bu faktörler dışında insan da doğrudan ve dolaylı olarak bitki örtüsünü dağılışını etkiler.<sup>40</sup> Bu sıralanan faktörler bitki örtüsünü bir sahada olmasını ya da olmamasını etkiler. Eğer saha bitki örtüsü için uygun değilse bitki örtüsünün ortadan kalmasına neden de olmaktadır. Bitki örtüsünün dağılışını etkileyen en önemli faktör iklimdir. Bitkilerin yaşayabileceği minimum sıcaklık -40 °C'yi, maksimum sıcaklık da +40 °C'dir. Bu sıcaklığın üstündeki ve altındaki sıcaklıklarda bitkilerin yaşaması için uygun ortamlar taşımaz.<sup>41</sup>

Orta kuşakta yer alan ülkemiz bitki çeşitliliği bakımından çevresinde yer alan ülkelerden hatta Avrupa kıtasının tamamında görülen bitki çeşitliliğine yakın bitkiyi sınırları içerisinde barındırmaktadır. Bu durum üzerinde kısa mesafedeki iklim değişiklikleri, iklim, toprak yapısı gibi faktörler önemlidir.<sup>42</sup>

Araştırma sahamız İran- Turan fitocoğrafya alanı içinde yer almaktadır. Bu sahada farklı bitki toplulukları görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nde yükseltinin daha az

<sup>39</sup> Recep Efe, *Biyocoğrafya*, Çantay Kitapevi, 2004, 121.

<sup>40</sup> Nurten Günal, "Türkiye'de İklimin Doğal Bitki Örtüsü üzerindeki Etkileri", *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, 2013, 23.

<sup>41</sup> Yusuf Dönmez, *Bitki Coğrafyasına Giriş*, Edebiyat Fakültesi Yaymevi, İstanbul, 1976, 3.

<sup>42</sup> Meral Avcı, "Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 13, 2005, 35.

olduğu kesimlerde ilkbaharda yeşeren yazın sararıp kuruyan kısa ot toplulukları olan bozkırlar hâkimdir. Karasal iklim şartlarından dolayı toprak organik madde bakımından fakirdir. Bu durum bitki çeşitliliğinin de az olmasına neden olmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nde görülen orman toplulukları ise alt kısımlarda meşe ve daha yükseklerde görülen karaçam topluluklarıdır. 2000 m'den sonra kurak otlar varlığını sürdürürler. Ancak sahadaki birçok orman insanlar tarafından tahrip edilmiş ve antropojen bozkırlara dönüşmüştür (Fotoğraf 1.4., Fotoğraf 1.5.).

Sivas ili çevresinde yapılan çalışmalar sonucunda % 25,3 oranında endemik bitki türü olduğu ortaya çıkmıştır. Bu türler arasında karşani (*Gypsophila heteropoda*), sivas soğanı, (*Allium Sivasicum*) bu türlere örnektir.<sup>43</sup>



**Fotoğraf 1.4.** Sahanın Bitki Örtüsünden Bir Görünüm

Araştırma sahasında görülen yıllık ortalama sıcaklık koşullarından da anlaşıldığı üzere sahada karasal iklim koşulları hüküm sürmektedir. Karasal iklimin görüldüğü sahada bitki türleri yavşan otu, kekik geven türleri hâkimdir. Kurak koşulların olduğu sahada mera hayvancılığa bağlı olarak aşırı ve erken otlatmalarda sahada dikenli otların çıkmasına da neden olmaktadır. Buna rağmen hayvan otlatmasının devam ettiği sahalarda hayvanların yemediği *Noea Spinossisima*, *Eryngium campestre*, *Peganum harmala*, *Euphorbia tinctoria*, *Centaurea sguarrosa*, *Cousinia birandiana*, *Alhagi camelorum*, *Eromostachy macroohilla* gibi dikenli ve acı türlerde artma meydana

<sup>43</sup> Necati Çelik, Aşkın Akbulut, "Tödürge Gölü(Sivas) ve Çevresi Florası", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 30(1), 2009, 59.

gelmiştir.<sup>44</sup> Antropojen bozkırlar genellikle dağ bozkırları olarak da ifade edilirler. Bu alanlarda kekik-geven ve diğer bozkır bitkilerden oluşan bitki birlikleri dağılışı göstermektedirler.<sup>45</sup>



**Fotoğraf 1.5.** Araştırma Sahasındaki Step Türlerinden Bir Görünüm.

---

<sup>44</sup> Nuri Öner, Sabit Erşahin, Sezgin Özel, “İç Anadolu’da Yarıkurak Alanların Rehabilitasyonu”, *Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi*, 2, 2016, 32.

<sup>45</sup> Erşahin, Özel, 35.

## İKİNCİ BÖLÜM

### BEŞERİ COĞRAFYA

#### 2.1. İNCELEME ALANININ TARİHİ COĞRAFYASI

Araştırma sahasının tarihi ile ilgili bilgi vermeden önce Altınyayla İlçesinin önceki ismi ve anlamına bakmak faydalı olacaktır. Altınyayla İlçesi 1972 yılına kadar “Tonus- Tenus” ismi ile ifade edilmiştir. Tonus’un Sivas sancağına bağlı olduğu bilgisi Sivas Salnamesinde yer almaktadır. Salnamede aynı zamanda Tonus merkezi için Şehr-i Kışla ifadesi de geçmektedir. Tarihi kaynakların yer aldığı Tahrir defterlerinde ise “Kara Tonus Nahiyesi” olarak ifade edilmiştir.<sup>46</sup>

Tonus ismi 1972 yılından önce sadece Altınyayla için değil Şarkışla içinde kullanılmıştır. Çünkü o dönemlerde Altınyayla, Şarkışla ilçesine bağlıdır. Ancak Altınyayla’yı ifade etmek için “Öz Tonus” ifadesi de kullanılmıştır. 1972 yılı sonrasında ülke genelinde yapılan isim değişiklikleri ile Tonus adı Altınyayla olarak değiştirilmiştir. Altınyayla İlçesi Şarkışla’dan ayrılarak belediye statüsüne kavuşmuştur.<sup>47</sup>

Araştırma sahasına verilen Altınyayla ismi ile ilgili farklı nitelikte iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sivas Valisi 1972 yılında ilçeyi ziyaret eder ve valiyi karşılamak için Altınyayla İlçesi halkı toplanır, toplanan halkın altın renkli fesleri ve takıları dikkat çeker ve Vali Tonus isminin Altınyayla ile değiştirilmesini ister. İkinci görüşe göre ise tahrir defterindeki kayıta yer alan Altındığın köyünün en büyük köy olması ve ilçe isminin Altındığın köyünden geldiği düşünülmektedir.<sup>48</sup>

Araştırma sahasının hangi tarihte tam olarak kurulduğu ve ilçenin kim tarafından yerleşim yeri olarak belirlendiği bilgisine dair net bir bilgi yoktur. İlçenin Anadolu’da varlığını sürdüren Mezopotamya, Bizans, Hitit ve Roma imparatorluğuna ev sahipliği

<sup>46</sup> Salih Şahin, “Altındığın’dan Altınyayla’ya”, *Sultanşehir Dergisi*, 8, 2008, 59.

<sup>47</sup> Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, “Sivas Tonus Halı Secaddeleri”, *Türk Etnografya Dergisi*, 7, 1988, 6.

<sup>48</sup> Hasan Coşkun, *Sivas İli Altınyayla İlçesi Yassıpınar ve Serinyayla Köylerinde Alevilik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2001, 61.

yaptığı M.Ö. 550 dönemlerinde ise Perslerin alanına girdiği 600 yıl önce ise Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir.<sup>49</sup>

Araştırma sahasında eski yerleşim alanı olduğuna dair en somut kanıt ise “Karatonus” Dağı'nın eteklerinde kurulan höyük yerleşmesine ait kalıntıların bulunmasıdır. Höyük sahasında yapılan incelemeler sonucunda saha yüzeyinde Tunç çağı dönemine ait olan seramikler bulunmuştur. Bu durum sahanın M.Ö. 3000- 2000 yıllarından itibaren insanların yaşadığını ortaya koymuştur. Bulunan bu yerleşme üzerine yapılan incelemeler sonrasında Hitit'lerin kutsal şehirlerinden olan “Sarissa” kenti olduğu anlaşılmıştır.<sup>50</sup>

“Sarissa” Hititlere ait bir şehirdir. Bu kentin önemi ise Hitit kralının bahar döneminde düzenlenen kutlama için “Sarissa” kentine gelmesi buranın herhangi bir kent olmadığını ve Hatuşaş'dan sonra gelen önemli bir yazlık başkenti olduğunu gösterir. Sahada yapılan kazılarda aynı zamanda çivi yazılı tabletlerde bulunmuştur. Kazı çalışmalarında surlarla çevrili saray, tapınak ve kutsal olduğu düşünülen gölete ait de kalıntılar bulunmuştur. Kazılarda bulunan diğer önemli eserler ise mektup, çömlekten oluşturulan İkiz Boğa Heykeli olmuştur.<sup>51</sup> Tonus şehri Hitit devletinin yıkılması ile sahada egemenliğini kuran devletlerin hâkimiyetine girmiştir.

Hitit hâkimiyetine Frigyalılar son vermiştir. Böylece Tonus 'da Frigya hâkimiyeti başlamıştır. Frigya yıkıldıktan sonra ise bölge Lidyalıların hâkimiyeti altına girmiştir. Bu dönemde Lidyalı hükümdar Mezopotamya ve İran ile ticareti geliştirmek ve bu ticareti Ege Denizi'ne kadar sağlayabilmek için Kral Yolunu yapmıştır. Kral Yolu sahanın güneyinden geçmektedir.<sup>52</sup>

Altınyayla İlçesinde Lidyalılar gücünü ve hâkimiyetini kaybederken, Medler ve Lidyalılar anlaşma yapmışlardır. Anlaşmaya göre Sivas'ın doğusu Med'lerin hâkimiyeti altına girmiştir. Daha sonra sahaya giren Persler, Medlere son vererek hâkimiyetini

<sup>49</sup> Hülya Kaynar, Emine Tonus, “Sivas Altınyayla (Tonus) İlçesi Düz Dokuma Örnekleri'nin Motif Yönünden İncelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 13, 2014, 57.

<sup>50</sup> Osman Çelik, “Sarissa”, *Sultanşehir Dergisi*, 7, 2008, 63.

<sup>51</sup> Nusret Karataş, *Tonus Kazısında Nüfus*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2019, 93.

<sup>52</sup> Hamza Ateş, *Sivas İli Altınyayla İlçesinin Dini Yapısı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2003, s. 20.

sahada kurmuştur. Daha sonra Büyük İskender sahaya akın düzenlemiştir ve Persleri ortadan kaldırmıştır. Yapılan seferler sonrasında Roma kralı Sivas'ı ele geçirmiş ve Altınyayla ilçesi de Eyalet-i Rum'un bir yerleşmesi haline gelmiştir. Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı Roma olarak parçalanması ile beraber Altınyayla İlçesinin bulunduğu saha Doğu Roma imparatorluğu sınırları içerisinde egemenliğini bir süre devam ettirmiştir. Araştırma sahası Roma imparatorluğundan sonra Anadolu Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Anadolu Selçuklu ve Moğol hâkimiyeti sonrasında ise Moğol hâkimiyetine giren bölge Moğol imparatorluğunun parçalanması ile de Eratna ve Kadı Burhanettin Devleti egemenliği altına girmiştir. Osmanlı devleti kurulduktan sonra devletin ikinci kurucusu olan Çelebi Mehmet'in hâkimiyeti altına girmiştir. Sivas ve çevresi Çelebi Mehmet tarafından yenilikler yapılmıştır. Fatih döneminde ise Otlukbeli Savaşı için hazırlıkların yapıldığı şehir olmuştur.<sup>53</sup>

Altınyayla ilçesi 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken, 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla olarak değiştirilmiş ve Şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı olan bir ilçe durumunda olmuştur.

Altınyayla ilçesi tarihi ile ilgili yazdıklarımızı toparlayacak olursak Altınyayla ilçesi yerleşmeye açıldığı günden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yerleşmeye açılmasından günümüze kadar Mezopotamya, Bizans, Hitit, Roma, Anadolu Selçuklu, Moğol, Pers, Osmanlı Devleti'ne ev sahipliği yapmıştır. Sahanın Mezopotamya'ya kadar dayandığını ise "Sarissa" kenti kalıntılarından anlaşılmaktadır.

Araştırma sahasının farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması tarihi zenginliğinin de göstergeleri arasında yer almaktadır. Araştırma sahasında eski dönemlere ait olan tarihi eserler, kalıntılar ve camii bu durumu kanıtlar niteliktedir. 1972 yılı öncesi Tonus olarak bilinen ilçe ismi, 1972 yılı ile isim değişikliği yaşamış ve Altınyayla adını alarak belediye statüsü kazanmıştır. İlçe 1972 yılına kadar Şarkışla ilçesine bağlı olarak görülürken 1972 yılından sonra belediye teşkilatı kurulmuştur. 1990 yılından sonrada Şarkışla ilçesinden ayrılarak ayrı bir ilçe statüsü kazanmıştır.

---

<sup>53</sup>Osman Çelik, 66.

## 2.2. NÜFUS

### 2.2.1. Nüfusun Gelişimi

Toplumların nüfusunu sayı bakımından araştıran bilime “demografi” denir.<sup>54</sup> Hemen her dönemde bütün dünya ülkelerinin üzerinde durduğu konulardan birisi de nüfus olmuştur. Çünkü nüfus üretim aşamasında olan ülkeler için önemli bir güç kaynağı olarak kabul edilir. Diğer yandan nüfus çevre sorunlarına da neden olabilmektedir.

Kaynakların sınırlı olduğu eski dönemlerde nüfus miktarının artması dünyanın başta gelen sorunları arasında yer almakta idi. Artan nüfus durumunda tedbir almak amacı ile Maltus ve Boserop gibi bilim insanları bu süreçte farklı görüşler ortaya koymuşlardır.<sup>55</sup>

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar nüfusun sayısal olarak varlığı bir güç olarak görülürken, günümüzde sayısal fazlalığından ziyade nüfusun niteliği üzerinde durulmaktadır. Böylece nüfus miktarı ile ülkelerin kalkınmaları arasında ilişki kurulmaktadır. Ülkelerin kalkınma devamlılığı için nüfus gereklidir. Nüfus, devleti oluşturan temel öğeler arasında yer almaktadır. Ülkeler bu temel unsurla ilgili politikalar üretmektedirler. Dünya ülkeleri bir yandan aşırı nüfus artışının soruna neden olmasından dolayı önlemler alırken diğer yandan nüfusun varlığının az olması nüfusun geleceğini tehdit edeceği için buna karşıda önlemler almalıdır. Bu nedenle nüfusun sorun teşkil etmeyecek oranda olması gerekir. Bundan dolayı da nüfusun durumunu tespit etmeye ihtiyaç duyarlar. Eski dönemlerde sadece asker nüfusu belirlenerek nüfus hakkında yorumlar yapılmaya çalışılsa da günümüzde tüm nüfusun nitelikleri tespit edilmeye çalışılmaktadır. Nüfusun artış ve azalış oranları, eğitim durumu, yaşam süresi gibi bilgiler öğrenilerek daha geniş perspektifte nüfus incelenmektedir. Bu sayede ülkelerde kalkınma planlarının yapılması ve uygulanması sağlanır. Aksi halde nüfus

<sup>54</sup> Levent Aksu, “Dünya’da ve Türkiye’de Nüfus Analizleri”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 2011, 222.

<sup>55</sup> Rüya Kasarcı, “Türkiye’de Nüfus Gelişimi”, *Türkiye Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 247.

potansiyeli bilinmeden yapılacak olan kalınma planlarının başarılı olması ve beklentileri karşılaması beklenemez.<sup>56</sup>

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin yakın zamanda savaştan çıkmış olması, askerî açıdan ve işgücü bakımından genç nüfusa ihtiyacı artırmıştır. Bu nedenle nüfus artış hızını yükseltici politikalar uygulanmıştır. Bu dönemde nüfus artış hızını yükseltmek için yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır: 1926 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda isteyerek çocuk düşürmenin suç sayılması, 1929 yılında beş ve daha fazla çocuğu olan ailelerin yol vergisinden muaf tutulması, 1930 yılında altı ve daha fazla çocuğu olan ailelere madalya verilmesi, 1936 yılında kısırlaştırma ve gebeliği önleyici bilgileri yaymanın yasaklanması, 1936 yılında çok çocuklu ailelere hazineye ait topraklardan tarla bağışlanması, 1960'lı yıllara gelindiğinde, ölüm oranlarının azalması ve doğum oranlarının hızla artması ile Türkiye nüfusu yaklaşık iki kat arttırmıştır. Bu durumun etkisiyle hızlı nüfus artışının ekonomik ve sosyal gelişmeyi yavaşlatacağı görüşü benimsenmiş olup, 1965 yılından itibaren nüfus artış hızını yükseltmeye yönelik politikalarından vazgeçilmiştir.<sup>57</sup>

I. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963- 1967), hızlı nüfus artışının ekonomik ve sosyal sorunlara yol açtığı belirtilmiştir. Bu nedenle nüfus artış hızını düşürmeyi amaçlayan politikalar uygulanmıştır. Bu dönemde nüfus artış hızını düşürmek için yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır: 1965 yılında nüfus artış hızını düşürmek amacıyla Nüfus Planlaması Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Nüfus planlaması kanunu çıkarılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfus artış hızını yükseltmeye yönelik olan yasal hükümlülükler yürürlükten kaldırılmıştır. Gebeliği önleyici alet ve ilaçların ithali, dağıtımı ve kullanımının yasak olmaktan çıkarılması, yurt dışına olan işçi göçlerinin özendirilmesi kararlaştırılmıştır. Nüfus artış hızını düşürücü çalışmalarına rağmen 1965-1980 döneminde Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 13 milyon kişi artmıştır.<sup>58</sup>

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren nüfusun niteliksel özelliklerindeki iyileştirmelerin nüfus artış hızının kontrolünden daha önemli olduğu görüşü hâkim olmuştur. Nüfusun eğitim, sağlık, beslenme ve barınma olanaklarının arttırılmasına ve

<sup>56</sup> Salih Şahin, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Kitapevi, 2003, Ankara, 3.

<sup>57</sup> Salih Şahin, 67.

<sup>58</sup> Özlem Serkaya Doğan, Hakan Bostan, "Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar" *Doğu Coğrafya Dergisi*, (24)41, 2019, 65.

bebek ölümlerinin azalmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlk kez 1982 Anayasasında aile planlamasına yer verilerek bireylerin istediği sayıda ve istediği zaman çocuk sahibi olmalarının gerektiği belirtilmiştir. Eğitim düzeyinin yükselmesi, kadınların iş hayatında daha fazla yer alması ve kentleşmenin artması ile birlikte 2000’li yılların başlarında nüfus artış hızı düşmeye başlamıştır.

Ülkemizde 2005’ten günümüze kadar olan dönemde nüfus artış hızının düşmeye devam etmesi ve gelecekte de düşme eğilimi göstermesi, nüfusun dinamizmini kaybetme riskini doğurmuştur. Bu durum nüfus politikalarında değişikliğe gidilmesini gündeme getirmiştir. Nüfusun dinamizmini kaybetmemesi için doğurganlık hızının kademeli olarak yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda yapılan yasal düzenlemeler şunlardır. Çalışan annelerin doğum sonrası izinlerinin artırılması, çalışan annelerin çalışma saatlerinin azalması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, 15 Mayıs 2015’ten sonra doğan ve doğacak çocuklar için annelere çocuk sayısına göre para ödenmesi, çalışan annelere bakıcı yardımı yapılması sayılabilir. Ülkemizin geçirmiş olduğu bu nüfusu politikalarının araştırma sahası üzerindeki etkisi ayrıntılı şekilde ifade edilecektir.<sup>59</sup>

Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadarki süreçte yaşanan değişimlerde göç olayının da etkisi vardır. Bu durumda kırsal kesimde cinsiyet dengesizliğine neden olmuştur. Şöyleki kırsal kesimde kadın ve yaşlı nüfus fazla ve şehirlerde erkek nüfusunun fazla olmasına neden olmuştur.<sup>60</sup>

Türkiye’de nüfus politikaları iki farklı dönemde incelenebilir. Bu politikalarından ilki nüfusu artırma politikası olup (pronatalisten) Cumhuriyetin ilk yıllarından 1965 yılına kadar sürmüştür. 1965 yılından sonra antenalist yani nüfus artış hızının azaltılması yönünde bir politika uygulanmıştır.<sup>61</sup>

Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarını ifade ettiğimize göre şimdi araştırma sahasının nüfus verileri üzerine değerlendirme yapılacaktır. Altınyayla ilçe merkezinin nüfusu ile ilgili ayrıntılı veriler Cumhuriyet döneminde periyodik olarak yapılan

<sup>59</sup> Mesut Doğan, “Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış “ *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23,2001, 302.

<sup>60</sup> Besim Darkot, “ Türkiye’nin Nüfus hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 21, 1961, 5.

<sup>61</sup> Abdüsselam Uluçam, Erdal Aydoğan, “Türkiye’de Nüfus Sayımları ve Uygulanan Nüfus Politikaları”, *Batman Üniversitesi, Yaşam Bilim Dergisi*, 6 (2), 2016, 6.

sayımlar sonucunda elde edilmiştir. 1990 ve 2000 nüfus sayım sonuçlarına baktığımızda özellikle ilçe merkezinde önemli bir artış görülmektedir.

Nüfus dinamik olduğundan sürekli değişim halindedir. Nüfus doğum ve ölümler ile azalabildiği gibi göçlerle beraber de nüfusun dağılışı değişmektedir. Nüfustaki doğal artış durumu ise doğum ve ölümler arasındaki farka bağlıdır.<sup>62</sup>

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra ilk modern anlamda nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bir sonraki nüfus sayımı 1935’de yapılmış ve sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda nüfus sayımı yapılması kararlaştırılmıştır. Nüfus sayımına 1990 yılına kadar böyle devam edilmiş; bu tarihten sonra nüfus sayımlarının on yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Ancak 1997 yılında seçmen yaşının düşürülmesinden dolayı tekrar sayım yapıldı. Daha sonra ilk kez sokağa çıkma yasağı olmaksızın adrese dayalı nüfus sayımının 2007 yılında yapılması planlanmış ve çalışmalar başlatılmıştır. "Adrese dayalı nüfus sayımı" Haziran 2007 tarihinde tamamlanmış, kalite kontrol çalışmalarının ardından Ocak 2008’de açıklanmıştır. Bu tarihten sonra düzenli olarak her yıl düzenli olarak yapılmıştır.

Sivas ili Altınyayla ilçesi 20.05.1990 yılında kurulmuştur. Yerleşmenin 1990 yılına kadarki nüfus miktarları Şarkışla ilçesine ait nüfusla beraber verilmekteydi. Altınyayla ilçesinin nüfus gelişimi ancak 1990 yılından itibaren sağlıklı bir şekilde incelenebilmiştir.

Araştırma sahasının yıllar arasındaki nüfus değişimleri verilirken Türkiye’nin genel anlamdaki değişimleri ile birlikte yorumlamak faydalı olacaktır. Örneğin 1940- 1945 arasındaki dönemde Türkiye’de nüfus artış hızının düşmesinin sebebi II. Dünya Savaşıdır. Ülkemiz bu savaşa girmemesine rağmen belli sayıda asker silah altına alınmıştır. Buna bağlı olarak evlilikler azalmış ve doğum oranları da azalmıştır. Kurtuluş Savaşı’nda yaşanan kayıplar anne baba olacak nüfus sayısının da az olması yine nüfusun artış hızının az olmasına neden olacak faktörler arasında yer almaktadır. Bu yaşanan durum araştırma sahasını da etkilemiştir. 1945’li yıllarda görülen nüfusun az olma sebebi olarak açıklanabilir.

Altınyayla ilçe merkezinde 1945- 1950 yıllarından itibaren nüfus artmaya başlamıştır. Bu durumun nedenleri arasında askere alınan erkek nüfusun serbest

---

<sup>62</sup> Tanoğlu, 29.

bırakılması ve sağlık, ekonomik koşulların düzelmeye başlaması nüfusun artmasında etkili olmuştur. Bunun dışında savaş durumunun sona ermesi ve savaşın psikolojik etkisinin de ortadan kalması, arka arkaya gelen savaşlar sonrası ekonomik koşulların iyileşmeye başlaması da çocuk sahibi olma evlenme isteğinin artmasına neden olan faktörler arasında yer alır. Ayrıca devletin nüfusu arttırmak için uyguladığı politikalar nüfus miktarının önceki dönemlere oranla artmasına yol açmıştır. Altınyayla ilçe merkezinde artış % 7.4 olmuştur. Nüfus 1744'ten 2088'e yükselmiştir. Nüfus artış hızında her dönem bir artış vardır ancak nüfus artış hızının 1945'li yıllarda olduğu gibi azalma yaşadığını görmekteyiz (Tablo 2.1.).

İlçe merkezinde 1950- 1955 yıllarında nüfus da % 26 oranında artış yaşanmış ve nüfus 2632 olmuştur. 1950- 1980 yılları arasında nüfus sürekli artmıştır. 1950- 1960 yılları arasında kalkınma hızı artmıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında yavaş yavaş ekonomik sıkıntılardan kurtarılmaya başlanması, sağlık koşullarının iyileşmesine bağlı olarak ölüm oranlarının düşmesi etkili olmuştur. Ekonomik koşulların iyileşmesi beraberinde kırsalda yaşayan halkın ilçe merkezine göç etmesinde de etkili olmuştur. (Tablo 2.1.).

Sivas'ın Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamına girmesi beraberinde ekonomik anlamda teşviklerin verilmesi, sanayi sahalarının kurulması için adımların atılması kalkınma hızını arttıran faktörler arasında olmuştur.<sup>63</sup>

2007- 2011 yılları arasında nüfusun az da olsa düştüğü görülmektedir. Bu durumda insanların daha iyi yaşama isteği, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetlerinin kısıtlı olması nedeniyle ilçe merkezinden dışarıya olan göçler etken rol oynamıştır. Araştırma sahasına atama ile gelen doktorlar, öğretmenler, memurların görev süresinin dolması ile gitmesi de saha da yaşanan göçe bir diğer örnektir. Halkın geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olması ve yazın tarım ve hayvancılık ile uğraşıp kışın büyük şehirlere gidenler insanların sayısı da fazladır. Bu durum da gösteriyor ki sahada göçün en önemli sebebi işsizliktir.

<sup>63</sup> Aykut Camcı, *Hafik İlçe Merkezi'nin Coğrafi Etüdü*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2016, 71.

**Tablo 2.1.** Altınyayla İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Artış ve Azalış oranları.

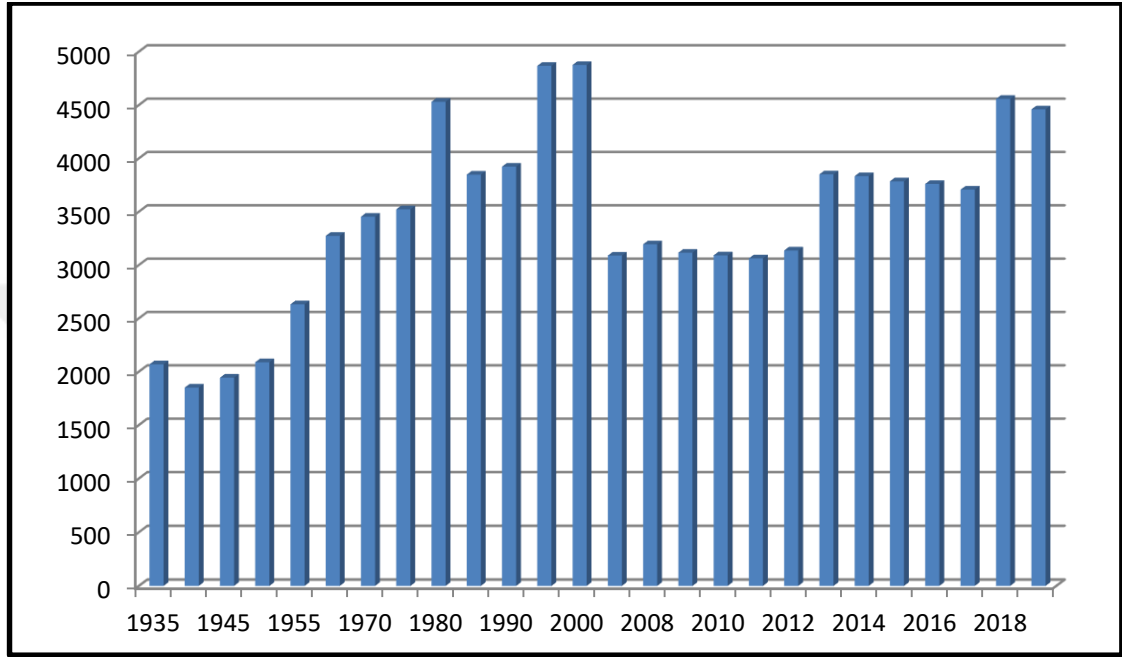
Sayım Yılı	İlçe Merkezi Nüfusu	Erkek	Kadın	Değişim Oranı %'si	Yıllık Artış %'si
1935	2069	1205	864	-	-
1940	1851	910	941	- 10.5	-2.1
1945	1744	-	-	- 3.02	1
1950	2088	1040	1048	+ 7.4	+1.48
1955	2632	1336	1296	26	+5.2
1960	3273	1832	1441	+ 24.3	+ 4.8
1970	3453	1921	1532	+ 5.4	+0.5
1975	3522	1920	1602	2	+0.3
1980	4530	1987	2543	+28.6	+5.7
1985	3847	2017	1830	-15	-3
1990	3922	-	-	+1.9	+0.3
1997	4867	2490	2377	24	+3.44
2000	4875	2498	2377	+0.16	+0.05
2007	3088	1539	1549	-36.6	-5.2
2008	3194	1640	1554	+3.4	+3.4
2009	3115	1545	1570	-2.4	-2.4
2010	3090	1548	1542	-0.8	-0.8
2011	3062	1532	1530	-0.9	-0.9
2012	3136	1570	1566	+2.4	+2.4
2013	3850	1937	1913	+22.7	+22.7
2014	3833	1917	1916	-0.44	0.44
2015	3784	1888	1896	-1.2	-1.2
2016	3760	1877	1883	-0.6	-0.6
2017	3707	1856	1851	-1.4	-1.4
2018	4557	2279	2278	+22.9	+22.9
2019	4459	2231	2228	-2.1	-2.1

**Kaynak:** Genel Nüfus Sayımı Sonuçları ve TÜİK ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Yıllar bazında Altınyayla ilçe merkezinin değişimi incelenmiştir. Yapılan son sayım olan 2019 yılı sayımında Altınyayla ilçe merkezinde nüfus 4459 kişi olarak sayılmıştır (Şekil 2.1.).

09 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5215 sayılı Belediye Kanununun 4. Maddesine göre bundan böyle nüfusu 5000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabileceğinden köy ve kasaba arasındaki nüfus sınırının 5000 olarak kabul edilmesi yerinde olacaktır. Kasabalar içlerinde barındırdıkları nüfus miktarlarına göre

küçük kasabalar(5000-10000), orta büyüklükte kasabalar (10000-20000), şehirleşme sürecine girmiş kasabalar (20000-50000) şeklinde gruplandırmak mümkündür. <sup>64</sup> Şehirlerin küçük ya da büyük olması sadece nüfus faktörü düşünülerek değerlendirilmemelidir burada konum, kapladıkları alan da önemlidir. <sup>65</sup> Bu kapsamda araştırma sahası küçük kasaba niteliği taşımaktadır.



**Şekil 2.1.** Altınyayla İlçe Merkezi Nüfusun Gelişim ve Değişimi.

### 2.2.2. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı ülke nüfusunun ne kadarının kadın ne kadarının erkek ve bunların yaş aralıklarının dağılımını görmemizi sağlar. Nüfusun yaş ve cinsiyet özelliklerinin bilinmesi geleceğe yönelik yapılan planlar için önem taşımaktadır. Çünkü yaş ve cinsiyet farklılığı beraberinde talep farklılığını da doğurmaktadır. Örneğin genç nüfusun fazla olduğu sahalarda yatırımlar daha çok eğitim, iş imkânları üniversiteler yönelik olacaktır. Nüfusun yaş yapısının bilinmesi ile bağımlı ve faal nüfus da belirleneceğinden önemlidir (Tablo 2.2.).

<sup>64</sup> Özçağlar, *Coğrafyaya Giriş*, 89.

<sup>65</sup> Hatice Özçörekçi, "Anadolu'da Küçük Şehir Araştırmaları", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1944, 33.

Nüfusun cinsiyet özellikleri insanların evlilik, doğum, ölüm oranlarının belirlenmesi ile iş hayatına katılmaları bakımından önemlidir. Çünkü nüfusun cinsiyet bakımından dengesizliği evliliklerin azalmasına bu durum ise doğum oranlarının azalmasına neden olmaktadır. Diğer yandan erkekler iş hayatına daha çok katılır. Buna karşılık ortalama ömür kadınlarda daha kısa iken erkeklerde daha uzundur.

Türkiye genç nüfusa sahip bir ülkedir. Bu durum ülkemiz için bir avantaj niteliğindedir. Ülkeler için nüfusun büyük bir kısmını yaşlıların oluşturulması da istenilen bir durum değildir. Çünkü yaşlı nüfusu hem iş gücü bakımından hem de yaşlı nüfusun ihtiyaç ve talepleri oldukça farklıdır.<sup>66</sup>

**Tablo 2.2.** Altınyayla İlçe Merkezindeki Nüfusunun Dar Aralıklı Yaş Yapısı (2019)

YAŞ GRUBU	ERKEK	%	KADIN	%	TOPLAM	%
0- 4	344	13.3	265	11.1	609	12.5
5- 9	323	12.9	316	13.2	639	13.1
10- 14	347	13.9	283	11.9	630	12.9
15- 19	330	13.2	310	13	640	13.1
20- 24	218	8.7	243	10.2	461	9.4
25- 29	165	6.6	196	8.2	361	7.4
30- 34	141	5.6	142	5.9	283	5.8
35- 39	126	5	134	5.6	260	5.3
40- 44	104	4.1	102	4.2	206	4.2
45- 49	110	4.4	100	4.2	210	4.3
50- 54	92	7.7	72	3	164	3.3
55- 59	50	2	50	2.1	100	2
60- 64	42	1.6	57	2.3	99	2
65- 69	45	1.8	49	2	94	1.9
70- 74	25	1	31	1.3	56	1.5
75+	28	1.1	26	1	54	1.1
<b>TOPLAM</b>	2490	100	2376	100	4866	100

**Kaynak:** Genel Nüfus Sayım Sonuçları ve TÜİK ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Tablo incelendiğinde en kalabalık grubu 15-19 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu gruptaki nüfusun 330'unu erkek, 310'unu kadın olmak üzere toplam 640 kişi kadardır. 5- 9 yaş aralığındaki nüfus ikinci sırada yer almaktadır. Toplam 639 kişiden oluşan bu yaş grubunun nüfus içindeki oranı % 13.1 olup erkek nüfusu 323, kadın nüfusu 316'dır.

Üçüncü sırada ilkökul ve ortaokul çağındaki nüfusu temsil eden 10- 14 yaş grubu bulunmaktadır. Toplam 630 kişiden oluşan bu yaş grubunun nüfus içindeki oranı % 12.9 olup erkek nüfusu 347, kadın nüfusu 283'tür. Dördüncü sırada 0- 4 yaş grubu

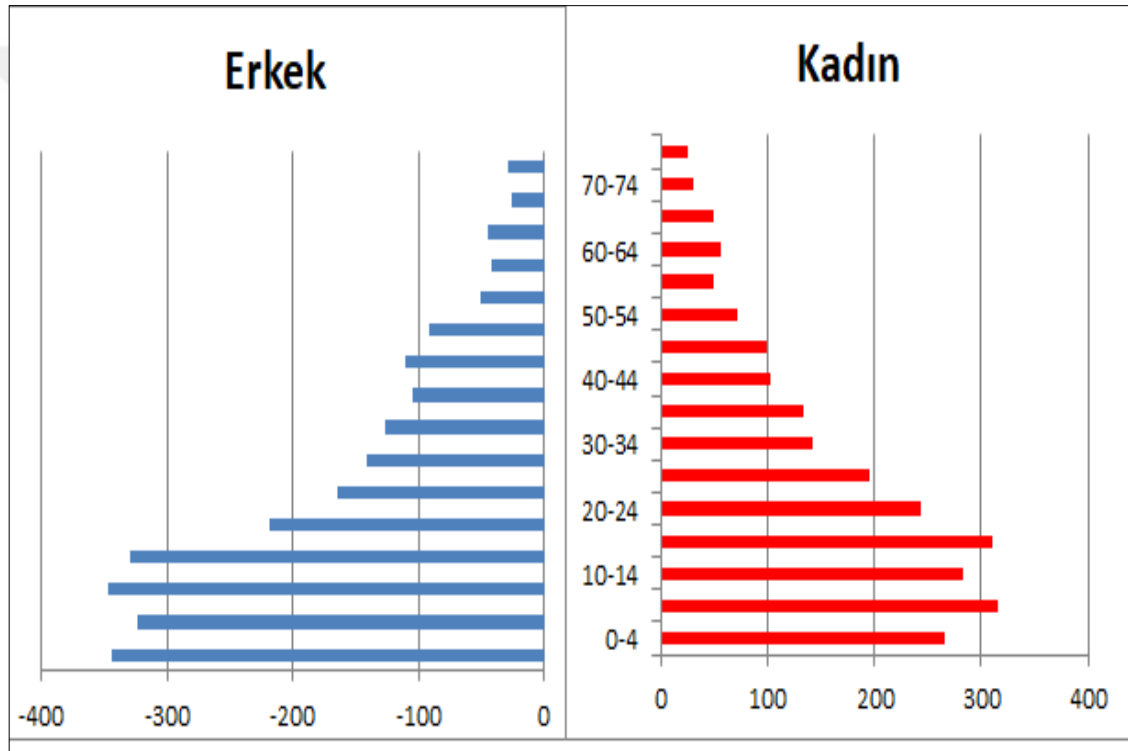
<sup>66</sup> Şahin, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, 74.

bulunmaktadır. Toplam 609 kişiden oluşan bu yaş grubunun nüfus içindeki oranı % 12.5 olup erkek nüfusu 344, kadın nüfusu 2652'dir (Tablo 2.3., Şekil 2.2.).

**Tablo 2.3.** Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklarla Gruplandırılması

Nüfus Alanları	Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam	%'si
İlçe Merkezi Nüfusu	0-14	1014	864	1878	38.5
	15-64	1378	1406	2784	57.2
	65+	98	106	204	4.3
	<b>TOPLAM</b>	2490	2376	4866	100

**Kaynak:** Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

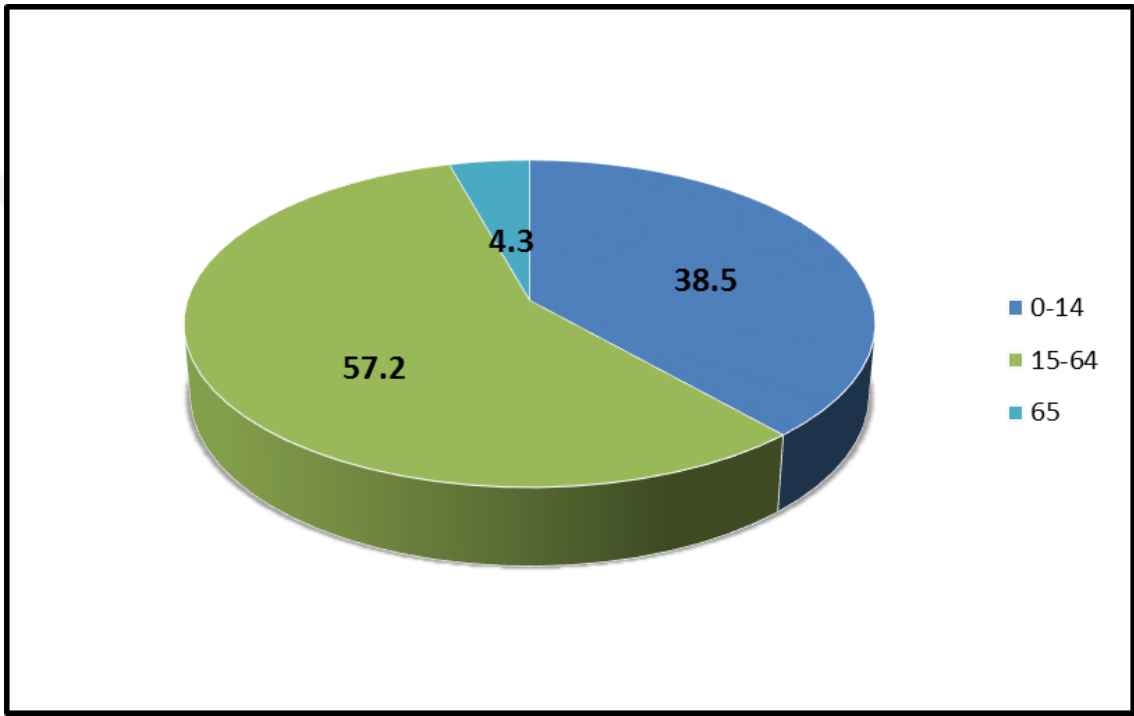


**Şekil 2.2.** Altınyayla İlçe Merkezi Nüfus Piramidi

Nüfusun yaş ve cinsiyete göre durumu nüfus piramidi ile gösterilmektedir. Nüfus piramitlerinin yorumlanmasından önemli bilgiler elde edilmektedir. Nüfus piramitleri dar aralıklı gruplamaya göre yapılmaktadır. Buna göre bir nüfus piramidin de taban kısmının genişliği doğurganlığın fazlalığını gösterir. Örneğin 65+ yaş grubunun fazla olması yaşam süresinin uzun olduğunu gösterir.<sup>67</sup>

<sup>67</sup> Şahin, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, 66.

0-12 yaş grubu genç nüfusun toplandığı yaş grubudur. Bu yaş grubunun 1014'ü erkek, 864'ü kadındır. Toplam 1878 kişiden oluşan bu grubun genel nüfustaki oranı % 38.5'dir. 15-64 yaş grubunun 1378'i erkek, 1406'sı kadındır. Toplam 2784 kişiden oluşan bu grubun genel nüfustaki %57.2 olup en kalabalık yaş grubunu oluşturmaktadır. Yaşlıların bulunduğu 65 ve üzeri yaş grubunda 98 erkek, 106 kadın toplam 204 kişi bulunmaktadır. Bu grup % 4,3 oran ile en sonda yer almaktadır (Şekil 2.3.).

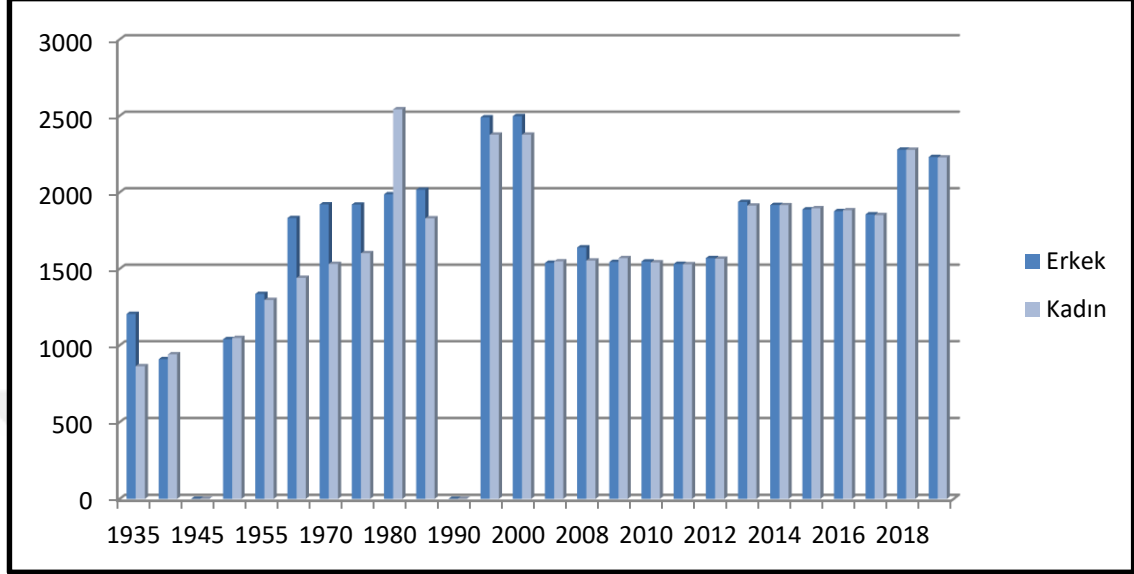


**Şekil 2.3.** Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması

Geniş aralıklı yaş gruplamasından da anlaşıldığı üzere 0-12 yaş grubu % 38.5'i 15- 65 yaş grubu % 57.2 ve 65+ üstü ise % 4.3'lük bir grubu oluşturmaktadır. İlçe merkezinde 15- 65 yaş grubu daha fazladır. Genç nüfusun daha fazla olması ilçe de aktif nüfusun fazla olduğunu göstermektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere Altınyayla ilçe merkezinde nüfusun büyük bir kısmını gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. Sonuç olarak Altınyayla İlçe merkezinde genç nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir. (Şekil 2.4.). İlçe merkezinde genç nüfusun daha çok olması araştırma sahasının daha dinamik olmasına imkan sağlamıştır. Erkekler çalışma hayatında kadınlardan daha büyük ölçüde görev yükledikleri için cinsiyet oranı bu durumdan etkilenmiştir. İlçe merkezinde kadınların nüfus oranının daha fazla

olması bu durumu doğrulamaktadır. Günümüzde gelişen ekonomi şartları ile kadınlar da çalışma hayatına atılsada kazanç kaynağının erkek olarak görülmesinin değiştirememiştir.



Şekil 2.4. Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfusun Cinsiyete Göre Gelişim ve Değişimi.

### 2.2.3. Nüfus Hareketleri

#### 2.2.3.1. Doğumlar ve Ölümler

Doğurganlık oranında çeşitli etkenler rol oynamaktadır. İnsanların psikolojik durumu, evliliklerin az ya da çok olması insanların ekonomik durumu, eğitim durumu ve doğal afetlerden bunlardandır. Doğurganlığın yüksek olma nedenlerinden biri de aile planlamasının yeterince uygulanmamasıdır. Bu nedene bağlı olarak kırsal kesim ile şehir arasında nüfus farklılıkları doğmaktadır. Doğurganlığı etkileyen bir diğer durum ise gelenek göreneklerdir. Ölüm oranları ise beslenme koşullarındaki iyileşmeler, sağlık hizmetlerinin düzelmesi ölüm oranlarında ciddi oranda azalma görülmüştür.<sup>68</sup>

Araştırma sahasında; TÜİK verilerinden elde edilen verilere göre doğum sayıları ölüm sayılarından hep fazla olmuştur. Hem doğumda hem ölümdede erkek sayısı hep fazladır. 2018 yılında 72 erkek, 61 kadın olmak üzere toplam 133 doğum meydana

<sup>68</sup> Tümertekin, Özgüç, 187.

gerçekleşmiştir (Tablo 2.4.). Altınyayla ilçe merkezinde 2018 yılında 32 erkek, 28 kadın olmak üzere toplam 60 ölüm meydana gelmiştir.

**Tablo 2.4.** Altınyayla İlçesinde Yıllara Göre Doğum ve Ölüm Sayıları (2014-2018).

Yıllar	Doğum Sayısı		Ölüm Sayısı	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014	96	87	46	42
2015	86	88	41	39
2016	86	70	36	34
2017	82	74	34	30
2018	72	61	32	28
<b>Toplam</b>	422	380	189	173

**Kaynak:** TÜİK verilerinden derlenmiştir.

### 2.2.3.2. Göçler

Göç nüfus değişiminde etkilidir. Göç hem nüfusun artış ve azalış durumunu hem de nüfusun yoğunluğunu etkileyen faktörlerdendir. Göç bir yerleşim birimine daimî veya geçici süre ile yerleşmeyi ifade etmektedir.<sup>69</sup>

Göçün birçok nedeni vardır. İnsanlar sebepsiz yere buldukları yeri terk etmezler. Göçlerin nedenlerini sıralayacak olursak, işsizlik ve geçim sıkıntısı bu etmenlerin başında gelir. Kırsal kesimde doğum oranlarının fazla olması ve veraset sistemi için arazide bölünmeler sonucunda miras yolu ile kalan arazinin geçimi sağlamaya yetmemesi, eğitim ve sağlık koşullarının yetersiz olması, doğal afet sonucunda yerleşme sahalarının zarar görmesi gibi nedenler göçe neden olmaktadır.

Göç edilen sahalardaki çekici faktörlere bakacak olursak başta iş olanaklarının fazla olması, sağlık koşullarının iyi olması, eğitim koşulları, sosyal ve kültürel imkânlarının olması göç edilen kentlerin çekici faktörleri arasında yer alır.

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısının da göç üzerinde etkisi vardır. Yaş arttıkça göç etme durumu azalmaktadır. Göç edenler daha çok aktif nüfus içendeki gruptur. Bu

<sup>69</sup> Çiğdem Ünal, Besime Yücel, “Kent İçi Sanayilere Yerel Halkın Yaklaşımı” *Doğu Coğrafya Dergisi*, 39,2018, 15.

durum da göçlerle birlikte cinsiyette oluşan dengesizliği meydana getirir, özellikle 65 yaş üstü artarken aktif nüfus azalmakta ve göçler aileler ile birlikte yapılmaktadır.<sup>70</sup>

Ülkemizde 1950'den günümüze kadar doğudan batıya göç devam etmektedir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı göçe neden olmaktadır.<sup>71</sup> Yapılan göçlerde eğitim de önemli olmuştur. Özellikle üniversite okumak için öğrencilerin yapmış oldukları göç hareketliliği azımsanmayacak ölçüdedir.<sup>72</sup>

Araştırma sahamız olan Altınyayla da göç olayları yukarıda belirlenmiş olan göç sebepleri ile uyuşmaktadır. Göç sebeplerinin başında işsizlik, sosyo-ekonomik sıkıntılar, eğitim, daha iyi yaşama isteği gelmektedir. Sahada yaşayan ve tarım hayvancılık ile uğraşan halkın büyük bir kısmı yazın tarım ve hayvancılık ile kışın ise büyük şehirlere çalışmak için gitmektedirler. Araştırma sahasına yapılan göçlerin en önemli nedeni ise ilçe merkezine yapılan memur atamalarıdır. Sahanın verdiği göç aldığı göçten daha fazladır. Bu durumun nedeni ise iş imkânlarının, eğitim ve sağlık koşullarının yeterli olmamasıdır. (Tablo 2.5.).

**Tablo 2.5.** Altınyayla İlçe Merkezi Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2018).

Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç hızı
4866	545	955	-410	-43.09

**Kaynak:** TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

### 2.2.3.2.1. Dış Göçler

Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir. Dış göçler ülkelerin nüfusunun artmasına ve azalmasına neden olabilir. Dış göçlerin birçok nedeni olmakla birlikte en önemli nedenleri arasında ekonomik sıkıntılar ve ülke baskıları gelmektedir.

<sup>70</sup>Hakan Koç, Mustafa Sağdıç, “Göç Hareketlerinin Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grubu Üzerine Etkisi (Sivas Örneği)”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 2010, 322.

<sup>71</sup> İbrahim Gökburun, “Ekonomik Gelişmişliğin Göçler Üzerindeki Etkisi” *Uluslararası Yönetim Akademi Dergisi*, 2(3), 2019, 564.

<sup>72</sup> Şevket Işık, “Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçler” *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 2009, 28.

1960 yılında ülkemizden Almanya'ya yapılan işçi göçlerini ekonomik nedenli yapılan dış göçler kapsamında değerlendirebiliriz.<sup>73</sup>

Dış göçler kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki dış ülkelerden yurdumuza yapılan göçlerdir. İkincisi ise ülkemizden başka ülkelere yapılan göçlerdir.

İlçe merkezinden derlenen yurt dışı göçlerine bakılacak olursa en fazla Kale Mahallesi en fazla dış göç Fransa'ya, Rifat Öçten Mahallesi Almanya, Aydın Mahallesi Hollanda, Altınyurt Mahallesi Almanya ve Fransa, Şafak Mahallesi Almanya'ya en fazla göç vermiştir.

Altınyurtla ilçe merkezi daha öncede ifade ettiğimiz gibi sanayi sahalarına sahip olmaması halkın işgücü sıkıntısı yaşaması sahaya göç vermeye mecbur kılmıştır. Yurt dışında ülke içinde kazanılan paranın iki üç kat daha fazla kazanılacak olması insanların o sahalar göç etmesinin en büyük nedenlerindedir. Daha önce Almanya, Hollanda, Fransa, Belçika'ya sahadan göçün olması göç edildiği taktirde çalışılacak iş tutulacak ev gibi faktörlerin akrabalar vasıtası ile kolayca ayarlanabilecek olması dış göç de bu ülkelerin tercih edilmesine de imkân sağlamıştır (Tablo 2.6., Harita 2.1.).

**Tablo 2.6.** Altınyurt İlçe Merkezi Dış Göç Kişi Sayıları.

Göç Edilen Ülkeler	Kale Mahallesi	Rifat Öçten Mahallesi	Aydın Mahallesi	Altınyurt Mahallesi	Şafak Mahallesi
Almanya	35	60	20	25	15
Hollanda	20	45	30	15	5
Fransa	35	30	15	25	-
Belçika	25	10	-	-	-

**Kaynak:** Sahada Mahalle Muhtarları ile yapılan mülakat sonuçlarından derlenmiştir.

Araştırma sahasında bulunan dışarıya göç etmiş bir süre çalıştıktan sonra tekrar yaşadığı sahaya dönen insanlarla yapmış olduğum görüşmede insanların ekonomik koşullarını iyileştirdikten sonra, kendisine yaşamını sürdürebileceği imkân sağladığında, ülkelerine geri döndükleri de görülmüştür. Bu durum da insanların ekonomik kaygılardan kaynaklı olarak göç ettiğini göstermektedir.

<sup>73</sup> Aksu, 59.



**Harita 2.1.** Altınayla İlçe Merkezi'nden Yurt Dışına Olan Göç Haritası.

(Mahalle Muhtarları ile Yapılan Mülakat Sonuçlarından Hazırlanmıştır.)

### 2.2.3.2.2. İç Göçler

Nüfusun tamamı ile doğduğu yerde yaşıyor olması ancak geleneksel yöntemler ile tarım yapan toplumlarda görülebilir. Artan ekonomik koşullar ve sanayileşme insanların göç etmesine imkân sağlamaktadır.<sup>74</sup> Göç hem sosyal hem de ekonomik anlamada etkiye sahiptir. Ülke içinde yaşanan göçler, göçü alan şehirde problemlere neden olduğu gibi göçü veren şehirlerde de problemler yaşanır.<sup>75</sup>

<sup>74</sup> Mustafa Yakar, “ Türkiye'nin İç Göç Paterni: Kim Nerede İkamet Ediyor? Nereye Kayıtlı?”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), 2015, 16.

<sup>75</sup> Ozan Bingöl, Fehime Korkmaz, “ Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkisi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 2010, 43-61.

İç göç, kişinin isteği ile ülke sınırları içerisinde yaptığı göçü ifade eder.<sup>76</sup> Daha çok kırsal kesimlerden kentlere yapılan göçü ifade etmektedir. İç göçler daha çok yerleşme alanının çevresinde varsa büyük şehirlere yoksa da batıya yapılan göçlerdir. İç göç ülke nüfusunda değişikliğe neden olmaz ama il ve bölgenin nüfus yoğunluğunu etkiler. İç göçlerin yaşanmasında en temel neden ekonomik kaynaklı sıkıntılardır. Mevsimlik göçler devamlı olmadığı için bu göç kapsamına girmektedir. Ülke içerisinde iç göçlerin yaşanması bölgeler arasında cinsiyet dengesizliğine neden olmaktadır. Özellikle kırsal mekânda teşvik amaçlı yapılan yatırımların kullanılamaz hale gelmesine neden olmaktadır.

İlçe merkezinde elde edilen verilere bakılacak olunursa Kale mahallesinde en fazla göç 110 kişi ile İstanbul iline olmuştur. Bunu sırası ile İzmir, Kocaeli, Ankara ve Antalya takip etmektedir. Rifat Öçten Mahallesinde en fazla göç 220 kişi ile İstanbul'a olmuştur bunu sırası ile İzmir, Kayseri, Ankara, Antalya ve Kocaeli takip etmektedir. Aydın Mahallesinde en fazla göç İstanbul'a olmuştur. Bunu sırası ile Ankara, İzmir, Kocaeli takip etmektedir. Altınyurt Mahallesinde en fazla göç İzmir, Ankara, Antalya ve İstanbul takip etmektedir. Şafak Mahallesinde en fazla göç İstanbul, Ankara, İzmir illerine olmuştur (Tablo 2.7.).

**Tablo 2.7.** Altınyayla İlçe Merkezi İç Göç Kişi Sayıları.

Göç Edilen İller	Kale Mahallesi	Rifat Öçten Mahallesi	Aydın Mahallesi	Altınyurt Mahallesi	Şafak Mahallesi
İstanbul	110	220	50	25	30
Ankara	35	50	45	35	30
Kocaeli	45	30	-	-	-
Kayseri	-	70	30	-	-
Antalya	20	35	-	30	15
İzmir	50	75	35	40	30

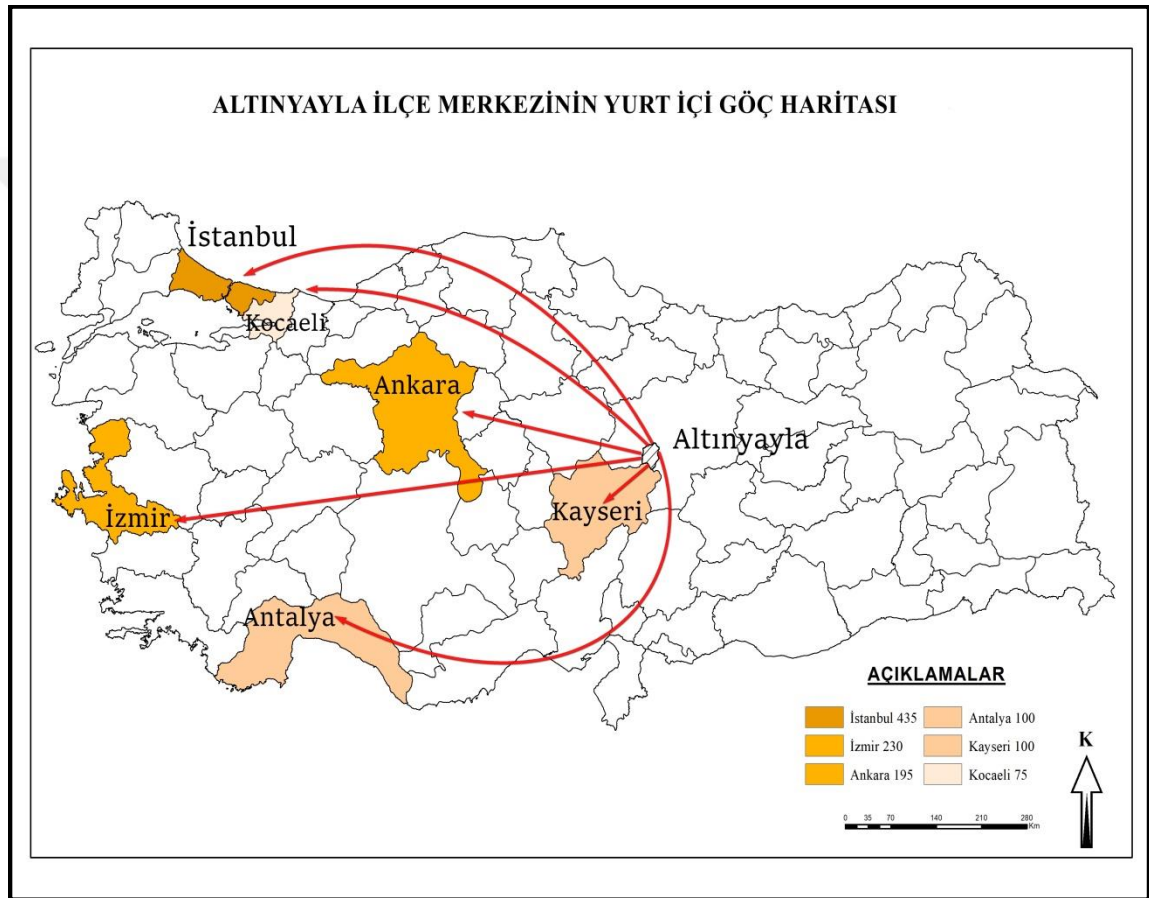
**Kaynak:** Sahada Mahalle Muhtarları ile yapılan mülakat sonuçlarından derlenmiştir.

Araştırma sahasında yapılan iç göçlerin nedenleri ilçede yapılan mülakat görüşmeleri ile şu şekilde derlenmiştir. Sahada göçlerin yaşanmasındaki en önemli

<sup>76</sup> Mustafa Şen, "Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi", *Çalışma ve Toplum Dergisi*,5, 2014, 233.

sebebe ekonomik nedenlerdir. Kentlerde iş imkânlarının daha fazla olması sahada göçün en önemli sebebidir. Eğitim- sağlık faktörü de sahada yapılan göçlerin bir diğer nedenini oluşturmaktadır. İlçe merkezinde basit nitelikteki ameliyatların yapılamaması, lise çeşitliliğinin az olması ve yüksekokulun dahi bulunmaması göçe neden olmaktadır.

Tarım ve hayvancılık ile geçinen halkın kış şartlarından dolayı işsiz kalması, mevsimlik olarak göç etmelerine neden olmuştur. Ekonomik faktörlerin dışında eğitim sağlık hizmetlerindeki yetersizlik de sahadan yapılan göçleri arttırmıştır.



**Harita 2.2.** Altinyayla İlçe Merkezinin Yurt İçine Yönelik Göçlerin İllere Göre Dağılımı. (Mahalle Muhtarları ile Yapılan Mülakat Sonuçlarından Hazırlanmıştır.)

## 2.2.4. Nüfusun Sosyo- Ekonomik Özellikleri

### 2.2.4.1. Aile büyüklüğü

Kişilerin kan bağı olsun ya da olmasın aynı evin içinde yaşayan, birlikte yemek yiyen, evin içerisine giren parayı ayırmayan, içerisinde yaşayan bireylerden oluşan

topluluk aile büyüklüğünü ifade eder. Eğer bireyler arasında kan bağı yoksa aynı evi paylaşıyorsa onlara da hane halkı denir. <sup>77</sup> Hane halkının büyüklüğü, maddi gelir toplamı aile içerisinde yaşayan kişilerin refah düzeyini de etkileyen bir durumdur. <sup>78</sup>

Günümüzde modernleşme ve demografik farklılaşma ile birlikte aile yapılarında değişimler başlamıştır. Bu durum geleneksel yaşam ve aile kültürü öğelerini de zayıflattığını göstermektedir. Ancak geleneksel aile yaşamının da tamamen yok olduğunu da göstermez. <sup>79</sup>

Altınyayla ilçe merkezinde ortalama hane büyüklüğü 2.8'dir (Tablo 2.8.). Hane büyüklüğü mahalleler arasında büyük farklılıklar göstermemektedir. Veriler incelendiğinde ortalama hane büyüklüğü en yüksek 3.4 ile Rıfat Öçten Mahallesi en düşük ise 2.3 ile Altınyurt Mahallesi'dir. Araştırma sahasında yapılan mülakat görüşmeleri sırasında elde edilen bilgilere göre aile büyüklüklerinin farklılık göstermesinde doğum oranları, ekonomik faaliyetin tarım olmasına bağlı olarak tarımda çalışacak insan ihtiyacı ve geleneklere bağlı olarak anne ve babanın erkek çocuğun yanında yaşaması da aile büyüklüğünü etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

**Tablo 2.8.** Altınyayla İlçe Merkezinde Mahallere Göre Ortalama Aile Büyüklüğü.

Mahalle Adı	Nüfus	Ortalama Aile Büyüklüğü
Altınyurt Mahallesi	413	2.3
Aydın Mahallesi	1057	3.1
Güzeloğlan Mahallesi	365	2.7
Kale Mahallesi	526	2.6
Rıfat Öçten Mahallesi	1554	3.4
Şafak Mahallesi	544	2.9
<b>Toplam</b>	<b>4486</b>	<b>2.8</b>

**Kaynak:** TÜİK ve Altınyayla Belediyesi Verilerinden Derlenmiştir.

<sup>77</sup> Ali Özçağlar, Rüya Kasarcı, "Türkiye'de Hane Halkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hane Halkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı", *Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 7, 2015, 45.

<sup>78</sup> Âdem Başbüyük, "Doğu Anadolu Bölgesinde Ortalama Hane Halkı Büyüklüklerinin Dağılışı " *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 2005, 275.

<sup>79</sup> Sutay Yavuz, Murat Yüceşahin "Türkiye'de Hane Halkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar" *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15,(1), 2012, 4.

## 2.2.4.2. Bağımlılık Durumu ve Bağımlı Nüfus

### 2.2.4.2.1. İktisaden Faal Olan Nüfus

Aktif nüfus çalışma çağındaki nüfusu temsil eder. Nüfusun önemli özelliklerinden birisi de nüfusun bağımlılık oranıdır. Çalışan kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişilere oranı olarak belirlenebilir. Bir ülkede yaş bağımlılık oranı ne kadar yüksek ise çalışan kişilerin üzerinde o kadar baskı var demektir. Başka bir ifade ile 0- 14 yaş grubunun fazla olması doğurganlığın fazlalığı anlamına geldiği gibi aktif nüfusun yükünün artmasına da neden olur. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre bağımlılık durumları da değişiklik gösterir. Örneğin gelişmiş bir ülkede yaşlı bağımlılık oranı fazla iken gelişmemiş bir ülkede 0- 14 yaş grubu bağımlılığı daha fazladır.<sup>80</sup>

Ülkedeki aktif nüfus, ülkenin ekonomik koşullarını da etkilemektedir. Şöyle ki yaşlı nüfusun fazla olması bakım evleri, hastane yatırımlarının artmasına neden olurken 0- 14 yaş grubunun fazla olması ülkede eğitim, park alanlarının fazla olmasına neden olur.<sup>81</sup>

Aktif nüfusun ülke genelindeki dağılımının tespit edilmesi ülke ekonomisi ile ilgili bilgileri de yansıtması bakımından önemlidir. Elde edilen bu ekonomik durum bilgisi de sahanın gelişip gelişmediği ile ilgili tespit noktasında önemlidir.<sup>82</sup>

**Tablo 2.9.** Cinsiyete Göre İş Gücü Durumu.(2019)

Cinsiyet	İş Gücü İstihdamı	İşsiz	İşgücünde Olmayan
Erkek	1343	184	548
Kadın	203	38	1247
<b>Toplam</b>	<b>1546</b>	<b>308</b>	<b>2258</b>

**Kaynak:** TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Araştırma Sahamız olan Altınyayla ilçe merkezinin cinsiyete göre iktisaden faal olan nüfusa bakıldığında iş gücüne sahip olanların 1343'ü erkek 203'ü kadın olmak üzere 1546 kişidir (Tablo 2.9.). Bunların sektörel dağılımı incelendiğinde kamu

<sup>80</sup> Şahin, 72.

<sup>81</sup> Deniz Alcan, *Türkiye'de İşgücüne Katılımın Belirleyicileri ve İşgücüne Katılım Oranı Öngörülleri*, (Uzmanlık Tezi), Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2018, 65.

<sup>82</sup> Özgür, 79.

kurumlarında ve özel sektörde istihdam edildiği görülmektedir. Sahada özellikle hizmet sektöründe çalışan grubu, atama ile gelen doktor, öğretmen ve memurlar oluşturmaktadır. Bunun dışında kalan nüfusun bir kısmı kendi iş yerlerinde ailecek çalışan veya birkaç kişiye iş imkânı sağlayan bireylerden oluşmaktadır.

Kadınların erkeklere oranla daha az çalıştığı da görülmektedir. Bu durumun nedeni sahada yapılan mülakat görüşmeleri sonrasında geleneksel yapıdan ve iş sahasının daha az olmasından kaynaklandığı ortaya konulmuştur. Son yıllarda İŞKUR desteği ile kadınların okul, belediye, camiiler de çalışma hayatına atıldıkları görülmüştür. Bunun dışında kadınların hayvancılıktan elde ettikleri ürünler ile kayıt dışı olarak pazarda tereyağı, peynir satarak ekonomilerine katkı sağlamaktadırlar.

İlçe merkezinde yer alan öğrenciler de okulun tatil olduğu yaz dönemlerinde tarlalarda ailelerine yardım ederek ekonomik faaliyete katkı sağlamaktadırlar.

#### **2.2.4.2.2. İktisaden Faal Olmayan Nüfus**

İktisaden faal olmayan nüfus aktif olarak çalışmayan, üretmeyen nüfusu ifade eder. Bağımlı nüfus oranı ise bağımlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranını ifade eder. Bağımlı nüfus 0- 14 yaş grubu ile 65+ olan yaş grubunu kapsar. Özellikle sağlık koşullarının iyileşmesi ölüm oranlarının azalmasına neden olmuştur. Bu durum 65+ üstü nüfusun artmasına neden olduğu gibi doğum sırasında yaşanacak ölümlerin de azalmasına imkân sağlamıştır.<sup>83</sup>

Araştırma sahasındaki iktisaden faal olmayan nüfusa baktığımızda, iş gücünde olmayan toplam 2460 kişinin 635'i öğrenci, 1354'ü ev kadını, 212'si emekli geriye kalan 111 kişi ise sahadaki iş alanlarının işçi sayısına ulaşmasından dolayı işsiz kalan grubu ifade etmektedir (Tablo 2.10).

<sup>83</sup> Cemal Sevindi, Tolga Korkusuz, "Türkiye'de Yaşlı Bağımlı Nüfusun Gelişimi" *II. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, 2016, 198.

**Tablo 2.10.** Cinsiyete Göre İktisaden Faal Olmayan Nüfus.

Cinsiyet	İş Aramayanlar	Öğrenci	Ev Kadını	Emekli	Diğer
<b>Erkek</b>	110	387	1200	197	98
<b>Kadın</b>	38	248	1354	15	13
<b>Toplam</b>	148	635	2554	212	111

**Kaynak:** TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

### 2.2.4.3. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu

Nüfusun eğitim özellikleri sahip olduğu en önemli özelliklerinden birini ifade etmektedir. Bir toplumun kalkınması, varlığını sürdürebilmesi eğitim oranı ile ancak mümkündür. Bu nedenle ülkeler eğitimlerine önem vermek durumundadırlar. Gelişmiş bir ülkede okuma yazma neredeyse nüfusun tamamı okuma yazma bilir.

Ülkemiz Kurtuluş Savaşı dönemi bittikten sonra okuma yazma seviyesini yükseltmek için büyük bir çaba vermiştir. O yıllarda ülkemizde okuma yazma oranı % 10 civarında iken, günümüzde bu durum tersine dönerek % 10'u okuma yazma bilmeyen şekline dönüşmüştür. Bu oran azaltılarak herkesin okuma yazma bilmesi sağlanmalıdır. Özellikle kırsal kesimlerde okuma yazma oranı dengesiz bir dağılım göstermektedir.

Okuma yazma oranı eğitim ve kültür seviyesi için temel olsa da tek başına yeterli değildir. Bunu yanı sıra okuldaki öğretmen sayısı, eğitimde kullanılan araç gereçlerin yeterli oranda olması, okul çağına gelmiş olan nüfusun tamamının okula alınmasının tespit edilmesi ve ilkokul bittikten sonra ortaokula devamının tespiti sağlanmalıdır. Bu alınacak önlemler eğitim ve kültür seviyesini arttırır.<sup>84</sup>

Araştırma sahasında liseden mezun olanlarının oranı ilköğretimden mezun olanların oranından azdır. Bu durumun sebeplerine bakacak olursak sahanın kırsal bir kesim olması ve çocukların kendi tarlalarında ücretsiz bir şekilde çalışması etkili olmuştur. Bu nedenden dolayı lise ile ortaöğretim öğrencileri arasında farklılıklar görülmektedir. Bazı çocuklarda ortaokul sonrası liseye alışmama, derslerde zorlanma

<sup>84</sup> Hayati Doğanay, *Türkiye Beşerî Coğrafyası*, Meb. Eğitim Dizisi, İstanbul, 1997, 171.

gibi durumlar da okula sürekli devam etmemeye neden olan faktörler arasında yer alır (Tablo 2.11.).

**Tablo 2.11.** Altınyayla İlçesinde Nüfusun Eğitim Durumu.

Eğitim Durumu	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	%
Okuma Yazma Bilmeyen	42	14.6	233	9.7	275	5.8
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	166	5.7	216	9	382	8
İlkokul Mezunu	1471	5.1	1055	4.4	2526	5.3
İlköğretim Mezunu	275	9.6	153	16	428	10
Orta Okul ve Dengi Okul Mezunu	348	12.1	203	8.4	551	11.6
Lise ve Dengi Okul Mezunu	360	12.5	150	6.2	510	10.7
Yüksekokul ve Dengi Okul Mezunu	150	3.8	114	4.5	164	5.4
Yüksek Lisans Mezunu	11	3.8	5	16.7	16	30.1
Doktora Mezunu	2	6.9	1	41.9	3	8.4
Bilinmeyen	37	12.9	21	13.2	58	10.9
<b>Toplam</b>	<b>2717</b>	<b>100</b>	<b>2151</b>	<b>100</b>	<b>4486</b>	<b>100</b>

**Kaynak:** TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

İlçe merkezindeki eğitim durumu verilerinden diğer çıkan sonuç ise erkek çocukların okuma yazma oranının daha yüksek olduğudur. Bu durum da eğitimde cinsiyet dengesizliklerinin olduğunu gösterir.

İlçenin eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık % 95'i okuma yazma bilmekte % 5'i okuma yazma bilmemektedir. İlçe merkezinde okuma yazma bilmeyen kadın oranı 233 iken okuma yazma bilmeyen erkek oranı 42'dir. (Tablo 2.12.).

**Tablo 2.12.** Altınyayla İlçesi Nüfusun Okur Yazarlık Durumu (2018).

Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	42	233	275
Okuma Yazma Bilen	2180	2130	4310
Bilinmeyen	37	31	137
<b>Toplam</b>	<b>2784</b>	<b>2121</b>	<b>4886</b>

**Kaynak:** TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Türkiye genelinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %7,7 iken Sivas ilinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %9,8 dir. Araştırma sahasında ise bu oran 10,9 'dur

<sup>85</sup>. Bu durum gösteriyor ki Altınyayla ilçe merkezinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı Türkiye ortalamasının ve Sivas ilinden altında kalmaktadır. Bu %10,9 lik dilimi ise yaşlılar oluşturmaktadır. Araştırma sahasında yapılan mülakat görüşmeleri sonuçlarına göre ilçe merkezinde okuryazar oranlarının farklılık gösterme nedeni kadın erkek arasında fırsat eşitliği olmamasıdır.

### **2.2.5. Nüfus Yoğunluğu ve Dağılışı**

Nüfus yoğunluğu nüfusun arazinin yüzölçümüne bölünmesi ile bulunan değeri ifade eder. Nüfus her saha da farklı yoğunlukta dağıldığı için nüfus yoğunluğu her ülkede, şehirde ve bölgelerde farklılıklar gösterir. Nüfusun yoğun veya seyrek olmasını da belirleyen temel faktör sahanın itici ve çekici faktörleridir. Eğer saha insanın hayatını devam edebileceği iş imkânları sağlıyorsa, eğitim ve sağlık koşulları yeterli ise yoğunluk da fazla olur.

Araştırma sahasında aritmetik nüfus yoğunluğu fazladır. Aritmetik nüfus yoğunluğunun fazla olmasında, ilçenin yakın zamanda Şarkışla ilçesinden ayrılması ve yüzölçümünün diğer ilçelerden küçük olması etkili olmuştur.<sup>86</sup>

Araştırma sahasında nüfusun en yoğun olduğu yerler kent merkezinin bulunduğu sahadır. Aritmetik nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalle Şafak Mahallesi'dir. Bu mahalleyi Rifat Öçten Mahallesi takip etmektedir. Bu mahalleleri diğerlerinden ayıran özellik iş yeri yoğunluğun fazla olmasıdır. Altınyurt Mahallesi ile Güzeloğlan Mahallelerinin nüfus yoğunlukları ise birbirine eşittir (Tablo 2.13.).

<sup>85</sup> Adnan Pınar, Mustafa Sarıbaş, Safiye Sarıbaş, " Okur Yazar Nüfus Oranı Türkiye Ortalamasının Altında Olan Bir İlçe: Altınyayla (Sivas)" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 2010, 1.

<sup>86</sup> Gülpınar Akbulut, 94.

**Tablo 2.13.** Altınyayla İlçe Merkezinde Nüfus Yoğunluğunun Mahallelere Göre Dağılımı.

Mahalle Adı	Nüfusu	Yüzölçümü	Nüfus Yoğunluğu (Ha/ Kişi)
Altınyurt	413	370,0	0,11
Aydın	1057	380,0	0,27
Güzeloğlan	365	320,0	0,11
Kale	526	180,0	0,29
Rıfat Öçten	1554	150,0	1,036
Şafak	544	510,0	1,066
<b>Toplam ve Ort.</b>	4459	1910	2,3

**Kaynak:** Altınyayla Belediyesi Verilerinden Yararlanılmıştır.

Altınyayla ilçe merkezi Sivas'ın diğer ilçelerine oranla nüfus yoğunluğunun fazla olduğu ilçe merkezlerindedir. Bu durumun nedeni ise kapladığı alanın daha küçük olmasıdır. İlçe de iş imkânları, sağlık ve eğitim koşulları yeterli olmadığı için nüfus yoğunluğu fazla değildir.

## 2.3. YERLEŞME

### 2.3.1. Yerleşmenin Fizyonomisi

İnsanların yerleşik yaşama geçmesi günümüzden 8000 yıl öncesine dayanmaktadır. İlk insan yaşamı başladığında yerleşik yaşam hemen ortaya çıkmamıştır. İnsanlar avcılık ve toplayıcılık ile uğraşır ve ağaç kovuklarında yaşıyorlardı. Neolitik dönemle beraber yerleşik yaşama geçmişlerdir. Küçük yerleşmeler günümüzde metropollerini oluşturmuştur. Anadolu birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için, birçok medeniyetin beşiğidir. Anadolu yerleşime elverişli olmasına rağmen Alp - Himalaya kuşağında yer aldığı için engebeli ve dağlık bir ülkedir. Bu durum yerleşmeyi etkilemektedir.<sup>87</sup> Yerleşme beşer elinin değdiği onu imar ve inşa ettiği en basit avcı balıkçı kulübesinden en gelişmiş şehirlerdeki gökdelenlere kadar geniş bir kavramdır.<sup>88</sup> İnsanlar ilk yerleşecekleri sahayı seçerken ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığına dikkat ederler. İlk insanları gereksinimlerini avcılıkla

<sup>87</sup> İbrahim Atalay, "Türkiye'de Kırsal Yerleşmelerinin Arazi Degradasyonu Üzerindeki Etkileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Dergisi*, İzmir, 2011, 91.

<sup>88</sup> Hasbi Soylu, *Köprüköy İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996, 57.

karşıladıkları için sabit bir yeri yokken yerleşik yaşama geçme ile birlikte tarım koşullarının daha iyi olduğu sulak alanları tercih etmişlerdir. Günümüzde ise yerleşmede iş imkânları, sağlık ve eğitim koşulları iyi olan sahalara öncelikle tercih edilmektedir.<sup>89</sup>

İnsanlar yerleştikleri sahalara kendilerine göre organize etmişlerdir. Bu durum çevreyi değiştirmeye ve doğaya zarar vermeye neden olabilmektedir. İnsanların kendi yaşam koşullarını kolaylaştırmak için çevrede yaptıkları değişim, iklim değişiklikleri ile doğanın sunduğu kısıtlı imkânlarla karşılığını almaktadırlar.

Kırsal kesimlerde dağınık yerleşmelerin olmasında sahanın engebeli olması, eğimin fazla olması derin ve dar vadi sistemleri etkili olmuştur. Bunun yanı sıra kan davaları, arazinin miras yolu ile bölünmesi, doğal afetler de dağınık yerleşmeye neden olur.

İlk kültür merkezlerinin ortaya çıktığı alanların ortak özelliği elverişli iklim şartlarıdır. Bununla birlikte su kaynakları, verimli tarım alanları ve korunaklı limanlar yerleşmede etkili olmuştur. Örneğin Mezopotamya uygarlığı Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgede kurulmuştur. Mısır uygarlığı Nil Nehri çevresinde kurulmuştur. Çin Medeniyeti Gökırmak ve Sarıırmak nehirleri çevresinde kurulmuştur. Hint Uygarlığı İndus ve Ganj Nehirleri etrafında kurulmuştur.

Altınyayla İlçesi yerleşmeye açıldığı günden beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yerleşmeye açılmasından günümüze kadar Mezopotamya, Bizans, Hitit, Roma, Anadolu Selçuklu, Moğol, Pers, Osmanlı Devleti'ne ev sahipliği yapmıştır. Sahanın Mezopotamya'ya kadar dayandığını ise "Sarissa" kenti kalıntılarından anlaşılmaktadır. 1972 yılı öncesi Tonus olarak bilinen ilçe ismi 1972 yılı ile değiştirilerek Altınyayla adını almıştır. İlçe 1972 yılına kadar Şarkışla ilçesine bağlı olarak görülürken, 1972 yılından sonra belediye teşkilatı kurulmuştur. 1990 yılından sonrada Şarkışla ilçesinden ayrılarak ayrı bir ilçe statüsü kazanmıştır.

Altınyayla ilçesi yerleşimleri tip ve şekil olarak incelemeyden önce bu iki kavrama açıklık getirmek doğru olacaktır. Yerleşim şeklini sahanın topografik özellikleri etkiler. Bir sahanın tepeden bakılması ile görülen, şeklini ifade eder.

<sup>89</sup> Bedriye Tolun Denker, *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, 295.

Yerleşme tipi ise sahanın yerleşim özelliklerini ele alır. Örneğin kom, oba, mezra gibi. Altınyayla İlçesinin yerleşim yerleri şekil ve tip bakımından incelenecektir.

Türkiye’de yapılan coğrafi araştırmalara bakıldığında yerleşme tipi kavramı ile yerleşme şekli kavramının içerik olarak aynı boyutta ele alındığı görülür. Yani yerleşme tipi kavramı olarak yerleşme şekli kullanılmıştır. Aslında yerleşim tipi ve yerleşim şekli kavramları birbirinden farklı şeyleri ifade ederler. O nedenle ayrı olarak incelenmeleri gerekir. Kırsal yerleşim şekli öncelikle morfolojik bir birime bağlıdır. Yerleşmelerin yukarıdan kuşbakışı görünüşü şekil unsuru olan konutların arazi üzerindeki dağılımı düzeniyle ilgilidir. Tip yerleşmenin kendine özgü niteliğidir yani ismidir. Kom, oba, yayla, mezra gibi şekil ise görünüştür planlı, geometrik gibi ifade edilir.<sup>90</sup>

İç Anadolu Bölgesinde hâkim olan yerleşme tipi toplu yerleşmedir. Altınyayla İlçesinde yerleşme şekli olarak tamamen toplu dokulu bir yerleşme şekli görülmektedir. İlçe planlı ve düz bir arazi üzerine kurulmuştur. Altı mahalleden oluşan Altınyayla İlçesinin mahalleleri ise Aydın, Şafak, Rifat Öçten, Kale, Altınyurt, Güzeloğlan mahallelerinden oluşur. İlçe merkezinde konutlar ilk yerleşim mahallesi olan Rifat Öçten Mahallesi çevresinde toplanmış ve daha sonra gelişme göstermiştir.

Tip itibari ile yerleşme dediğimizde bölgedeki yerleşmenin daimî mi yoksa geçici mi, olduğu üzerinde durulmaktadır. Altınyayla İlçesinde genellikle daimî yerleşme mevcuttur ancak yaz ayı ile birlikte hayvancılık ile uğraşan halkın, güneyinde yer alan Uzunyayla, İncecik ve Mergesen Yaylası ve güneydoğusunda Yücekaya Yaylası üzerinde yaylacılık yapıldığı bilinmektedir. Yayla yerleşmeleri sürü sahiplerinin ilkbahar dönemi çıktıkları yaylalarda yaz boyu kalarak hayvansal ürünlerini ürettikleri geçici yerleşmeleri ifade eder. Ürünlerini ürettikten sonra tekrar daimî yerleşmelerine dönerler.

Yaylacılık sahalarında sadece büyük ve küçükbaş hayvancılık yapılmaz aynı zamanda arıcılık da yapılabilen sahalardır. Bu sahalarda geçici yerleşme sahası olduğu için ekip biçme sınırlıdır (Fotoğraf 2.1.).<sup>91</sup>

<sup>90</sup>Tolun Denker, *Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri*, 296.

<sup>91</sup>Hayati Doğanay, Ogün Coşkun, “Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları” *Doğu Coğrafya Dergisi*, (18), 2013, 30.



**Fotoğraf 2.1.** Altınyayla İlçesi Yayladan Bir Görünüm.

### 2.3.1.1. Yerleşmenin Yatay ve Dikey Gelişimi

Türkiye’de yerleşim çok eskilere dayanmaktadır. Yerleşim şekilleri çok ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Yerleşim şekillerinin bu kadar çeşitlilik gösterme sebepleri arasında yerşekilleri, topografya, iklim, toprak özellikleri etkili olmuştur.<sup>92</sup>

Şehirlerde nüfusun hızla artması şehirlerde kullanım alanlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Şehrin topografik özellikleri doğrultusunda yatay, dikey, çizgisel gibi gelişimi sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu durum şehirlerin alanlarının doğru kullanımını ve gelişimini sağlar. Genellikle doğal koşulların engel olmadığı sahalarda gelişimine yatay yönde devam etmişlerdir (Fotoğraf 2.2.).

<sup>92</sup> Asaf Koçman, “Türkiye’de Yerleşim, Nüfus ve Doğal Kaynaklar”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 32, (1997),



**Fotoğraf 2.2.** Altınyayla İlçe Merkezinin Kaleden Bir Görünümü.

Altınyayla merkezinin fizyonomisi incelendiğinde yatay bir şekilde gelişim göstermiştir. Kentin kapladığı alan 19,1 km<sup>2</sup> olup yatayda gelişimi devam etmektedir. Altınyayla ilçe merkezi Altınyurt, Aydın, Güzeloğlan, Kale, Rıfat Öçten, Şafak olmak üzere 6 mahalleden oluşmaktadır. Kentin ilk kurulduğu konumun Aydın Mahallesi olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü araştırma sahasının en eski camisi olarak bilinen Altınyayla Merkez Camii burada yer almaktadır. Camii 1895 yılında, Osmanlı döneminde Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır (Fotoğraf 2.3.).

Altınyayla ilçe merkezinde resmi kurum ve kuruluşlar Rıfat Öçten Mahallesinde yer almaktadır. Bu nedenle Rıfat Öçten Mahallesi hem nüfus hem de konut yoğunluğu bakımından diğer mahallelere göre büyük gelişme göstermiştir. Son yıllarda Aydın mahallesinin gelişimi kurum ve kuruluşların açılmasına bağlı olarak hızlanmıştır. Örneğin Şehit Nurullah Çakır Çok Programlı Anadolu lisesinin açılması etkili olmuştur. Altınyayla ilçe merkezinde TOKİ tarafından yapılacak 82 konutun yapılması için ihale yapılmış ancak henüz TOKİ yapımına başlanmamıştır.



**Fotoğraf 2.3.** Altınyayla İlçe Merkezinin Yatay ve Dikey Gelişim Değişimi (1990-2018)

### 2.3.1.2. Mesken ve Mesken Tipleri

İnsanların çevresini düzenlemeye başlaması eski dönemlere dayanmaktadır. Önce var olan mağaralar, ağaç kovukları, üretimin başlaması ile birlikte yaşanan sahalarda değişiklikler başlamıştır.<sup>93</sup>

<sup>93</sup> Gülçin Bozkurt, Hakan Altınçekiç, “Anadolu’da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi”, *Orman Fakültesi Dergisi*, İstanbul Üniversitesi, 2013, 63(1), 69.

Mesken yapımında doğal ortam koşullarının önemli etkisi vardır. Özellikle inşaat tekniklerinin ilerlemesi, insanların ekonomik ve kültürel düzeylerini gelişmesi mesken yapısında kullanılan malzemenin doğal ortam üzerindeki etkisini azaltmıştır. Mesken tiplerinde çevreden ucuza temin edilen malzeme, iklim, gelenek, görenek, ekonomik faaliyet türü, inşaat tekniğinin ilerlemesi, insanların ekonomik durumu etkili olmuştur. Bu maddeleri örneklerle ifade edecek olursak iklim koşullarının yağışlı ve sıcaklığın fazla olduğu yerlerde ormanların fazla olması ahşap evlerin yaygın olmasına imkân sağlarken, soğuk bölgelerde kar yağışının fazla olduğu sahalarda evlerin çatıları dik olur ve karların çatıda birikmesine imkân sağlamaz. Kerpiç yapılarda buna başka bir örnektir. Kurak ve taşın yeteri kadar bulunmadığı sahalarda killi toprağın saman ile karıştırılarak yapıldığı evlerdir. Örneklerden de anlaşılacağı üzere doğal çevre, insanların yaşamlarını geçirdiği mesken yapılarını da etkilemiştir.

#### **2.3.1.2.1. Eski Tip Meskenler**

Günümüz şartlarının değişmesi ile birlikte eski tip meskenleri şehir merkezlerinde değil de kasaba ve köylerde karşımıza çıkmaktadır. Eski tip meskenlerin yapı malzemeleri yakın çevreden sağlanmaktadır. Meskenlerin yapıldığı meskenler, çevrenin iklim özelliklerini de yansıtır.

Araştırma sahamız da eski tip meskenlerin yapımında taş ve bunları birleştirmek için çamur veya kum kullanılmıştır. Eski tip evlerde izolasyon malzemeleri bulunmamaktadır. İlk yapılan evlerde ahşap kapı bulunurken zamanla demir kapı yerini almıştır. Evin yapısına ek olarak tandır damı bulunmaktadır. Tandır damı günlük işlerin yapıldığı yağ, peynir, ekmeğin pişirildiği bölüm olarak kullanılır. Buna ek olarak aile hayvancılık ile uğraşılıyor ise ahır da bulunur (Fotoğraf 2.4.).



**Fotoğraf 2.4.** Altınyayla İlçe Merkezi Eski Tip Meskenden Bir Görünüm.

İlçe merkezinde eski görünümlü yapılar az sayıda kalmış ve birçoğunda yerleşim yoktur. Yerleşimin olduğu yerlerde ise daha çok 65+ kişiler oturmaktadır.

#### **2.3.1.2.2. Yeni Tip Meskenler**

Bu tip meskenlerin inşa tarihi en eski olanları nihayet günümüzden 20- 30 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Bunlarda, az da olsa modernleşme eğilimi göze çarpar. Planlı oturmaya daha elverişli olup, 2 veya 3'er odaları vardır. Eklentileri, aile hanelerinden kısmen ayrılmıştır veya giriş kapıları ayrıdır. Günümüzde inşaat tekniğinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve ulaşım imkânlarının artması sebebiyle, ekonomik gücü yerinde olan aileler, betonarme meskenler yaptırmaya başlamışlardır. Bu tip meskenlerde; taş, tuğla, briket, demir ve kereste kullanılmaktadır. Yeni tip meskenlerin iç ve dış duvarları sıvalıdır. Ancak bu tip meskenlerin genel görünüşü, eski tip meskenlerden biraz farklıdır. Yeni tip meskenlerin modernize olması öncelikle ailelerin gelir düzeylerinin yükselmesi yanında insanların bili, beceri ve kültürel düzeyleri ile yakından ilgilidir.<sup>94</sup>

<sup>94</sup> Soylu, 66.

Yeni tip meskenler görünüş itibariyle daha modern bir görünüme sahiptir (Fotoğraf 2.5.). Mutfak, banyo ve tuvalet zemininde fayans veya mermer kullanılmaktadır. Evlerin içinde genel olarak 2 veya 3 oda bulunmaktadır. Odalar koridor veya hol denen kısımdan oluşmaktadır. Odaların tabanı döşeme veya laminant döşeme ile kaplıdır.



**Fotoğraf 2. 5.** Modern Konutlardan Bir Görünümü.

### 2.3.1.3. Arazi Kullanımı ve Fonksiyon Alanlarına Genel Bir Bakış

Şehirlerde nüfus miktarı ilçelere ve kırsal kesimlere oranla daha fazladır. İstihdam ise daha çok ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyetler üzerinedir. Çevresindeki kırsal kesime göre idari ve ekonomik açıdan üstünlüğü vardır.

Şehirler sahip olduğu ikamet, kültürel, sağlık, eğitim ve dini fonksiyonları gibi beşerî, sanayi, tarım, ticaret, ulaşım, turizm, bankacılık ve diğer mali işler gibi ekonomik fonksiyonları itibariyle kendi içlerinde yaşayan nüfusa hizmet ettikleri gibi kendi çevresindeki alanlara da hizmet götüren yerleşmelerdir. Öte yandan şehirler, sahip oldukları belediye teşkilatı sayesinde alt ve üstyapı ihtiyaçlarını büyük ölçüde tamamlamış yerleşmelerdir. Şehirler ne kadar büyük olursa olsun bütün ihtiyaçlarını karşılama konusunda kendi kendine yeterli değildir. Bu nedenle şehirler bazı

ihtiyaçlarını başta çevrelerindeki kırsal alan olmak üzere yakın ve uzak çevrelerinden temin etmektedirler. Kentlerdeki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarında mekanla ilgili her konuda, coğrafi bilginin ana yapıyı oluşturduğu kesinlik kazanmıştır. Günümüzde her türlü yönetim organizasyonu ve planlama işlerinde aktif rol üstlenen coğrafyacılar, uzmanlık alanlarına göre yeryüzünün bütününde alansal ve bölgesel ölçekte incelemeler yaparak, ele alınan sahalara coğrafi potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Yeryüzündeki yaşam alanlarıyla ilgili olarak sahip olunan coğrafi potansiyelin yararlanma bakımından insanlara tanıdığı avantaj ve dezavantajların belirlenmesi, özellikle planlamaya zemin oluşturmaktadır<sup>95</sup>

Altınyayla ilçe merkezinin fonksiyonel arazi kullanımına baktığımızda sahanın %99,6'sını yolların kapladığı görülmektedir. Bundan sonra en fazla alanı eğitim alanı %0,12 ile kaplar. Toplam kentsel kullanım alanı ise 401,3 ha alan kaplamaktadır. (Tablo 2.14., Harita 2.3.).

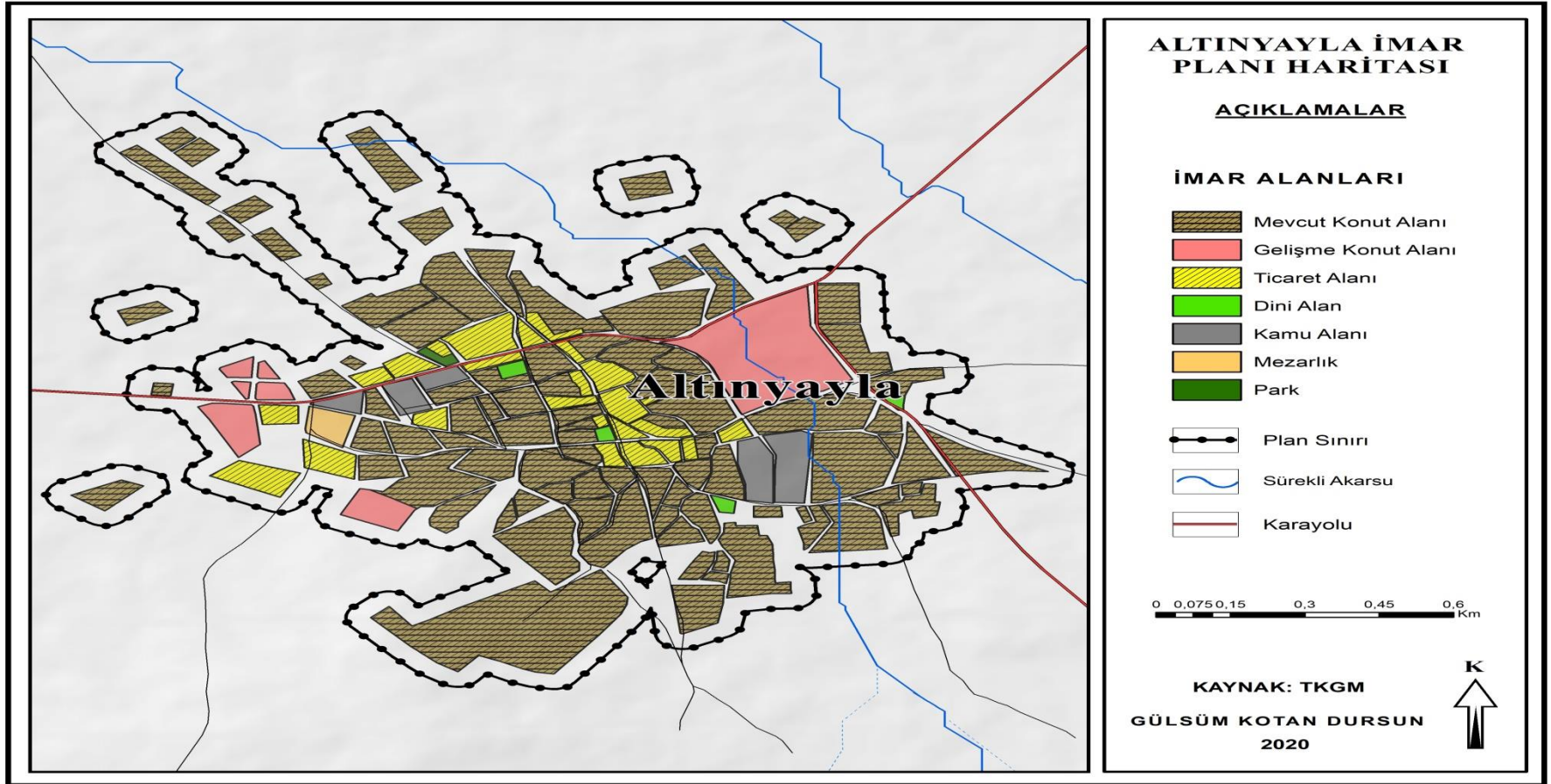
**Tablo 2.14.** Altınyayla İlçe Merkezi'nin Fonksiyonel Arazi Kullanışları.

Kullanım Türü	Alan (Ha)	%'si
Yollar	4000	99,6
Park Bahçe Alanı	3	0,07
Sanayi Alanı Eğitim Alanı	3	0,07
Eğitim Alanı	5	0,12
Sağlık Alanı	1,5	0,03
Askeri Alan	1	0,02
Diğer Kullanım Alanı	1	0,02
Dini Kullanım Alanı	1	0,02
<b>Kentsel Kullanım Alanları Toplamı</b>	<b>401,3</b>	<b>100,0</b>

**Kaynak:** Altınyayla İlçe Belediyesi Verilerinden Derlenmiştir.

Arazinin doğru kullanımı oldukça önemlidir. Arazi planlamasında konforun sağlanması ve insan yaşamını kolaylaştırıcı şekilde imar planının dizyan edilmesi gerekmektedir.

<sup>95</sup> Ali Özçağlar, *Coğrafyaya Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2009, 221.



**Harita 2.3.** Altınyayla İlçe Merkezi'nin Fonksiyonel Arazi Kullanılış Haritası (Altınyayla İlçesi İmar Planından Faydalanılarak Hazırlanmıştır)

Şehirlerde uygulanması planlanan imar planları şehirlerin gelişimine yön vermek açısından önemlidir. İmar planının yapılmaması veya uygulanmaması düzensizlikleri de beraberinde getirir. Özellikle sanayileşmenin fazla olduğu, iş imkanlarının yoğun olduğu sahalarda hızlı şehirleşmede arazinin yanlış ve düzensiz kullanımına neden olabilmektedir.<sup>96</sup>

Altınyayla ilçe merkezinde şehirleşme yoğun olmadığı için arazi kullanımında sorunlar yaşanmamaktadır. Araştırma sahası toplu dokulu bir yerleşime sahiptir.

**Tablo 2.15.** Altınyayla İlçe Merkezi Mahalle Yüzölçümleri ve Konutların Mahallelere Göre Dağılımı.

Mahalle Adı	Konut (Bina Sayısı)	Yüzölçümü (Ha)	Konut Yoğunluğu
Altınyurt Mahallesi	103	370	3,5
Aydın Mahallesi	94	320	3,4
Güzeloğlan Mahallesi	106	180	1,6
Kale Mahallesi	105	150	2,5
Rıfat Öçten Mahallesi	145	510	12,75
Şafak Mahallesi	101	1910	14,9
<b>Toplam</b>	<b>531</b>	<b>1910</b>	<b>3,5</b>

**Kaynak:** Altınyayla Belediyesi Verilerinden Derlenmiştir.

Araştırma sahasında arazi kullanılışı içerisinde en geniş yayılış oturma alanlarına aittir. Bu alanların yüzölçümü yaklaşık 1910 hektardır. Araştırma sahası altı mahalleden oluşmaktadır. Oturma alanları hemen her mahallede bulunmaktadır. Kentin en yoğun konuta sahip olan mahallesi Rıfat Öçten Mahallesi'dir (Tablo 2.15.).

Altınyayla ilçe merkezinde var olan iş alanları irili ufaklı olup, her mahalleye dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Özellikle Rıfat Öçten mahallesinde yoğun iken kale mahallesin de yoğunluk daha azdır.

Araştırma sahasının merkezi Rıfat Öçten Mahallesi'dir. Kentin en fonksiyonel iş ve ticaret alanıdır. Rıfat öçten mahallesinde fırın, lokanta, beyaz eşya, ayakkabıcı gibi yerler bulunmaktadır.

Akbulutlar Caddesi kentin en işlek caddesidir (Fotoğraf 2.6.). Nedeni ise orada iş merkezinin açılmasıdır. İş merkezinin içinde kuaför, pastane, iş merkezi, otel,

<sup>96</sup> Mehmet Sait Şahinalp, "Fonksiyonları ve Arazi Kullanım Problemleri Açısından Suruç Şehri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, (68), 2019, 462.

kütüphane yer almaktadır. Cadde üzerinde bankanın işletmelerin olması kenti en işlek caddelerden olmasına imkân kılmıştır. Kentte en işlek caddeler Akbulutlar Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, 20 Mayıs Caddesi'dir, Fevzi Çakmak Caddesi'dir. Rıfat Öçten Caddesi üzerinde tarım ürünleri satan alanlar, eczane fırın bulunmaktadır.



**Fotoğraf 2.6.** En İşlek Caddesi Akbulutlar Caddesinden Bir Görünüm.

Şehirler çevresindeki sahalara bazı imkânlar sağlarlar. Şehirlerin en önemli özelliği şüphesiz idari fonksiyonlarıdır. İdari saha burada yer aldığı için çevresindeki kırsal alanlar karşılıklı haberleşme halindedir (Fotoğraf 2.7., Fotoğraf 2.8.).<sup>97</sup>

Altınyayla idari olarak ilçe merkezi olmasından dolayı, kaymakamlık ve belediye teşkilatı tarafından yönetilen birimlere sahiptir. Yönetim alanları içerisinde en önemli birim belediye teşkilatıdır. Altınyayla Belediyesi Cumhuriyet caddesinde yer alır. Kentteki diğer önemli birim hükümet konağıdır ve Rıfat Öçten Mahallesiinde yer alır.

<sup>97</sup> Göney Suat, *Şehir Coğrafyası I*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 2003, 80-81.



**Fotoğraf 2.7.** Rıfat Öçten Mahallesinde Tarım Ürünlerinin satıldığı Bir Yerden Görünüm.



**Fotoğraf 2.8.** Rıfat Öçten mahallesinde Yer Alan Belediye Hizmet Binası.

Altınyayla ilçe merkezinin sağlık alanları incelendiğinde hali hazırda olan Altınyayla Devlet hastanesi bulunmaktadır. Merkeze bağlı dört adet sağlık ocağı bulunmaktadır. İlçe merkezinde bulunan sağlık personeli ayrıca bu köylere haftanın belirli günleri giderek hizmet vermektedir. Hastane 4 katlı ve 5 yataklıdır. İlçede ve köylerde bulunan sağlık personeli ilçe merkezindeki ve köylerdeki hastaların muayene ve tedavilerini yapmakta, aşı, bebek takibi ve ana çocuk sağlığı gibi hizmetler vermektedir (Fotoğraf 2.9.).



**Fotoğraf 2.9.** Devlet Hastanesinden Bir Görünüm.

Altınyayla ilçe merkezinden Kayseri ve Sivas'a otobüs vardır. Kayseri'ye cuma ve pazartesi günleri saat 07.00' da otobüs vardır. Sivas'a ise haftanın her günü 07.00-15.00 arasında otobüs vardır. Sivas Altınyayla arasında üç tane otobüs bulunmaktadır. Bir tane servis işletmecisi vardır. Kentte taksi işletmeciliği yoktur (Fotoğraf 2.10.).

Altınyayla ilçe merkezinden sadece kayseri ve Sivas merkeze direk araba bulunmaktadır. Bunun dışında bir ile seyahat etmek isteyen kişiler Sivas merkeze giderek oradan seyahatlerini gerçekleştirmektedirler.



**Fotoğraf 2.10.** İlçe merkezinden Sivas Şehir Merkezi'ne Yolcu Taşıyan Minibüsler

## 2.4. HİZMET FONKSİYONLARI

### 2.4.1. Yönetim Fonksiyonu

Altınyayla İlçesi 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla olarak değiştirilmiş ve Şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı bir ilçe olmuştur.

Araştırma sahasının ilçe olmasından dolayı, merkezde kamu kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak Rıfat Öçten Mahallesi'ndedir. İlçe merkezindeki kamu kurumları Hükümet binası içerisinde Kaymakamlık, Nüfus Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Tapu Sicil Müdürlüğü bulunmaktadır. Hastane, Postane, Jandarma Karakolu, Polis Karakolu, İlçe Müftülüğü, İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü gibi kurumlar da yer almaktadır.

Altınyayla ilçe merkezinde yönetim birimlerine göre istihdamlara bakıldığında en fazla payın ticarete ait olduğunu görmekteyiz. İlçede aile bireylerini ve iki üç kişiyi çalıştıran iş alanları bulunmaktadır. Ticaret ile uğraşanların ilçe içerisindeki payı ise %37,1'dir. Ticaretten sonra en fazla payı diğer hizmetler almaktadır. Bunlar daha çok

düzenli olarak yapılmayan, kaydın tutulmadığı işleri ifade eder. Daha sonra eğitim sektörü gelmektedir. Bu sektörün payı ise %15,1'dir. Eğitim sektöründe yapılan atamalar ile çevrede istihdam da sağlanmaktadır. Ancak ilçe gelişmediği için görev süresi dolan öğretmenler başka şehirlere atama istemektedirler. Eğitim sektörünü sağlık sektörü takip eder. Sağlık sektörünün payı ise %11,2'dir.yönetim sektörünün ise payı en azdır. %9,9 oranındadır (Tablo 2.16., Fotoğraf 2.11.).

**Tablo 2.16.** Birimlere Göre Yönetim Fonksiyonunda İstihdam Edilen Kişi Sayısı (2019).

Hizmet Türü	Çalışan İşgücü	%'si
Eğitim	82	15,3
Sağlık	60	11,2
Yönetim	53	9,9
Ticaret	198	37,1
Diğer	140	26,2
<b>Toplam</b>	<b>533</b>	<b>100</b>

**Kaynak:** Altınyayla Mal Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir

İlçe merkezinde daha çok hizmet sektörünün geliştiğini görmekteyiz. İlçenin kalkınması için sanayi sektörünün gelişmesi gerekmektedir. Bu durum sağlandığında göçlerin de önüne geçilmiş olunur.



**Fotoğraf 2.11.** Hükümet Konağından Bir Görünüm.

### 2.4.2. Ticaret Fonksiyonu

İnsan ile doğal ortam etkileşimi çerçevesinde yerüstünde ve yeraltındaki zenginliklerinden yararlanmak ve kazanç sağlamak amacıyla geliştirilen beşeri faaliyetlere ekonomik faaliyetler denilmektedir. Ticaret şehirlerin ana fonksiyonlarından biridir. Ancak ticaretin şehirde baskın bir karakter kazanması için şehrin önemli ulaşım yolları üzerinde de bulunması gerekir. Bunun yanı sıra yerleşmede ticari değeri olan üretim de yapılmalıdır.<sup>98</sup> Bir saha ekonomik potansiyelindeki zenginliği dışa açılma ile birlikte kullandığı durumda potansiyelini ortaya çıkarabilir. Bunun sağlanabilmesi için de ulaşımın önemi büyüktür.<sup>99</sup>

Altınyayla ilçe merkezinde marketler ticari faaliyette ilk sırayı almaktadır. Marketlerin büyük bir kısmı aile işletmesi şeklindedir ve iş yeri sahibi kendi ve yakın çevresini istihdam etmektedir. İşyeri ve ticari alanların bulunduğu mahalle Rıfat Öçten Mahallesi'dir. İlçenin ticari faaliyetleri bu mahallede gelişim göstermektedir. Diğer mahallelerde ticari alan yoğunluğu azalmaktadır. Altınyayla İlçe Merkezinde yapılan tespitler sonucunda 26 ticari faaliyet gösteren işyeri bulunmaktadır (Tablo 2.17.).

**Tablo 2.17.** Altınyayla İlçe merkezinde Bulunan İşyeri Türü ve Sayısı.

İşyeri Türü	Demirci	Pvc	Marangoz	Mermer Atölyesi	Market	Lokanta	Fırın	Terzi	Kasap	Mobilya
Sayısı	4	3	2	1	6	5	4	3	2	2

**Kaynak:** Esnaf ve Sanatkarlar Odası Verilerinden Derlenmiştir.

### 2.4.3. Eğitim ve Kültür Fonksiyonu

Toplumların kalkınmaları için eğitim seviyesinin yüksek olması çok önemlidir. Sürekli değişen dünyada değişimleri yakalamak ve toplumların gerisinde kalmamak için eğitimin önemi tartışılmaz.

Altınyayla ilçe merkezinde bir tane anaokulu bulunmaktadır. Okulda 10 derslik, 10 öğretmen ve 120 öğrenci vardır.

<sup>98</sup> Özçağlar, 169.

<sup>99</sup> Murat Özgür, "İl ve İlçe Merkezlerinin, Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması", Ankara üniversitesi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, (1993), 69.

Altınyayla ilçe merkezinde ilkokul kurumları içerisinde en fazla öğrenciye sahip olan okul Atatürk İlkokuludur. İlçe merkezinde iki tane ilkokul olup ikisinde toplam 224 öğrenci, 22 derslik, 21 öğretmen vardır (Tablo 2.18.).

**Tablo 2.18.** Altınyayla İlçe Merkezi İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarının Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayısı (2019).

Eğitim Kurumu	Derslik	Öğrenci	Öğretmen
Alparslan İlkokulu	12	100	8
Atatürk İlkokulu	10	124	13
<b>İlkokul Toplam</b>	<b>22</b>	<b>224</b>	<b>21</b>
Altınyayla İmam Hatip Ortaokulu	16	281	27
Şehit Zekeriya Demirkaynak Ortaokulu	10	120	10
<b>Ortaokul Toplam</b>	<b>26</b>	<b>391</b>	<b>37</b>
Şehit Nurullah Çakır Çok Programlı Anadolu Lisesi	16	381	30
Şehit Musa Özalkan Anaokulu	10	120	10
<b>Genel Toplam</b>	<b>74</b>	<b>1016</b>	<b>98</b>

**Kaynak:** İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.

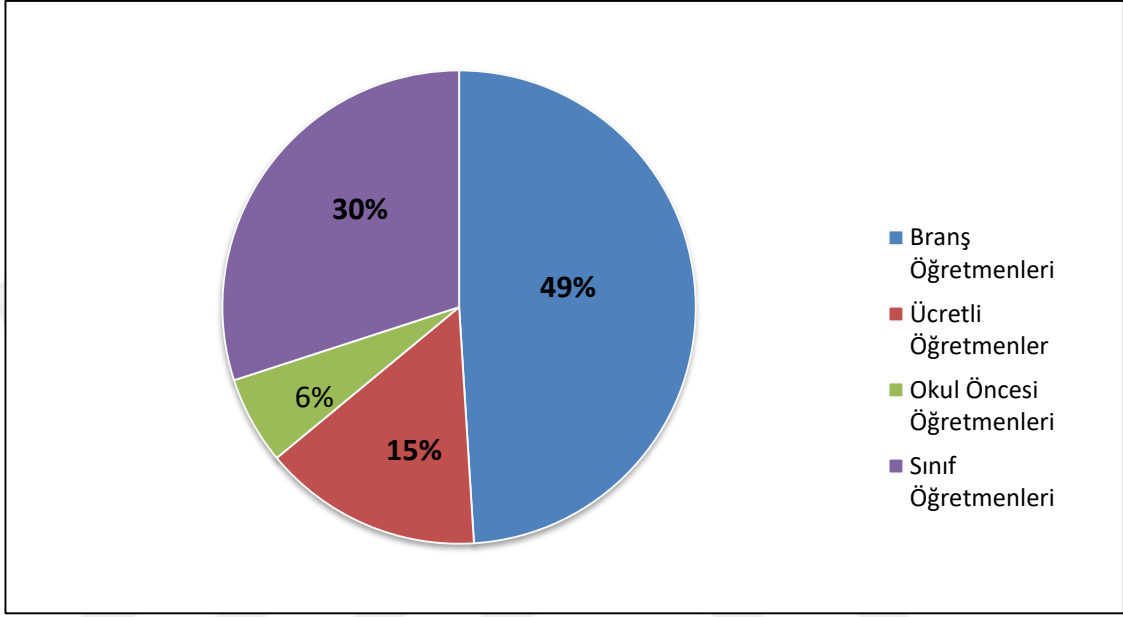
İnceleme sahasında 5 ortaokul 391 öğrenci bulunmaktadır. Altınyayla imam hatip Ortaokulunda öğrenci sayısı en fazla olup 281 tanedir. Altınyayla İmam hatip Ortaokulu yıkılıp yeniden yapılmıştır. 2019 yılında hizmete geçmiştir (Fotoğraf 2.12.).



**Fotoğraf 2.12.** Altınyayla İmam Hatip Ortaokulundan Bir Görünüm.

Altınyayla ilçe merkezinde bir tane lise bulunmaktadır. Lise de 16 derslik, 381 öğrenci ve 30 öğretmen bulunmaktadır.

İlçe merkezinde bulunan ilkokul, anaokulu, lise ihtiyacı karşılayabilmektedir ancak okulların içerisindeki imkânlar geliştirilebilir. Yükseköğretim kurumu açılmalıdır. Altınyayla ilçe merkezinde çalışan öğretmenlerin %49'unu branş öğretmenleri, %30'unu sınıf öğretmenleri, %15'ini ücretli öğretmenler, %6' okul öncesi öğretmenler oluşturmaktadır (Şekil 3.1, Fotoğraf 2.13., Fotoğraf 2.14).



Şekil 3.1. İlçede Bulunan Öğretmen İstihdamı



Fotoğraf 2.13. Atatürk İlkokulu'ndan Okulundan Görünüm.



**Fotoğraf 2.14.** Altınyayla İlçe Merkezi Erkek Öğrenci Yurdundan Bir Görünüm.

Araştırma sahasında eğitimi ve kültürel yapıyı güçlendirmek amacı ile Halk eğitim ve Akşam Sanat Okulu çeşitli kurslar vermektedir. Halka yönelik yapılan bu faaliyetlerin başında; okuma yazma kursları, bilgisayar kursları, halk oyunları, bağlama, nakış kursları gibi birçok faaliyeti gerçekleştirmektedir.

Eğitim seviyesi gereken seviyeye çıkması ile birlikte ülke ekonomik anlamda gelişmişliğini tamamlar şöyle ki hizmet yerine daha çabuk ulaşır, ekonominin ihtiyacı olan işgücüne daha rahat ulaşılır.<sup>100</sup>

İlçenin eğitim durumunu daha ileri düzeye getirmek için okur- yazar oranının artırılması ve her düzeyde okullaşma oranının artması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kurumların alt yapı, teknik donanım ve insan kaynağı ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir.

<sup>100</sup> Özlem Çakmak, "Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 2008, 33-41.

#### 2.4.4. Sağlık Fonksiyonu

İnsanların yaşamsal faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için gün içinde belirli bir miktar kaloriye ihtiyaç duyarlar. İnsanların ekonomik şartları beslenmesini etkileyen önemli bir faktördür.

Araştırma sahasında temel besin maddelerine erişebilme olanakları çeşitlilik göstermektedir. İlçede gelir düzeyi yüksek olan aileler temel besin maddelerine erişebilmekte iken, gelir düzeyi düşük olan aileler temel besin maddelerine kolay erişememekte kaymakamlık, belediye ve sosyal yardımlaşma kurumları aracılığıyla temel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bunun dışında Altınyayla ilçe merkezi kırsal bir saha olduğu için organik gıdaya daha kolay ulaşma imkânının olması, sağlık açısından önemlidir.

Sağlık koşullarının iyi olduğu sahalarda yaşam süresi de buna bağlı olarak uzamaktadır. Bebek ölüm oranlarındaki azalmalar, sağlık koşullarının iyileştiğini gösterir. Bir ülkenin sağlık koşulları üzerinde yapılacak olan yorumlarda bebek ölüm oranı ve ortalama yaşam süresi dikkate alınır. Bu faktörlerin dışında sağlık koşullarının geliştiğini doktor, hemşire, hastane sayısı ve içerisinde bulunan imkânlar etkiler.<sup>101</sup>

Altınyayla ilçe merkezinin sağlık alanları incelendiğinde Kamu Hastaneleri Birliğine bağlı olan Altınyayla İlçe Hastanesi 1975 yılında köy tipi sağlık ocağı olarak hizmete açılmıştır. 15 yıl sağlık ocağı olarak hizmet verdikten sonra 1990 yılında Altınyayla'nın ilçe olmasıyla merkez sağlık ocağı statüsüne dönüşmüştür. Şu anda kullanılmakta olan bina 4 katlı ve 5 yataklıdır. Binanın toplam 1931 m<sup>2</sup> kapalı alanı bulunmaktadır. Hasta olanları tek kişilik ve içerisinde banyo- tuvalet mevcuttur. Kullanılmakta olan 4 adet lojman ve eski sağlık ocağı binasının tamiratı lojman olarak tamamlanmış olup 6 adet lojman faal olarak kullanımdadır. 1 adet ambulans ve 1 adet hizmet aracı bulunmaktadır.

#### 2.4.5. Ulaşım Fonksiyonu

Ülke içinde ve ülkeler arasında bağlantının sağlanabilmesi için en önemli hizmet şüphesiz ulaşımdır. Ulaşım aynı zamanda ekonominin de temelini oluşturmaktadır.

<sup>101</sup> İbrahim Güran Yumuşak, "Beşerî Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye'nin Beşerî Sermaye Potansiyeli", *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi* (6),2014,155.

Ülkemiz gerek yer şekilleri gerekse iklim özellikleri bakımından her bölgesinde farklı ürünler üretilmektedir. Bu ürünlerin bölgeler arasında ulaştırılması için ulaşım koşullarının gelişmesi gerekir.<sup>102</sup>

Ekonomik kaynak bakımından zengin ülkelerin kaynaklarını işlevsel bir şekilde kullanabilmeleri için de ulaşım koşullarının gelişmesi gerekir. Çıkarılan kaynakların veya işlenen kaynakların taşınması için şüphesiz ulaşımın büyük bir önem taşımaktadır. Şüphesiz ki ulaşım koşullarının gelişmesi de ve ekonomik gelişme birlikte iyileşir ve gelişir.<sup>103</sup> Bu durum gösterir ki ulaşım en önemli ekonomik unsurlardandır. Türkiye’de ulaşım koşulları son yıllarda gelişme kaydetmiştir. Ancak Türkiye’de ulaşım doğal koşulların etkisi altındadır. Dağlık ve engebeli bir ülke olmamız kuzey- güney yönünde ulaşımın gelişmesini engellediği gibi tünellerinde varlığını arttırmıştır.

İlçe merkezinde internet kullanımı son yıllarda daha da yaygınlaşmıştır. Buna ek olarak cep telefonlarının kullanımını kolaylaştırmak amacıyla ilçenin çeşitli yerlerinde gsm şirketlerine ait baz istasyonları bulunmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu yapımına önem verilse de karayolu taşımacılığı 20. yüzyılda ön plana çıkmıştır. Ülkemizde yolcu taşımacılığının % 97’si karayolu ile yapılmaktadır.<sup>104</sup>

Konum olarak önemli bir sahada yer alan Altınyayla, tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Lidyalılar döneminde önemli bir yol olan Kral Yolu, Altınyayla İlçesinin güneyinden geçmiştir. Bu durum sahada yapılan incelemeler sonrasında açığa çıkmıştır. Altınyayla ulaşım ağını genel olarak karayolları oluşturmaktadır.

Altınyayla ilçe merkezinden Kayseri ve Sivas’a otobüs vardır. Kayseri’ye cuma ve pazartesi günleri saat 07.00’da otobüs vardır. Sivas’a ise haftanın her günü 07.00-15.00 arasında otobüs vardır. Sivas- Altınyayla arasında üç tane otobüs bulunmaktadır. Bir tane servis işletmecisi vardır. Kentte taksi işletmeciliği bulunmamaktadır. Araştırma sahasında diğer illerle ulaşımı sağlamak amaçlı ilçe merkezinde otogar yer almamaktadır. Altınyayla ilçe merkezinden demiryolu hattı geçmemektedir

<sup>102</sup> Taşkın Deniz, *Türkiye’de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum*, (Yüksek Lisans Tezi) Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, 56.

<sup>103</sup> Hasbi Soylu, *Kiği’nin Beşeri Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, İstanbul, 2011, 136- 137.

<sup>104</sup> *Cumhuriyetin Ellinci Yıllarında Karayollarımız*, Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, Yayınları, 213, Ankara, 2012, .3-6.

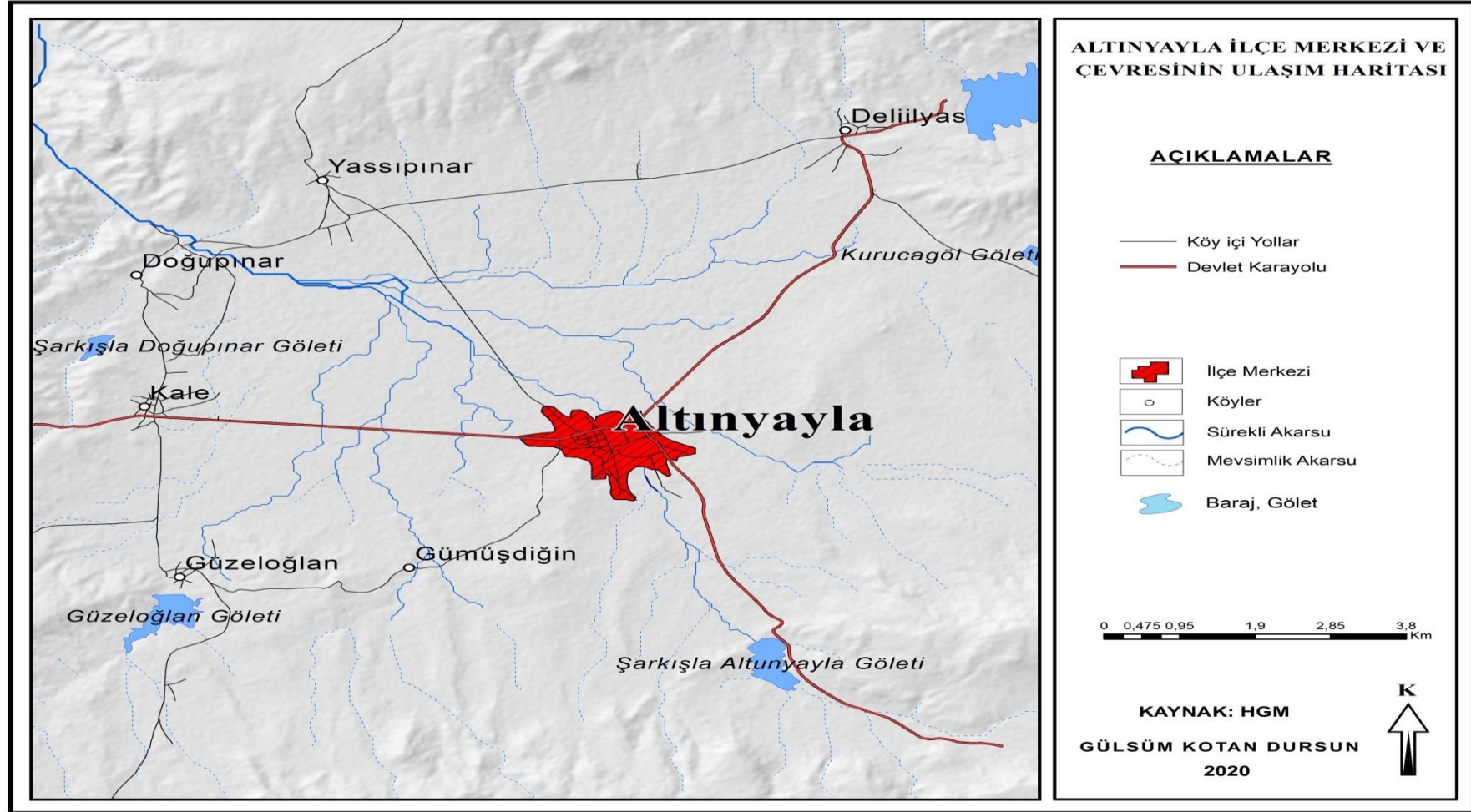
Araştırma sahası haberleşme konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Ancak geçici yerleşmelerin olduğu yayla gibi sahalarda şebeke bulunmaması sorunlara neden olabilmektedir. İlçe merkezinde yer alan PTT binası hem ilçeye hem de yakın köylere gereken hizmetleri sağlamaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte çoğu işlem online olarak da yapılmaktadır. İlçe merkezinde çoğu alanda internet kullanımı da yaygın olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 2.15., Fotoğraf 2.16., Harita 2.4.).



**Fotoğraf 2.15.** Altınyayla İlçe Merkezi PTT Binası.



**Fotoğraf 2.16.** Sivas- Altınyayla Karayolu.



**Harita 2.4.** Altinyayla İlçe Merkezi Çevresinin Ulaşım Haritası. (Kaynak: HGM 1/25000 Ölçekli HGK Paftalarından Faydalanılarak Hazırlanmıştır)

#### 2.4.6. Turizm Fonksiyonu

Turizm, insanların yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği yerler dışındaki sahalara gidip tüketici olarak tatil, eğlence, dinlenmek amacı ile yapılan gezilerdir. Burada amaç para kazanmak değil eğlenmek, dinlenmek, farklı yerler görmektir. İnsanlar tatil bittikten sonra tekrar eski yaşadığı yere dönmektir. İnsanları tatil yapmaya çeken faktörlere bakacak olursak eğitim, merak, eğlence, spor, dinlenme gibi amaçlar için tatil ihtiyacı doğar.<sup>105</sup> Turizm sayesinde hem turistik sahalar korunabilir hem de yöre halkının kalkınmasına imkân sağlanır.<sup>106</sup>

Turizm fonksiyonlarının gelişiminde yer şekilleri faktörü çok önemlidir. Örneğin kaplıca turizmi, kıyı turizmi, göl turizmi, akarsu turizmi, dağ turizmi yer şekilleri faktörüne bağlı olarak oluşan turizm faaliyetleridir.<sup>107</sup>

Altınyayla İlçesinde yer şekillerinin oluşturduğu topluma kazandırılmış olan turizm sahaları yer almamaktadır. Bulunan turizm sahaları tarihi ve kültürel turistik sahalardandır. Sahanın çok fazla medeniyete eşlik etmesi tarihi kültürel ve tarihi turizmin gelişmesine imkân sağlamıştır. Özellikle sahada eskiden yaşayan medeniyetlerin ve onlardan kalan tarihi kalıntılar turizme önemli bir katkı sağlamıştır.

Altınyayla İlçesinin turizm sahalarına bakacak olursak Sarissa Antik Kenti sahanın önemli turizm sahalarındandır (Fotoğraf 2.17.). Yöre halkı tarafından “Kuşaklı” ifadesi kullanılır. Bunun nedeni ise sahadaki surlardır. Sahada bulunan çivi yazılı Hitit tabletleri kralın varlığını ve bayram kutlamaları bilgisine ulaştırmıştır. Yapı, Hitit kentinde yer alan en büyük bina olma özelliğini taşımaktadır. Araştırma esnasında çıkan bir çift boğanın bulunması, sahada tanrının önemli olduğunu da göstermektedir. Saha Çorum Alacahöyük’e alternatif yazlık başkent olarak kullanılmıştır.

Sarissa kenti Hitit dönemini yansıtan önemli bir turizm sahasıdır. O döneme ait kalıntılarda bize bu durumu yansıtır. Sahanın turizme kazandırılması ve gereken değerinin verilmesi gerekmektedir.

<sup>105</sup> Aydoğan Köksal, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara, 1994, 101.

<sup>106</sup> Erdal, Akpınar, Gülpınar Akbulut, “Hafik Gölü ve Yakın Çevresinin Turizm Olanakları”, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 2007, 1.

<sup>107</sup> Suna Doğaner, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2001, 10.



**Fotoğraf 2.17.** Altınyayla İlçe Merkezi Tarihi Sarissa Kalıntılarından Bir Görünüm

Altınyayla Başören köyü, Hitit Barajı ve Açık hava Tapınma Alanı da turizm alanı arasındadır. Bu sahada Hitit dönemine ait yazılı eserlerde ifade edilen Huwaşi taşının bulunduğu tapınma alanına ait kalıntılar yer almaktadır. Hitit metinlerinde bu sahada dini törenlerin yapıldığı geçmektedir.<sup>108</sup>

Sarissa antik kenti ve Açık hava tapınma alanı araştırma sahasının önemli turizm değerleri arasındadır. Bu iki turizm alanı araştırma sahasının Hitit medeniyetine ev sahipliği yaptığını gösterir. Ancak Sarissa antik kenti önemli yazlık başkent olarak ifade edilmesine rağmen, iyi tanıtılmadığı için şuan görmesi gereken değeri görememiştir. Sarissa Antik kentinin turizm sahasında duyurulması gerekmektedir. Bu sayede hem yöre halkının kalkınmasında önemli bir yere sahip olur hem de Sarissa antik Kenti gereken değeri görmüş olur (Fotoğraf 2.18).

<sup>108</sup> Sivas İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 95.



**Fotoğraf 2.18.** Hitit Barajı ve Açık hava Tapınma Alanı.

Altınyayla ilçe merkezinde yer alan Tonus Kalesi kültürel ve sosyal etkinliklerin yapıldığı mekân olması açısından önemlidir. Tonus Kalesinde oynanan deve oyunu asırlardır süregelen geleneklerin de yaşatıldığını gösterir. Deve oyunu Türklerin Orta Asya'dan göçünü simgelemesi amacı ile oynatılır. Deve oyunu uzun kervanlarca yapılan göçlerde oluşacak olan bir saldırıya karşı koymayı temsil eder. Oyun iki veya üç kişi ile davul zurna eşliğinde oynanır (Fotoğraf 2.19.).



**Fotoğraf 2.19.** Tonus Kalesi ve Deve Oyunundan Bir Görünüm.

Altınyayla ilçe merkezinde bulunan Tonus Camii de bir diğer tarihi turizm öğelerindedir (Fotoğraf 2.20.). Tonus camii Mehmet Ağa tarafından yapılmıştır. Cami 1313 yılında yaptırılmıştır. Tonus Camii sahanın en eski camiisi olma özelliğini taşımaktadır. Camiinin tavanı ve direkleri ahşap malzemeden oluşması bakımından önemlidir. Caminin yaptırıldığı döneme ait 32 tane seccade kalmıştır.



**Fotoğraf 2.20.** Altınyayla Merkez Camii ve İç Yapısından Bir Görünüm.

Araştırma sahasında tarihi turizm sahaları dışında kırsal turizme de imkân sağlanabilir. Son zamanlarda şehirlerden sıkılan insanların eskiye özlem ile kırsal sahalara geldiği ve konakladığı görülmektedir. Kırsal turizm her mevsim yapılabilmesi açısından da avantaj sağlar ve gelen turistlere geçmişe gitme imkânı sağlar.<sup>109</sup> Araştırma sahasında kırsal turizm olanakları geliştirilmelidir.

#### 2.4.7. Yeşil Alanlar

Yaşadığımız kentler çağımızın gelişen teknoloji ile birlikte sürekli bir değişim yaşamaktadır. Hızla kentleşme artmaktadır. Bu durumun yararı olduğu kadar zararı da vardır. Kentleşme insanlara betonlaşmış bir saha sunmaktadır ve bu durum insanlar için sağlıksızdır. Yeterli olmayan çevre politikaları, plansız yapılaşma yeşil alanların da yok olmasına neden olmaktadır.<sup>110</sup> Her kent sahasında belirli aralıklarla yeşil sahalardan planlanmalıdır. Yeşil alanların varlığı insanların temiz hava almasını betonlaşmış sahalardan bir nebze uzaklaşması açısından önem taşır.

Altınyayla ilçe merkezinde yeşil alanlar ve mesire alanları vardır. Sivas kongresinin 100. yılı anısına hatıra ormanı da oluşturulmuştur. İlçe de sanayi alanları, nüfus fazla olmadığı için yeşil alan konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Çoğu evin kendine ait bahçesinin var olması, yeşil alana duyulan ihtiyacı da karşılamaktadır (Fotoğraf 2.21., Fotoğraf 2.22.).

<sup>109</sup> Füsun Soykan, "Kırsal Turizm ve Türkiye için Önemi", Ege Coğrafya Dergisi, 12, 2003, 1-11

<sup>110</sup> Serpil Önder, Ahmet Tuğrul Polat, "Kentsel Açık Yeşil Alanların Kent Yaşamındaki Yeri ve Önemi" *Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*, 19(5), 2012, 73.



**Fotoğraf 2.21.** Altınyayla İlçe Merkezi'ndeki Yeşil Alanlardan Bir Görünüm.



**Fotoğraf 2.22.** Zeki Tunç Spor ve Çocuk Parkından Bir Görünüm.

## 2.4.8. Sanayi Fonksiyonu

### 2.4.8.1. Ev Tipi Sanayi Faaliyetleri

Sanayi kalkınmanın temelini oluşturur. Günümüzde teknolojik imkânların gelişmesi sanayi ve üretimin artmasına imkân sağlamıştır ancak bunun etkisini her bölgede gerek doğal şartlar gerekse ekonomik şartlardan dolayı görememekteyiz. Araştırma sahasında ev tipi sanayi koşullarını daha çok görmekteyiz (Fotoğraf 2.23).

Ev tipi sanayi, ev ortamında yürütülen sanayi faaliyetlerini kapsamaktadır. Yaşanılan mekânda elde edilen hammaddelerin el işçiliği yapmak suretiyle işlenmesiyle üretilen ürünler, genellikle yerinde tüketilmekte veya nadiren pazaryerlerinde satılmaktadır. Ev tipi sanayide elde edilen kazanç düşük miktarlarda kalmaktadır. Sütten yoğurt, tereyağı, peynir, çökelek yapılması ev tipi sanayiye örnektir.<sup>111</sup>

Ev tipi sanayide sanayinin yapıldığı saha incelendiğinde insanların yaşadığı yer ile ev tipi sanayinin yapıldığı alan iç içedir. Bu nedenden dolayı bir arazi işgal etmemektedir.<sup>112</sup>



**Fotoğraf 2.23.** Halkı Eğitim Kursunda Yapılan Süslemeler

<sup>111</sup> Ali Özçağlar, 158.

<sup>112</sup> Rüya Bayar, M.Murat Yücesahin, E. Murat Özgür, "Türkiye'nin İmalat İşlevinde Uzmanlaşmış Şehirselleşmeler", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12(1), 2004, 89.

### 2.4.8.2. Atölye Tipi Sanayi

Atölye tipi sanayi, evsel sanayinin oldukça gelişmiş hali olup, usta, kalfa, çırak ilişkisine dayalı olarak bir imalathane de atölye veya dükkân adı verilen mekânlarda yürütülen faaliyettir. Atölye tipi sanayide üretim için gerekli olan hammaddeler işlenmiş, yarı işlemiş veya işlenmemiş (ham) halde başka bölgelere satılır. Mobilya üretilen atölyeler, hazır giyim atölyeleri, deri işleme atölyeleri, küçük sanayi siteleri, tatlı ve şekerleme imalathaneleri, şehir ve kasabalarda münferit halde bulunan veya bir arada toplanan tamir atölyeleri, ayakkabı imalathaneleri, marangoz atölyeleri, demirciler, terziler, sobacı, pastaneler, yemek imalathaneleri, çanak çömlek atölyeleri, leblebi imalathaneleri vb. atölye tipi sanayi için örnek oluştururlar.<sup>113</sup>

Araştırma sahasında atölye tipi sanayi örnekleri vardır. Yemek imalatı yapan yerler, terzi, sobacı, marangoz atölyeleri mevcuttur (Fotoğraf 2.24).



**Fotoğraf 2.24.** Oto Lastik Tamircisinden Bir Görünüm.

<sup>113</sup> Bayar, Özgür, 89-94.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ALTINYAYLA İLÇE MERKEZİ'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

#### 3.1. GENEL ÖZELLİKLER

Ekonomik coğrafya, coğrafyanın önemli konularından biridir. Coğrafi keşifler ile başlayan küreselleşme sürecinde ekonominin de küreselleşmesi günümüzde ekonomik coğrafyanın önemi de artmıştır. Dolayısı ile diğer sosyal bilim alanında çalışanların da ekonomik coğrafyaya ilgilerinin artmasına neden olmuştur. Özellikle iktisat, işletme vb. ekonomik alanlarında çalışanların ekonomik coğrafyaya ilgi duyması ekonomik coğrafyanın gelişiminde de büyük katkı sağlamıştır. İnsanları ve toplumları etkileyen olayların büyük bir kısmının ekonomi ile de ilişkili olması ve ekonomik faaliyetlerin mekân ile sıkı ilişkisi ekonomik coğrafya konularına özel önem verilmesini gerektirmiştir.<sup>114</sup>

Günümüzde ekonomik faaliyetler birincil, ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyet olarak sınıflandırılmaktadır. Ekonomik coğrafya, ekonomik faaliyet türlerini inceler. Ülkelerde uygulanan ekonomik faaliyet türleri ülkelerin kalkınma hızları ile ilgili de bilgi verir.<sup>115</sup>

Türkiye 1950 yılından sonra hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Kentleşme sürecini her kent aynı hızla yaşamamıştır. Bazı bölgeler gelişirken bazıları ise kalkınma hızının altında kalmıştır. Coğrafi bölgelerin farklılıkları bunda etkili olmuştur. Bu durumda göstermiştir ki her bölge için farklı kalkınma planı uygulanmalıdır. Coğrafi bölgeler arasındaki farklılıklar yörelerde özel çalışmalar yapmayı zorunlu hale getirmiştir. Bu sayede planlı çalışmalar gerçekleşmiş ve kentlerin gelişimini olumlu yönde etkilemiştir.

---

<sup>114</sup> Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya*, (13.Baskı), Çantay Kitapevi, İstanbul, 2013,13.

<sup>115</sup> Muhammet Kaçmaz, *Ekonomik Coğrafya*, Lisans Yayıncılık, Ankara, 2017, 15.

Kentler arasında belirlenen farklılıklar sonrası yapılan planlamalar hayata geçirilmeye başlanmazsa, kentler arasında var olan gelişmişlik farklılıkları büyür ve yoksul fakir ayrımının da artmasına neden olur.<sup>116</sup>

Şehirlerin gelişmişliğini çevresindeki şehirlerin gelişmişlik durumu da etkiler. Çevresinde sanayi alanında gelişmiş kentler varsa zamanla sanayi sahaları o bölgelerde etkisini gösterir.<sup>117</sup>

Araştırma sahamız Altınyayla İlçe merkezi ancak bu sahanın ekonomisini anlamak için Altınyayla ilçesinin genel olarak ekonomik koşullarını ele almak araştırma sahasının ekonomik koşullarını anlamak adına daha faydalı olacaktır.

### 3.1.ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ VE ARAZİDEN FAYDALANMA YÖNTEMLERİ

Araştırma sahası olan Altınyayla da hâkim olan ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. Araştırma sahasında, tarım ve hayvancılığı etkileyen en önemli faktör ise doğal çevre şartlarıdır. İnsanoğlu doğa ile sürekli müdahale halindedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi bu müdahalenin boyutunu her ne kadar belirlese de doğa her zaman bu mücadelede insan yaşamını sınırlamıştır.

Her sahada olduğu gibi araştırma sahasında da beşerî ve iktisadi faaliyetler doğanın sunduğu şartlardan etkilenmiştir. Bu durumu örneklerle açıklayacak olursak Altınyayla ilçe merkezinde karasal iklim özelliklerinin görülmesi yıllık sıcaklık farkının fazla olmasına neden olur ve erken görülen don olayı ekilen ürüne zarar verirken tarım ürünü çeşitliliğini azaltmaktadır. Sahada mera hayvancılığının yapılması hayvanların besinlerini dışardan bulmasına neden olmuştur. Bu durum iklimsel koşullara bağlılığın fazla olduğu saha olan araştırma bölgesinde, hayvanların yem bulma durumunu ve hayvanlardan alınan verimi etkiler. İklimsel koşullara bağlılığın olduğu araştırma sahasında ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılık olması ve bu iki ekonomik faaliyetin de bu durumu etkilemesi, sahanın ekonomisinin önündeki önemli engellerdendir.

<sup>116</sup> Sedat Alataş, *Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz*, (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014, 14.

<sup>117</sup> Kenan Arınç, *Tatvan Şehri: Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2001, 173.

### 3.1.1.Tarım Alanları

Araştırma sahası olan Altınyayla ilçesinin tarım alanlarını genel olarak incelediğimizde tarım alanlarını iki grupta incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi kültüre elverişli arazilerdir. Bu araziler araştırma sahasının % 49'unu oluşturur.

Kültüre elverişli bu araziler içinde kuru tarım arazileri 34.018 ha iken, sulu tarım arazisi 15.710 ha alan kaplamaktadır.

Bu veriler İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden edinilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir. İlçe genelindeki kültüre elverişli olmayan tarım arazilerini incelediğimizde ise bu araziler ilçe tarım arazisinin % 51'ini kapsamaktadır. Bu araziler içinde 43.154 ha çayır ve mera alanı bulunurken, 532 ha orman ve fundalık alan bulunmaktadır. Ayrıca kültüre elverişli olmayanlar içinde 6.314 ha farklı amaçlarla kullanılan arazi bulunmaktadır (Tablo 3.2., Şekil 3.2.).

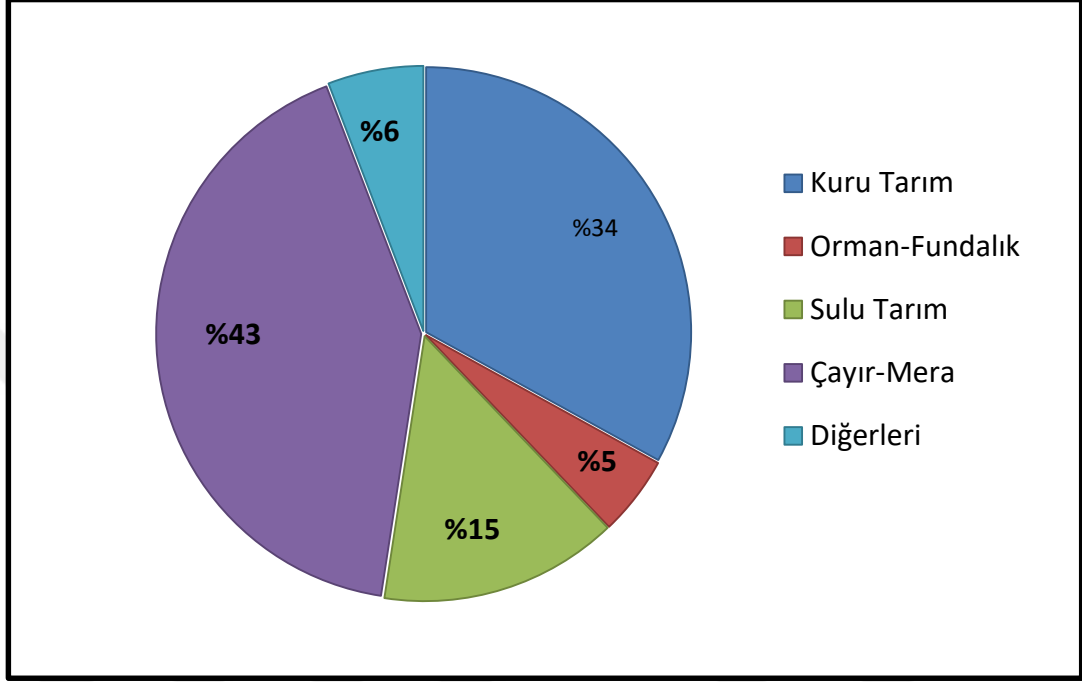
**Tablo 3.2.** Altınyayla İlçesinin Arazi Kullanım Şekli.

Kullanım Şekli	Alanı (Ha)	Toplam Alan (Ha)	Toplam Alana Oranı (%)
1.Kültüre Elverişli Arazi			
Sulu Tarım Arazisi	15.71	49.728	49
Kuru Tarım Arazisi	34.018		
Kültüre Elverişli Olmayan Arazi			
Çayır-Mera	43.154	50.272	51
Orman-Fundalık	532		
Diğerleri	6.314		
<b>Toplam</b>		<b>100</b>	<b>100%</b>

**Kaynak:** İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılmıştır.

Kültüre elverişli arazinin oranı % 49'dur. Kültüre elverişli arazinin 15,710 hektarını sulu tarım arazisi oluştururken % 34,018'ini ise kuru tarım arazisi oluşturmaktadır. Araştırma sahasında karasal ilkim özellikleri görüldüğü için sahaya düşen yağış miktarı azdır. Kuru tarım arazisini sulu tarım arazisine çevrilmesi gerekmektedir. Bu durum tarım sahasının iklime bağlılığını azaltır. Tarım ürünlerinde

dalgalanma azalır. Ürün verimliliği ve çeşitliliği artar. Kuru tarım arazisi azalınca sahanın en büyük problemi olan erozyonun da önüne geçilmiş olur. Sulu tarım arazisinin artması ile toprak boş kalmaz ve süpürülme az olur. Bu sayede toprağın verimli kısmının erozyonla yok olmasının önüne geçilmiş olur.



Şekil 3.2. Altınyayla İlçesi Arazi Kullanımının Türlerine Göre Dağılımı

### 3.1.2.Otlak Alanları

Araştırma sahasının otlak alanlarını meralar ve çayırlar oluşturmaktadır. Sahada yer alan çayırlar daha düzlük alanlarda görülürken, meralar ise çayırlara oranla daha yüksek alanlarda yer almaktadır. Özellikle ilçenin güneydoğusunda yüksek plato sahasında otlak alanlarını görmek mümkündür. Ayrıca Camızlık Deresi ve Kömüşlük gibi dereler vasıtası ile sulama yapılmaktadır.

Altınyayla İlçesi genelinde mera olanları 52.837.584 m<sup>2</sup> alan kaplarken çayırlar 14.865.779 m<sup>2</sup> alan kaplamaktadır. Meralar ve otlak alanları büyük ve küçükbaş hayvancılık için önemli sahalardır.

### 3.2. TARIMSAL FAALİYETLER VE HAYVANCILIK

Türkiye nüfusu artmaya devam etmektedir. Et tüketimine bağlı olarak kişi başına düşen protein miktarı yeterli değildir. Vitamin azlığı çeşitli hastalıklara neden olmaktadır. Bu nedenle artma nüfusun ihtiyacını karşılayacağı oran da hayvansal üretimi de arttırmak gerekmektedir.<sup>118</sup>

Altınyayla İlçe genelinin ekonomisi büyük oranla tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlçe halkının büyük bir çoğunluğu geçimini bu yollarla sağlamaktadır. Araştırma sahasında yapılan tarımsal faaliyetler hayvancılığı destekler niteliktedir.

#### 3.2.1.Yetiştirilen Tarım Ürünleri

Ülkemiz genel olarak toprak çeşitliliğine sahiptir. Teknolojinin ilerlemesi ile tarım ürünlerinin çeşitliliği artmıştır. Özellikle kalkınma hızı yüksek olan sahalarda bu durum daha net bir şekilde görülmektedir.

Araştırma sahasında üretilen tarım ürünleri arasında en fazla payı hububat ürünlerinin aldığını görmekteyiz. Nadasa bırakılan arazi yüzdesi ise %12'dir. Bu durum sahada toprağın verimliliğinin düşmesine de neden olmaktadır. (Tablo 3.3.).

**Tablo 3.3.** Altınyayla İlçe Genelinde Üretim Cinsi.

Üretimin Cinsi	Arazi Miktarı	Yüzdesi%
Hububat	18.28	80
Yem Bitkileri	4	8
Nadas	10	12
Toplam	32.28	100

**Kaynak:** İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

<sup>118</sup> Mecdi Emiroğlu, “ Artan Nüfusumuz Karşısında Hayvancılığımızın Önemi” *Türk Coğrafya Dergisi*, 21, 1961, 75.

### 3.2.1.1. Buğday

Ülkemizdeki toprakların yarısından fazlası tahıl tarımı için ayrılmaktadır. Buğday, arpa gibi tahıl ürünleri iklim koşullarından dolayı daha çok iç kesimlerde yapılmaktadır.<sup>119</sup>

Buğday karasal ve sert karasal iklim bölgesinde yetişme imkânı bulmaktadır. Ekim alanı geniş olan bozkır tahıl türüdür.<sup>120</sup> Buğday tohumu yetişme döneminde toprağın nemli olmasını ister. Olgunlaşma döneminde ise sıcak ve kurak iklim şartlarına ihtiyaç duyar.

Araştırma sahasında buğday yetişme şartı bakımından uygun iklim özelliklerine sahiptir. Altınyayla'da buğdayın ekim alanı 57.000 da, buğdayın üretimi 13.110 ton, buğdayın verimi ise 230 kg'dır.

### 3.2.1.2. Arpa

Arpa günümüzde hayvan beslemede yem olarak ve bira yapımında olmak üzere iki amaç için yetiştirilmektedir. Buğdaya göre daha soğuk ve kurak sahalarda yetişme imkânı bulur. Yetiştirme süresi ise 75- 80 gündür. Buğdaydan daha kısa sürede yetişir.<sup>121</sup> İlçe genelinde arpa ekim alanı 86.000 da arpanın üretimi 21500 ton ve arpadan sağlanan verim 250 kg'dır (Tablo 3.4.).

**Tablo 3. 4.** Fiğ, Korunga, Yonca Bitkilerinden Elde Edilen Verim ve Ekim Alanı.

Bitkilerden Elde Edilen Verim(ton)		
Fiğ	Korunga	Yonca
2000	750	1000
Bitkilerin Ekim Alanı(ha)		
50	7500	19500

**Kaynak:** İlçe Tarım ve Hayvancılık Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

<sup>119</sup> Zeki Koday, "Türkiye'nin Tahıl Tarımı Üretimi", *Türk Coğrafya Dergisi*, 35, 2000, 299.

<sup>120</sup> İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011, 274.

<sup>121</sup> Abulveli Sirat, İsmail Sezer, "Samsun İlinde Arpa Üretim Potansiyeli", *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 2014, 184.

### 3.2.2. Yem Bitikleri

Ülkemizde büyük bir öneme sahip olan hayvancılık yem bitkileri ile yakından ilişkilidir. Çünkü hayvancılık ve yem bitkileri iç içedir. Altınyayla ilçe genelinde tarım alanlarının % 8'i yem bitkilerine ayrılmıştır. İlçe merkezindeki yem bitkileri yonca stajlık ve mısırdır (Fotoğraf 3.1.).



**Fotoğraf 3.1.** Altınyayla'daki Arpa, Buğday Tohumluk Siloları.

#### 3.2.2.1. Fiğ

Fiğ bitkisi birçok iklime uyum sağlar. Tek yıllık bir yem bitkisi olma özelliği gösterir. Hayvancılık açısından çok önemlidir. Diğer yem bitkileri içerisinde en az ekime sahip olandır. Kıyı kesimlerde yeşil ve kuru ot olarak kullanılırken karasal iklimin görüldüğü sahalarda ise tane şeklinde üretimi yapılmaktadır. Hayvancılıkta besleyici olması açısından önemlidir.<sup>122</sup> Araştırma sahasında da üretimi yapılmaktadır.

<sup>122</sup> Ömer Eğritaş, Özlem Önal Aşçı, "Yaygın Fiğ Tahıl Karışımlarının Bazı Mineral Madde İçeriğinin Belirlenmesi", *Akademik Ziraat Dergisi* 4(1), 2015, 13.

### 3.2.2.2. Korunga

Çok yıllık bir bitkidir. Kurak iklim şartlarında yetiştirilir. Yetiştirme sahası oldukça geniştir.<sup>123</sup> Altınyayla'da korunga ekim alanı 7500 da üretim 5625 ton ve elde edilen verim 750kg'dır.

### 3.2.2.3. Yonca

Dünya genelinde ve ülkemizde en fazla üretilen yem bitkileri arasında yer alır. Diğer yem bitkilerine oranla protein ve mineral miktarı yüksektir. Kurak ve yarı kurak sahalarda yetişir. Hızlı büyüdüğü için yılda birden fazla ürün elde edilir. Suya ihtiyacı yüksektir.<sup>124</sup>

Altınyayla 'da yoncanın ekim alanı 50 da üretimi 100 ton, elde edilen verim ise 2000 kg'dır.

### 3.2.3. Endüstri Bitkileri

Endüstri bitkileri sanayide hammadde olarak kullanıldığı için önemli bir yere sahiptir. Günümüzde ilerleyen teknoloji ile birlikte çoğu bitki sanayide hammadde olarak kullanılabilir.<sup>125</sup>

Altınyayla 'da çok fazla endüstri bitkileri yetiştirilmemektedir. Bunun sebebi iklim koşullarıdır. Endüstri bitkilerinin oranı % 5'lik bir paya sahiptir. Endüstri bitkileri içerisinde şekerpancarı, patates, ayçiçeği tarımı yapılır.

### 3.2.4. Sebze Tarımı

Altınyayla da sebze tarımı çok fazla önem taşımamaktadır. Bunun sebebi karasal iklim koşullarıdır. Sebze tarımı içerisinde en fazla yeri patates almaktadır. Tarımsal destek bulunmamaktadır. Yöre halkının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde fasulye, salatalık ve soğan ekimi yapılmaktadır.

<sup>123</sup> İbrahim Erkovan, Mustafa Tan, "Sulu ve Kıraç Şartlarda Yetiştirilen Korunga da Ot ve Tohum Verimi ile Bazı Özelliklerin Belirlenmesi", *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2, 2009, 51.

<sup>124</sup> *Yonca Yetiştiriciliği*, Ankara Valiliği İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, 2015,42.

<sup>125</sup> Tamer Eryiğit, "İğdır İlinin Kalkınmasında Endüstri Bitkileri Tarımın Önemi ve Geliştirilmesi için Bazı Öneriler", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tarım Bilimleri Dergisi*, 2011, 74.

### 3.3. HAYVANCILIK

Tarımsal faaliyetler içerisinde önemli alt dallardan biri de hayvancılıktır. Hayvancılık evcil hayvanların çekim gücünden, besin kaynağı olarak etinden, sütünden, derisinden, yününden yararlanmak için yapılır. Bir ülkede bitkisel ve hayvansal üretimin gelişmiş olması o ülkenin gelişmişliği hakkında bilgi vermektedir.<sup>126</sup> Hayvancılık faaliyeti evcil hayvanların bakımı, beslenmesi, üretimi ve yetiştirilmesi olarak tanımlanabilir.<sup>127</sup>

Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık nüfus hızla artmasına rağmen azalmaktadır. Ülkemiz de birincil ekonomik faaliyet genellikle geçim kaynağı olması rağmen küçükbaş ve büyükbaş hayvancılığa olan talebin azalması yerine artması gerekir. Dünya genelinde gelişmişlik seviyesi sanayileşme faaliyeti ile ölçülmektedir. Ancak bir ülkenin sanayileşmesi için tarım ve hayvancılıkta ilerlemesi gerekmektedir. Örneğin et ve süte dayalı sanayi, gıda sanayi gibi ekonomik yönden gelişimini sağlayan hammaddesi tarım ve hayvancılığa bağlı sanayi alanları ekonomiye katkı sağlar.<sup>128</sup>

Tarım ve hayvancılık ülkesi olan ülkemiz tarım ve hayvancılığı geliştirmek adına gerekeni bir an önce planlayıp yapmalıdır. Yapılmadığı takdirde üretim azalır ve kırdan kente göç artar.

Araştırma sahasında ekonomik faaliyet türü tarım ve hayvancılıktır. Ülkemiz de çoğu kırsal sahada tarım ve hayvancılık faaliyeti yapılmaktadır.

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Altınyayla 'da küçükbaş hayvancılık iklim koşullarına bağlı olarak daha fazla gelişmiştir. Bölge iklim olarak karasal iklim özellikleri göstermektedir. Sahanın ilkbaharda yağış alması ve yaz dönemi kuraklığın olması bitki örtüsü olarak bozkırı hâkim kılmıştır. Bu durum küçükbaş hayvancılığın gelişmesine imkân sağlamaktadır. (Fotoğraf 3.2.) Ancak küçükbaş hayvancılık türlerinden özellikle koyun ve keçi yetiştiriciliğinde ciddi anlamda küçülme

<sup>126</sup> Servet Karabağ, 229.

<sup>127</sup> Hayati Doğanay, *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007, 334.

<sup>128</sup> Ali Özçağlar, "Türkiye'de Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvanların Coğrafi Dağılışı", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 1994, 18.

görülmektedir. Bunun nedeni ise sağlanan desteklerin çok az olması ve uygulanan geleneksel yöntemlere devam edilmesidir.<sup>129</sup>

Ülkemizde küçükbaş hayvancılık üretiminde önemli ölçüde azalma görülmektedir. Küçükbaş hayvancılık için sağlanan destekler yeterli oranda artışın görülmesine imkân sağlamamaktadır.<sup>130</sup>

Hayvancılığın gelişmesi için yem desteğinde bulunulması gerekmektedir. Örneğin mısır silajı hayvanların besin ihtiyacını yeteri miktarda karşılar bu konuda destek sağlanmalıdır.<sup>131</sup>

Bunlara ek olarak ilçede bulunan hayvanlarda şap, brucella, çiçek hastalıkları görülmektedir. Bunlardan en yaygın olanlar brucella ve şaptır. İlçe de bu hastalıklarla mücadele kapsamında İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından gereken önlemler alınmaktadır.



**Fotoğraf 3.2.** Altınyayla İlçesinde Meraları ve Islah Çalışmalarından Bir Görünüm.

<sup>129</sup> Oktay Gürsoy, “ Türkiye ve Avrupa Birliğinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinde Örgütlenme “, *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 2009, 79.

<sup>130</sup> Arif Semerci, Ahmet Çelik, “Türkiye’de Küçükbaş Hayvancılığının Genel Durumu”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2016, 182.

<sup>131</sup> Yaylak, E., Alçiçek, A., “ Sığır Besiciliğinde Ucuz Bir Kaba Yem Kaynağı: Mısır Silajı”, *Hayvansal Üretim Dergisi*, 44(2), 2003, 29.

### 3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık

Türkiye’de büyükbaş hayvancılık mera ve ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Çayır ve meraların bol olduğu alanlarda mera hayvancılığı şeklinde yapılırken, otlak alanları sınırlı ya da az olan bölgelerde ahır hayvancılığı yapılmaktadır.<sup>132</sup> Mera hayvancılığı dışarda yapıldığı için iklim koşullarından etkilenmektedir. Bu durum da yıllar arasında ürün veriminde dalgalanmaya neden olmaktadır.

Araştırma sahasında ilkbahar da en fazla yağış alır bu durum küçükbaş hayvancılığının gelişimini sağlamıştır. Altınyayla’da en fazla bulunan küçükbaş hayvan türü koyundur. Araştırma sahasında toplam 13203 küçükbaş hayvan bulunurken, 10507 büyükbaş hayvan bulunmaktadır.

Büyükbaş hayvanları mahalle bazında incelediğimizde en fazla büyükbaş hayvancılık Rıfat Öçten Mahallesi’nde iken en fazla küçükbaş hayvancılık Aydın Mahallesi’nde görülür (Tablo 3.4., Fotoğraf 3.3.).

**Tablo 3.4.** Altınyayla İlçesinde Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı.

Mahalle Adı	Sığır (Adet)	Manda (Adet)	Koyun (Adet)	Keçi (Adet)
<b>Aydın</b>	1049	53	3209	283
<b>Güzeloğlan</b>	463	0	192	0
<b>Kale</b>	769	9	929	21
<b>Altınyurt</b>	757	0	1576	29
<b>Rıfat Öçten</b>	1239	78	1698	18
<b>Şafak</b>	832	2	1855	167
<b>Toplam</b>	5109	142	9459	518

**Kaynak:** İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.



**Fotoğraf 3.3.** Altınayla İlçesinde Hayvancılıktan Bir Görünüm.

### 3.3.2. Kümes Hayvancılığı

Türkiye’de kümes hayvancılığı giderek artan bir faaliyettir. Kümes hayvancılığı grubu içerisinde en fazla yeri tavuk almaktadır. Ülkemizin hemen her yerinde kümes hayvancılığı yapılmaktadır (Fotoğraf 3.4., Fotoğraf 3.5.).

Altınayla İlçe merkezinde kümes hayvancılığında ağırlıklı olarak hindi yetiştirilmektedir. Buna ek olarak kaz, ördek, tavuk ve tavşan yetiştirilir. Günümüzde Kale mahallesinde kurulan tavuk çiftlikleri ilçe ihtiyacını karşıladığı gibi il dışına da satış yapılmaktadır.<sup>133</sup> Daha ziyade aileler kendi günlük beyaz et ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.<sup>134</sup>

<sup>133</sup> Bekir Güzeldağ, Bünyamin Uğur, “Altınayla Tonus” Ofset Matbaacılık, 2019.

<sup>134</sup> *Tarım ve Hayvancılık Gıda Sektörel Çalışma Raporu*, Sivas 2011, 25.



**Fotoğraf 3.4.** Altınyayla İlçe Merkezi Kaz Yetiştiriciliği.



**Fotoğraf 3.5.** Altınyayla İlçesi Hindi Yetiştirme Alanından Bir Görünüm.

### 3.3.3. Arıcılık

Arıcılık insanlığın ilk zamanlarına kadar uzanan ekonomik faaliyettir. Hitit yasalarında arıcılık ile ilgili yazılara rastlanmıştır. Osmanlı devletinde ise arıcılık faaliyetine gereken önem verilmiştir.<sup>135</sup> Arıcılığın asıl amacı bal, bal mumu, polen ve arı sütü üretmek için yapılan ekonomik faaliyeti ifade eder. Bu ekonomik etkinlikte amaç bal gibi çok besleyici ve şifalı bir gıda maddesini yetiştirmektir.<sup>136</sup>

<sup>135</sup> Halil Tunçel, "Türkiye'de (1966-1986 Yılları Arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 1, 1992, 97.

<sup>136</sup> Hayati Doğanay, *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007, 372.

Ülkemizin gerek topografik özellikleri gerekse iklim özellikleri çeşitli türden bitkilerin varlığına imkân sağlar. İklim faktörü arıcılıkta verim elde edilebilmesi için önemlidir. Arılar mevsim koşullarından etkilenmektedir. Bu durum kayıplara neden olmaktadır. Ancak alınan tedbirlerle bu durum en aza indirilebilir. Örneğin kovanların etkilenmeyeceği ağaç, çalı diplerine alınması alınacak tedbirler arasında yer alır<sup>137</sup> İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden alınan verilere göre ve ilçede yapılan gözlemlere göre ilçe merkezinde 20 ilkel ve 380 fenni olmak üzere 400 kovan bulunmaktadır. Arıcılık gerek halk tarafından benimsenmemiş olması gerekse karasal iklim koşullarından dolayı beklenen düzeye ulaşmamıştır (Fotoğraf 3.6.).



**Fotoğraf 3.6.** Altınyayla İlçesinde Arıcılıktan Bir Görünüm.

### 3.3.4. Diğer Hayvancılık Türleri

Araştırma sahasında kangal köpeği üretim çiftlikleri yer almaktadır. İlçede 1980 yılından itibaren faaliyet gösteren kangal çiftliklerine sahiptir. İlçede profesyonel olarak da 2000 yıllardan sonra üretimler başlamıştır (Fotoğraf 3.7.).

<sup>137</sup> Ufuk Çetin, “Isı Değişimlerinin Arı Kayıplarına Etkisi,” *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 2004,

(4), 171.



**Fotoğraf 3.7.** Kangal Köpeği Çiftliğinden Bir Görünüm.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMA SAHASININ TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

#### 4.1 DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Araştırma sahasında doğal çevre özelliklerinde kaynaklı birçok sorun bulunmaktadır. İlin bulunduğu coğrafi yapısından kaynaklı kışın yaşadığı zorluklar nüfusun göç etmesine neden olmaktadır. Sahada karasal iklim koşullarının görülmesi ve bu iklim koşullarında yazların sıcak ve kurak geçmesi ve bazı dönemlerde küresel iklim değişikliklerine bağlı olarak beklenen yağış miktarından daha az yağışın düşmesi, alınan ürün miktarının da azalmasına ve yıllar arasında dalgalanmalara neden olmaktadır.

Araştırma sahasının ekonomik fonksiyonu tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Sahada hayvancılık faaliyetleri tarım da olduğu gibi iklim koşullarından etkilenmektedir. Besi hayvancılığının yaygın olmaması, daha çok mera hayvancılığının görülmesi ve mera hayvancılığının da iklim koşullarından etkilenmesi, yıllar arasında alınan ürünlerde değişiklik gösterilmesine neden olur.

Karasal iklim koşullarından dolayı sahada görülen ani don olayı da tarım ürünlerine ve tarımsal çeşitliliğini etkileyen en önemli etkenlerdendir. Karasal iklim şartlarından dolayı topraklar kuru ve taneli yapıdadır. Topraklar dış kuvvetler ile taşınmakta ve bu durum doğal afete neden olmaktadır. Taşınan verimli toprak sahada bulunan baraja taşınmaktadır. Bu durum toprağın verimsizleşmesine neden olmaktadır.

Toprak tabakasının taşınmasında eğim de etkili bir faktördür. Sahadaki yer yer var olan eğim erozyonu hızlandırmaktadır. Bu durum bazı sahalarda ana kayanın açığa çıkmasına neden olmaktadır. Toprağın verimli kısmının süpürülmesine neden olur. Yazın yaşanan kuraklık toprakta kireç miktarının artmasına neden olmaktadır. Bu durum ancak sulama ile giderilir.

İlçede karasal iklim koşullarının görülmesi çayır ve meraların hayvancılık faaliyeti için yeterli olmamasına neden olmaktadır. Bu durum da hayvancılığı olumsuz etkilemektedir.

## 4.2. EKONOMİK YAPIDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

İnsanların refah ve huzurlu bir ortamda yaşayabilmesi için elindeki kaynakları bilinçli bir şekilde kullanması gerekir. Bu kapsamda araştırma sahasının ekonomik yapıdan kaynaklı sorunlarının giderilmesi gerekmektedir.

Araştırma sahasında ekonomik anlamda birçok sorun yaşanmaktadır. İlçede yaşanan ekonomik sorunlar, beraberinde birçok durumu da etkilemektedir. Tarım ve hayvancılık faaliyeti ile geçinen ilçe halkının, tarımsal faaliyeti istenilen düzeyde yapamadığı görülmektedir. Araştırma sahasında uygulanan tarım yöntemleri geleneksel yöntemlerdir. Bu durum alınan verimi düşürmektedir. Tarımda modern tarım yöntemleri arttırılmadığıdır. Tarımsal faaliyetler ekonomik olarak desteklenmesi gerekmektedir.

Araştırma sahasında hayvancılık faaliyetleri modernlikten uzak bir şekilde yürütülmektedir. Özellikle sahaya uygun besi ırkları tercih edilmelidir. Bu sayede et ve süt üretiminin istenilen düzeye ulaşmasını sağlanabilir. Hayvancılık faaliyetinin modern bir şekle dönüştürülmesi gerekmektedir. Elde edilen ürünlerin pazarlanabilmesi ve saklanabilmesi için yeni tesisler kurulmalıdır.

Sivas merkezde doğal gaz olmasına rağmen Altınyayla ilçe merkezinde doğalgazın olmaması ekonomik yönden kayıptır.

Araştırma sahasının göç vermesi de sahanın ekonomik koşullarının iyi olmadığını gösteren bir durumdur.

Ekonomik faaliyetlerin daha sürdürülebilir şekilde yürütülmesi için insanlarında bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle organik tarım konusunda eğitimler verilmelidir.

Kırsal turizm geliştirilebilir. Kırsal turizm her mevsim yapılabileceği için ekonomik olarak ilçeye katkısı büyük olacaktır.

Tarım alanlarında zirai hayvan gübresinin kullanımı ekonomik olarak pahalı olduğu için suni gübrenin kullanılmamasına neden olmaktadır. Devletin bu konuda üretimi sağlayan çiftçiye destek olması gerekmektedir.

İlçe merkezinde uygun bir sahada terminal oluşturulmalıdır. Toprak yollarda asfaltlanma çalışmaları yapılmalıdır.

İlçe merkezinde birliklerin ve kooperatiflerin kurulması gerekmektedir. Bölge halkının beraber hareket etmesini sağlaması açısından önemlidir.

Kozmetik üretiminde, MTA tarafından özellikleri ortaya konulan Altınyayla (Küçükyurt- Şekerpınar) mevkiî yöresindeki kil değerlendirilmelidir. Kilin değerlendirilmesi işsizlik oranının azalmasına da katkı sunacaktır.

Kangal üretim çiftlik sayısı ve koşulları artırılmalıdır.

Boş araziler ifade edilen öneriler ile yapılandırılmalıdır.

Sivas'taki tur şirketlerine araştırma sahasında yer alan turizm sahaları tanıtılmalı ve tur şirket rotlarına eklenmesi gerekmektedir.

Kale mahallesinde kurulan tavuk çiftliği geliştirilmeli diğer türleri de kapsayan çiftlikler kurulmalıdır.

### **4.3. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR**

Araştırma sahasının en önemli problemlerinden biri yöreden dışarıya olan göçlerdir. Sahada göçün nedenleri ekonomik kaynaklardaki yetersizlik, tarım alanlarının miras yolu ile bölünmesi ve ihtiyacı karşılayamaması, işsizlik gibi sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle insanlar iş bulma, sağlık koşullarının daha iyi olduğu eğitim imkânlarının daha iyi olduğu kentlere göç ederler.

Sahada sağlık hizmeti Altınyayla Devlet Hastanesi tarafından verilmektedir. Ancak hastane hem hizmet hem de doktor açısından yeterli değildir. Basit düzeyli ameliyatların bile yapılamaması ve çevre hastanelere sevk edilmesi sahada soruna neden olmaktadır.

Araştırma sahasında okuma- yazma oranı Türkiye ortalamasının ve Sivas ilinin altındadır. Kadın ve erkek okuryazar oranında da farklılıklar mevcuttur. İlçe halkına bu konuda konferanslar ile uzman desteği verilmelidir. Okul sayısı artırılmalıdır. Sahada yüksekokulun bulunmaması liseyi bitiren öğrencilerin üniversiteyi okuması için çevre illere gitmesine neden olmaktadır. Ayrıca ilçede kafe, tiyatro, sinema gibi sosyal imkânların bulunmaması sorun niteliği taşımaktadır.

Araştırma sahasında bulunan arazinin bilinçli bir şekilde kullanılabilmesi için arazi planlaması yapılması gerekir. Örneğin tarım arazisinin orman ve mera arazisi olarak kullanılması yanlış arazi kullanımına örnektir.

Beşerî çevre ile ilgili yaşanan en büyük sorun ise göçtür. Sahada yaşanan göç durumunun ortadan kalkması için araştırma sahasında iş olanaklarının artırılması gerekmektedir. Saha da tarım ve hayvancılık cazip hale getirilebilir. İnsanlar krediler ile desteklenebilir ve sahada hayvansal ürünleri işlemesi için fabrikalar kurulması gerekmektedir.

## SONUÇ

Araştırma sahasını oluşturan Altınyayla İlçe merkezi, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak Bölümü'nde, Sivas İli sınırlarında içinde yer almaktadır. Sahanın doğusunda Kangal ilçesi, kuzeydoğusunda Ulaş ilçesi, batısında Şarkışla ilçesi, güneyinde Kayseri ili yer almaktadır.

Altınyayla ilçesini yüzey şekilleri arasında Karatonus Dağı, Kulmaç Dağı ve Karatonus Dağı ile aynı ismi taşıyan Karatonus Ovası ilçenin yüzey şekillerindedir.

Altınyayla İlçesinde hayvancılığın yapıldığı yaylaları da ekonomik açıdan önemlidir. Başta Uzunyayla olmak üzere İbecik, Mergesen yaylaları diğer önemli yaylaları arasında yer almaktadır. İlçede yayla alanları yaklaşık % 70'lik alan kaplamaktadır.

Araştırma sahasının yıllık ortalama sıcaklığı 8.8 °C'dir. En düşük sıcaklık değerlerini Ocak ayında -22.8 °C'dir. Toplam 115.5 gün donlu gün sayısı görülmektedir. İlçe merkezi en fazla yağışı ilkbahar mevsiminde almaktadır.

Araştırma sahasında görülen yıllık ortalama sıcaklık koşullarından da anlaşıldığı üzere sahada karasal iklim koşulları hüküm sürmektedir. Karasal iklimin görüldüğü sahada bitki türleri yavşan otu, kekik geven türleri hâkimdir. Kurak koşulların olduğu sahada mera hayvancılığa bağlı olarak aşırı ve erken otlatmalarda sahada dikenli otların çıkmasına da neden olmaktadır.

Altınyayla İlçesi 1972 yılından önce Şarkışla ilçesine bağlı ve eski ismi Tonus iken 1972 yılından sonra sahada belediyenin kurulması ile beraber ismi Altınyayla

olarak değiştirilmiş ve şarkışla ilçesinden ayrılarak Sivas iline bağlı olan bir ilçe durumuna getirilmiştir. Araştırma sahasının Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) göre 2019 yılında toplam nüfusu 4572 olarak belirlenmiştir. İlçe merkezinin eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık olarak %89'u okuma yazma bilmektedir.

Sermaye gücünün eksikliği, ham madde yetersizliği ve pazarlama sorunu gibi sebeplerden dolayı, ilçede büyük ölçekli sanayi kuruluşları gelişme imkn bulamamıştır. İlçedeki küçük ölçekli sanayi faaliyetleri ancak ilçenin ihtiyaçlarını karşılamakta ve ilçe ekonomisine çok fazla yarar sağlamamaktadır. Bu durumda sahada gn olmasına neden olmuştur. Sahada yaşanan ekonomik sıkıntıların yanı sıra sağlık, eğitim, daha iyi yaşama isteği sahada gleri etkileyen diğer faktörlerdendir.

İlçe merkezinde başlıca ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. İlçe genelinde toplam 49728 hektar tarım alanı mevcuttur. Yörede tarım ve hayvancılık ekstansif yöntemler ile yapılmaktadır. Tarımda yeterli ve verimli gübrenin maliyetli olması, karasal iklim koşullarının görülmesi ve buna bağlı olarak tarım ürünlerinde dalgalanmanın çok olması, geçiminin önemli bir kısmını tarımsal faaliyetler ile yürüten halk için olumsuz faktörler arasında yer almaktadır. Tarımsal rerimde olduğu gibi hayvancılık faaliyeti de yeterli düzeyde değildir. Özellikle sahada görülen karasal iklim hayvancılığı da etkiler. şöyle ki yağışların az olduğu dönemde yeterli olmayan otlar, hayvancılığı olumsuz etkiler. Hayvansal yem fiyatlarının pahalı olması ekonomik olarak yöre halkının sıkıntı yaşamasına neden olur. Bu durum tarımda olduğu gibi hayvancılık faaliyetinde de yıllar arasında dalgalanma yaşanmasına neden olur.

Altınyayla İlçesi birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için tarihi bazı kalıntılar mevcuttur. İlçe merkezinin turizm kaynakları ise Hitit Medeniyeti döneminden kalan Sarissa Antik kenti ve 1313 yılında yapılan Merkez Camii'dir. Tarihi turizm açısından ilçe önemli bir yerleşim alanıdır.

**KAYNAKÇA**

- Akbulut, G., Sivas Şehrinin Tarihi Coğrafyası, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35(2), 2009, 25-30.
- Aksu, L., Dünya’da ve Türkiye’de Nüfus Analizleri, *Sosyoloji Konferansları Dergisi* (25),2011, 219-311.
- Akpınar E., Akbulut G., Hafik Gölü ve Yakın Çevresinin Turizm Olanakları , *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(6), 2007, 1-24.
- Akyol, İ.H., Türkiye’de Basınç, Rüzgarlar ve Yağış Rejimi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 5(6), 1944, 1-34.
- Akyol, İ.H., Türkiye’de Akarsu Rejimleri, *Türkiye Coğrafya Dergisi*, 5(6), 1944, 1-34.
- Alataş, S., *Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz*,(Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2014.
- Alcan, D., Türkiye’de İşgücüne Katılımın Belirleyicileri ve İşgücüne Katılım Oranı Öngörülürü, (Uzmanlık Tezi), Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2018.
- Arınç, K., *Bitlis Çayı Havzasının Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 1991.
- Arınç, K., *Türkiye’nin İç Bölgeleri*, Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, 2009.
- Arınç, K., *Tatvan Şehri, Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2001.
- Atalay, İ., Türkiye’de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degradasyonu Üzerindeki Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011.
- Atalay, İ., *Toprak Oluşumu, Sınıflandırılması ve Coğrafyası*, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011.

- Atalay, İ., *Türkiye Coğrafyası ve jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık, İzmir, 2011.
- Ateş, Hamza, *Sivas İli Altınyayla İlçesinin Dini Yapısı Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2003.
- Avcı, M., Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye'nin Bitki Örtüsü, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, 13, 2005, 27-55.
- Aydoğan K., *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara, 1994.
- Bahar, O., Bingöl, F., Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 2010, 43-61.
- Başbüyük, A., Doğu Anadolu Bölgesinde Ortalama Hane Halkı Büyüklüklerinin Dağılışı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 10(13), 2005, 273-290.
- Bayar, R., Özgür, EM., Türkiye'nin İmalat İşlevinde Uzmanlaşmış Şehrsel Yerleşmeleri, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12(1), 2004, 89-94.
- Birinci, S., Ardahan İlinde İç Göç Hareketinin Yaş ve Cinsiyet Analizinin Yapısının Analizi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 2018, 15-38.
- Bozkurt, G., Altınçekiç, H., "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", *İstanbul Üniversitesi Orman Bilimleri Dergisi*, 63(1), 2013, 69-91.
- Camcı, A., *Hafik İlçe Merkezi'nin Coğrafi Etüdü*, (Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2016.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız*, Bayındırlık Karayolları Genel Müdürlüğü, Yayınları No: 213, Ankara, 1973

- Çakmak, Ö., Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi , *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 2008, 33-41.
- Çelik, N., Akbulut, H.A., Tödürge Gölü(Sivas) ve Çevresi Florası, *Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 30(1), 2009, 38-63.
- Çetin, U., Isı Değişimlerinin Arı Kayıplarına Etkisi, *Uludağ Arıcılık Dergisi*, 2004, 4, 171-174.
- Darkot, B., Türkiye'nin Nüfus hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler , *Türk Coğrafya Dergisi*, 21, 2004, 1-14.
- Denker, B.T., *Yerleşme Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Yayın No:2275, İstanbul 1997.
- Doğan, M., Türkiye'de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 2011, 293-307.
- Doğan, Sertkaya, Ö., Bostan H., Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Nüfus Projeksiyonlarına Göre Fırsatlar, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 2019, 61-90.
- Doğanay, H. , Coşkun, O. *Tarım Coğrafyası*, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, 2012.
- Doğanay, H., *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Meb. Eğitim Dizisi, İstanbul,1997.
- Doğanay, H., Coşkun, O., Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18, 2013, 30-42.
- Doğanay, H., *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007.
- Doğaner, S., *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2001.
- Eğitim Seti, *Vip Yayınları*, Yanıt Yayıncılık, 2019.
- Eğritaş, Ö., Aşçı, Ö., Yaygın Fiğ- Tahıl Karışımlarının Bazı Mineral Madde İçeriğinin Belirlenmesi, *Akademik Ziraat Dergisi* 4(1), 2015, 13-18.

- Erentöz, C., Türkiye Jeolojisi Üzerine Genel Bir Bakış, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 48, 1956, 37-52.
- Erkovan, İ., Tan, M., Sulu ve Kıraç Şartlarda Yetiştirilen Korunga da Ot ve Tohum Verimi ile Bazı Özelliklerinin Belirlenmesi, *Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2, 2009,61-74.
- Erol O., *Genel Klimatoloji*, ( Genişletilmiş 5. Baskı) Çantay Kitapevi, İstanbul 1999.
- Eryiğit, T., Iğdır İlinin Kalkınmasında Endüstri Bitkileri Tarımın Önemi ve Geliştirilmesi için Bazı Öneriler, *Tarım Bitkileri Dergisi*, 16, 2011, 73-81.
- Emiroğlu, M., Artan Nüfusumuz Karşısında Hayvancılığımızın Önemi, *Türk Coğrafya Dergisi*”, 1961, 21,75-90.
- Farımaç, N., Ulaş Havzası’nda Jips Karstı Şekilleri ve Klima- jeomorfolojik Açından Bir Yaklaşım, *Türk Coğrafya Dergisi*, 28, 1993, 271-287.
- Fatma K., Hande K., Sivas İli Altınyayla İlçesi Merkez Camiisi Vaaz Kürsüsü Süslemeleri, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9,(2) 2019, 640-656.
- Garipağaoğlu N., Tecer Dağı Çevresinde Bitki Örtüsünün Ekolojik Koşulları ve Step Problemi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 29, 1994, 387-400.
- Gürsoy, O., Türkiye ve Avrupa Birliğinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinde Örgütlenme , *Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 2009, 79-95.
- Günel, N., Türkiye’de İklimin Doğal Bitki Örtüsü üzerindeki Etkileri, *Tematik Türkoloji Dergisi*, 5(1), 2013, 1-22.
- Güzeldağ B., Uğur B., Altınyayla Tonus, Ofset Matbaacılık, 2019.
- Gökburun, İ., Ekonomik Gelişmişliğin Göçler Üzerindeki Etkisi: Denizli Örneği, *Uluslararası Yönetim Akademi Dergisi*, 2(3), 2019. 564-582.
- Hizmetli, Z., Tarihi Süreçte Sivas Şehri, *Sultan Şehir Sanat Dergisi*, 9, 2009, 12-15.
- Işık Ş., Türkiye’de Eğitim Amaçlı Göçler, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 7(1), 2009, 27-37.

- Kabaş, T., Kandır, E., Türkiye’de Demografik Geçiş ve Yoksulluk İlişkisinin Değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,22(2), 2013, 413-426.
- Karabağ S., Şahin Salih, *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2006.
- Karaman E., Kibici Y., Temel Jeoloji Prensipleri, Belen Yayıncılık ve Matbaacılık, Ankara, 2008.
- Kasarıcı, R., Türkiye’de Nüfus Gelişimi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 1996, 274-266.
- Kavak, K, İnan, S., Sivas Havzası Batı Sınırının( Ağcakışla) Stratigrafik Özellikleri, *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 39(2), 1996, 119-130.
- Kaynar, H., Tonus, E., Sivas Altınyayla(Tonus) İlçesi Düz Dokuma Örnekleri’nin Motif Yönünden İncelenmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 13, 2014, 57-74.
- Koç, H., Sağdıç, M., Göç Hareketlerinin Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Grubu Üzerine Etkisi(Sivas Örneği), *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 2010, 295-324.
- Koday, Z., Türkiye’nin Tahıl Tarımı Üretimi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 35, 2000, 299-320.
- Koçman, A., “Türkiye’de Yerleşim, Nüfus ve Doğal Kaynaklar”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 32, 1997, 1-10.
- Koşun, E., Çiner, A., Zara Güneyi (Sivas Havzası) Karasal- Sığ Denizel Miyosen Çökellerinin Litostratigrafisi ve Fasiyes Özellikleri , *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 125, 2002, 65-88.
- Kurtman, F., Sivas-Hafik-Zara ve İmranlı Bölgesinin Jeolojik ve Tektonik Yapısı, *Maden Tetkik Arama Dergisi*, 80, 1973, 1-32.

- Özçağlar, A., Türkiye’de Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvanların Coğrafi Dağılışı, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 3(2),1994, 18-26.
- Özçağlar, A., Kasarcı, R., Türkiye’de Hane Halkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hane Halkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı, *Coğrafya Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, 7, 43-60.
- Özçörekçi, H., Anadolu’da Küçük Şehir Araştırmaları, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1994, 33-69.
- Özgür, E.M., İl ve İlçe Merkezlerimizin, Faali Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 1993, 53-71.
- Selen, H.S., *Türkiye’de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri*, *Türk Coğrafya Dergisi*,7(8),1945, 97-106.
- Semerci, A., Çelik, A., Türkiye’de Küçükbaş Hayvancılığının Genel Durumu, *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2016, 182-196.
- Sirat, A., Sezer, İ., Samsun ilinde Arpa Üretim Potansiyeli, *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* ,4(2), 2014, 183-192.
- Soylu H., *Kişi’nin Beşeri Coğrafyası*, Aktif yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Soylu H., *Köprüköy İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum,1996.
- Soykan, F., Kırsal Turizm ve Türkiye için Önemi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12, 2003, 1-11.
- Şahin, C., Doğanay H., *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yayınları, Ankara,1999.
- Şahin, S., Karabağ S., *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Pegem Yayıncılık,(6. Baskı), Ankara, 2014.

- Şahinalp, M.S., Fonksiyonları ve Arazi Kullanım Problemleri Açısından Suruç Şehri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, (68), 2019, 462-480.
- Şen, M., Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç kapsamında İncelenmesi, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2014, 233-240.
- Taşkın D., Türkiye’de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 2016, 135-156.
- Tunçel, H., Türkiye’de (1966-1986 Yılları Arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 1, 1992, 97-126.
- Tümertekin, E., *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2926, İstanbul, 1994.
- Tümertekin, E., Özgüç Nazmiye, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekân, Çantay* Kitapevi, İstanbul, 2002.
- Tümertekin, E., Türkiye’de İç Göçler Üzerine, İstanbul Üniversitesi, *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 22, 1972, 29-42.
- Uluçam, A., Aydoğan, E., Türkiye’de Nüfus Sayımları ve Uygulanan Nüfus Politikaları, *Batman Üniversitesi, Yaşam Bilim Dergisi*, Batman, 6 (2), 2016, 6-18.
- Ünal, Ç., Yücel, B., Kent İçi Sanayilere Yerel Halkın Yaklaşımı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 39,2018, 15-34
- Yalçın, N., Bilici, B., Karayün (Sivas Güneydoğusu) Civarındaki Miyosen Yaşlı Birimlerin Organik Jeokimyasal, Organik, Petrografik ve Organik Fasiyes, Özellikleri, *Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 2(1), 2003, 25-37.
- Yakar, M., Türkiye’nin İç Göç Paterni: Kim Nerede İkamet Ediyor? Nereye Kayıtlı?, *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), 2015, 15-38.
- Yaylak, E., Alçiçek, A., Sığır Besiciliğinde Ucuz Bir Kaba Yem Kaynağı: Mısır Silajı, *Hayvansal Üretim Dergisi*, 44(2), 2003, 29-36.

Yumuşak, İ.G., Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Potansiyeli, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 2014,(6), 155-170.

## **RAPORLAR**

*Tarım ve Hayvancılık Gıda Sektörel Çalışma Raporu*, Sivas, 2011.

*Altinyayla Kaymakamlığı*, Brifing Raporu, 2018.

*Altinyayla Kaymakamlığı*, *Brifing Raporu*, 2018.

## **İNTERNET KAYNAKLARI**

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do>

<http://www.altinyayla.bel.tr/>

<http://www.altinyayla.gov.tr/>

<http://altinyayla58.meb.gov.tr/>

<http://www.altinyayla.gov.tr/ilce-hastanesi-bashekimligi>

<http://www.sivaspostasi.com.tr/haber/bir-kultur-yasatiliyor-5608.html>

<https://mapio.net/pic/p-80806813/>

## ÖZGEÇMİŞ

<b>Kişisel Bilgiler</b>	
Adı Soyadı	Gülsüm KOTAN DURSUN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-02.06.1991
<b>Eğitim Durumu</b>	
Lisans Öğrenimi	Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetler	
<b>İş Deneyimi</b>	
Stajlar	Osman Yalçınkaya Anadolu Lisesi/Kırşehir ARCGIS Kursu
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Lider Kurs Merkezi/ Sivas Ulaş İlkokulu/ Sivas İstiklal İlkokulu/Kars Sınav Kurs Merkezi/Kars Bahçeşehir Koleji/Kars Uğur Kurs Merkezi/Kars
<b>İletişim</b>	
E- Posta Adresi	Gulsum.cografya@hotmail.com
<b>Tarih</b>	26.06.2020